

Caiete Silvane

Revistă de cultură

41

Literatura, între spectacol și meditație

Caiete Silvane

Revistă de cultură

ISSN 1454 - 3028

Adresa redacției: Zalău, Piața Iuliu Maniu, nr. 4, Sălaj, România
Tel./fax 0260/612870 e-mail: caietesilvane@yahoo.com
www.caietesilvane.ro

Revistă de cultură editată de Centrul Culturii Tradiționale Sălaj,
sub egida Consiliului Județean Sălaj, a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău
Serie nouă, Anul IV, Nr. 6 (41), iunie 2008.
Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 3 lei

Colectivul de redacție:

Cristian Contraș - manager Centrul Culturii Tradiționale Sălaj

Daniel Săuca - redactor șef

Daniel Hoblea - secretar de redacție

Ileana Petrean-Păușan, Elena Musca, Marin Pop - redactori

Viorel Mureșan, Györfi-Deák György, Viorel Tăutan, Marcel Lucaciu - colaboratori permanenți

Marius Soare - tehnoredactor

Revista apare în urma unui protocol de colaborare încheiat între:

- Consiliul Județean Sălaj;
- Prefectura Sălaj;
- Primăria Zalău;
- Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Sălaj;
- Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău;
- Universitatea de Vest "Vasile Goldiș" Filiala Zalău;
- Biblioteca Județeană "Toniță Scipione Bădescu" Sălaj;
- Inspectoratul Școlar Județean Sălaj;
- Arhivele Naționale Filiala Sălaj;
- Cenaclul literar "Silvania";
- Centrul Culturii Tradiționale Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor publicate revine în întregime autorilor.
Nu primim la redacție decât materiale culese în format electronic, cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista "Caiete Silvane"
este membră a Asociației Publicațiilor
Literare și Editurilor din România (APLER).

Tiparul realizat la Tipografia
Color Print Zalău,
Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj,
tel./fax 0260-661752

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile poștale și factorii poștali, precum și prin Damco.
Prețul unui abonament pe o lună este de 2 lei.

SUMAR

Daniel Săuca , Editorial, Prima ediție a Zilelor revistei "Caiete Silvane"	p.2
Viorel Mureșan , Există ieșire din dilema: literatura meditație sau spectacol?	p. 3
Viorel Tăutan , O aparentă dihotomie: Meditație - spectacol	p.4
Györfi-Deák György , Literatura, între meditație și spectacol	p. 5
Simone Györfi , Meditația, între literatură și spectacol	p. 5
Vlad Mureșan , Pâine și vin versus pâine și circ	pp. 6-7
Olimpiu Nușfelean , Meditez dându-mă în spectacol	p. 8
Marin Ștefan , Recurs la literatură	p. 9
Ioan-Maria Oros , Literatură și orizont de lectură în Țara Silvaniei, până la 1848	pp. 10-11
Marin Pop , Contribuția familiei Aciu în domeniul literaturii,	pp. 12-16
Ileana Petrean - Păușan , Cultură... electorală	p. 17
Ștefan Doru Dăncuș , Isus n-a avut diplomă	p. 17
Ștefan Goanță , Dă, Doamne, partide!	pp. 18-20
Maria și Grigorie Croitoru , Din folclorul copiilor	pp. 21-23
Alexandru Baboș , Muzeul din Cizer	pp. 24 -25
Viorel Tăutan , Iunie, cu aniversările și comemorările obișnuite	p. 26
Iulia Drugaș , Poeme	p. 27
Györfi-Deák György , Multiuniversul lui Howl	p. 28
László László , Revoluția de la 1848 din Transilvania (II)	pp. 29-32
Emil Trif , Revizori școlari (1919 - 1940). Dumitru Ilea	pp. 33-36
Marcel Lucaciu , Seninătatea clasică	p. 37
Ștefan Doru Dăncuș , Cărțile României	p. 38
Daniel Mureșan , Prozo-poeme	p. 38
Imelda Chintă , Hegemonia romanului	pp. 39-41
Gheorghe Moga , Spectacolul receptării	p. 42
René Guénon , Legea imuabilă, traducere de Daniel Hoblea	pp. 43-44
Ștefan Doru Dăncuș , Interviuri neconvenționale. Răspunde poetul și scriitorul Constantin Predescu - Neacșu	p. 45
Victor Martin , Aforisme	p. 46
Daniel Săuca , Malaxorul de cărți și reviste culturale	pp. 47-48

Coperțile I, III și IV sunt ilustrate cu imagini de la prima ediție a Zilelor revistei "Caiete Silvane", 16-17 mai 2008.

Prima ediție a Zilelor revistei "Caiete Silvane"

Reprezentanți ai revistelor de cultură **"Familia"** (Oradea), **"Caietele Oradiei"** (Oradea), **"Verso"** (Cluj), **"Singur"** (Târgoviște), **"Nord Literar"** (Baia Mare) și **"Symbolon"** (Târgu Mureș) au participat în 16 și 17 mai a.c. la prima ediție a Zilelor revistei "Caiete Silvane", eveniment organizat de Consiliul Județean Sălaj, Centrul Culturii Tradiționale Sălaj și revista de cultură "Caiete Silvane".

Deschiderea festivă a evenimentului a avut loc vineri 16 mai a.c., de la ora 16, în sala "Avram Iancu" a Primăriei

Municipiului Zalău. Cu acest prilej s-au înmănat diplome pentru instituții și persoane care au susținut apariția revistei "Caiete Silvane". În continuare a avut loc o dezbatere cu tema "Literatura, între spectacol și meditație", prilej de meditație și despre "spectacolul" lumii (provinciale) contemporane. În paginile numărului de față vă ofer majoritatea intervențiilor de la dezbaterea noastră.

După dezbatere, Ansamblul folcloric "Meseșul" al Consiliului Județean Sălaj, dirijor Ioan Iluț, a oferit celor prezenți la eveniment un scurt recital, aplaudat la

scenă deschisă. Sâmbătă, împreună cu oaspeții noștri, am vizitat castrul roman de la Porolissum și Grădina Botanică Jibou. Locuri care merită văzute de toți sălăjenii și nu numai.

Mulțumesc și pe această cale tuturor celor ce m-au ajutat în realizarea acestui eveniment care, sunt convins, va avea a doua ediție anul viitor, tot în luna mai, destul de probabil cu un alt "scenariu". Am încercat și am văzut că se poate organiza și la Zalău un astfel de eveniment. Lectură plăcută!

Daniel SĂUCA

• "Anul 2005 a debutat cu apariția noii serii a revistei de cultură «Caiete Silvane», aducând în peisajul publicistic sălăjean o alt fel de exprimare a opiniei, adresată - cu predilecție și fără restricții - celor interesați de cultură, artă, de studii și cercetări în domenii mai puțin vizibile dar interesante, cum ar fi: etnografia, etnologia, folclorul, memorialistica, istoria și altele.

«Caiete Silvane» a apărut în noul format la finele anului trecut, pentru ca, relativ recent, în semn de recunoaștere a valorii, Ministerul Culturii și Cultelor să acorde Revistei «Diploma de Excelență - pentru promovarea valorilor literare din spațiul de Nord-Vest, în cultura românească».

...acestea sunt doar câteva repere din existența acestei reviste de cultură, reprezentativă pentru județul Sălaj, care adună semnăturile unora dintre cele mai importante personalități ale vieții cultural - științifice sălăjene și, desigur, prin mijloacele caracteristice, aduce o reală contribuție la schimbul național și internațional de valori.

Sunt convins că, în peisajul cultural românesc, «Caiete Silvane» este una din cele mai bune reviste culturale și afirm cu toată convingerea că fiecare ediție reprezintă un demers publicistic de valoare, care reflectă coerența programului editorial.

Prin urmare, organizarea primei ediții a Zilelor revistei «Caiete Silvane» e o urmare firească a tot ceea ce au făcut acești oameni deosebiți, care se implică în acest act cultural și nu pot decât să-i felicit, să le doresc succes și să-i asigur de tot sprijinul meu și al instituției pe care o reprezintă, atunci când vor considera că putem contribui - cu puținul nostru - la finalizarea demersurilor lor.

Aștept cu încredere următoarele proiecte, cu atât mai mult cu cât ele privesc promovarea culturii sălăjene, încurajarea tinerelor talente și crearea unor spații de exprimare celor care încă se mai lasă iubiți de muze".

dr. Andrei Barbu TODEA
Prefectul Județului Sălaj

• "Am sprijinit, de la bun început, apariția noii serii a revistei «Caiete Silvane», convins fiind de necesitatea existenței unei publicații culturale reprezentative pentru județul Sălaj.

Din februarie 2005 până astăzi, colectivul de redacție al revistei «Caiete Silvane» a demonstrat că încrederea ce le-a fost acordată este pe deplin justificată, truda lor contribuind la promovarea în România și în străinătate a valorilor cultural-spirituale ale Sălajului.

Mulțumiri se cuvin și instituțiilor semnatare ale protocolului ce stă la baza editării revistei «Caiete Silvane», fiind convins că această colaborare va continua, pentru binele tuturor instituțiilor și oamenilor de cultură din județul nostru.

Prima ediție a Zilelor revistei «Caiete Silvane», organizată de Consiliul Județean Sălaj și Centrul Culturii Tradiționale Sălaj, reprezintă, așadar, o încununare a eforturilor de până acum ale colectivului de redacție al revistei noastre, cât și un prilej, extrem de necesar, pentru oamenii de cultură din Sălaj de a dialoga cu confrății lor din Transilvania, pentru a construi, împreună, România culturală și spirituală a secolului 21".

Tiberiu MARC,
Președintele Consiliului Județean Sălaj

• "De la debut și până în prezent, «Caiete Silvane» ne-a bucurat cu câteva evenimente care au adus laolaltă persoane implicate în apariția revistei, iubitori de cultură, persoane care sprijină, într-un fel sau altul, actul de cultură. Ne-a oferit astfel posibilitatea de detașare față de problemele cotidiene care acaparează timp, energie și care ne îndepărtează de tradiții.

În astfel de condiții, de vremuri aș putea spune, în ultimii ani și-a făcut simțită prezența în județul nostru, revista de cultură «Caiete Silvane». Am văzut în «Caiete Silvane» o îmbinare a trecutului cu prezentul, a obiceiurilor tradiționale, păstrate în sate ascunse, cu versuri moderne ale unor autori consacrați sau care promit. Am citit despre localități pe lângă care am trecut, poate indiferent, fără să știu că ascund atâtea istorie și poezie. Iar revista de cultură «Caiete Silvane» mi-a dat ocazia să citesc despre asta!

Am mulțumirea că Primăria municipiului Zalău susține financiar apariția unei reviste de cultură. Este o parte din efortul pe care îl facem pentru a avea în Zalău evenimente culturale, care să îmbogățească spiritual pe oamenii iubitori de astfel de momente. Și chiar dacă sunt mai puțini, prin promovarea teatrului, a picturii, a festivalului roman și a revistei de cultură, adunăm discipoli care la rândul lor vor duce mai departe un mesaj: că fără cultură, fără istorie și tradiții, suntem anonimi.

Vă doresc cât mai mulți cititori, care să devină și colaboratori și împreună să îmbunătățească și să completeze permanent conținutul revistei. La Mulți Ani, primiți aprecierile mele pentru munca depusă și pentru consecvență! Felicitări!"

Radu CĂPÎLNAȘIU,
primarul municipiului Zalău

Serie nouă, Anul IV, Nr. 6 (41), iunie 2008

Există ieșire din dilema: *literatura meditație sau spectacol?*

Primul demers într-o abordare adecvată a temei este să derobăm cele două vocabule ale limbii române, **meditație** și **spectacol**, de puterea lor de concepte operaționale, de termeni definitorii pentru teoria literară. Cuvintele acestea trebuie aduse la înțelesul lor curent, cel de pe stradă sau de la cafenea. Atunci vom înțelege că pentru cei mai mulți dintre noi, care nu sunt profesori de literatură, **meditație** înseamnă numai reflecție, sau cugetare profundă și îndelungată, care poate fi eventual asociată cu **lenea**, ca la M. Sadoveanu. Iar **spectacol** nu are întotdeauna conotația selectă de reprezentare pe scenă, ci mai adesea poate echivala cu a atrage atenția printr-o purtare nepotrivită, a se face de râs. Dar și cu - desigur - un ansamblu de elemente, de lucruri care impresionează, care pot provoca reacții.

Tema poate fi privită atât din punctul de vedere al scriitorului, cât și de pe poziția de simplu cititor. Eu îmi rezerv dreptul să fiu numai cititor. De pe acest soclu, literatura-ficțiune și joc fiind - se vede prin definiție ca **spectacol**. Dar spectaculozitatea ei e în funcție de capacitatea și cutezanța mea imaginativă. Pe tot timpul lecturii sunt conectat la frenezia unui spectacol lăuntric, pe care nu-l împărtășesc cu nimeni, căci e între pereții bibliotecii. Însă de îndată ce am parcurs și ultima pagină, pentru mine cartea încetează să mai fie spectacol; devine **meditație** cu care mai trăiesc o vreme, până când se topește în altă meditație.

Pentru cititorul care sunt, cele două ipostaze ale literaturii se pot metamorfoza la nesfârșit. Pentru acest cititor, articolele de critică literară ale lui Titu Maiorescu sunt **meditații** asupra literaturii, pe când **Istoria...** lui G. Călinescu e un **urias spectacol**.

Ar fi imposibil de drămuț câtă e meditație și cât spectacol în cele 4 **Evangelii**, dar și în **Apocalipsă**, acel energic text al **Bibliei**, ineputabil în simboluri și imagini stranii. Lectorului ipocrit care îmi poartă numele, întotdeauna îi va părea spectaculos autorul de romane-fluviu, de trilogii ori tetralogii, de poeme-epopee, pe când scriitorii de proză scurtă sau de haiku sunt nespectaculoși. Nu se poate scăpa din vedere însă că din literatură nu poți elimina sincretismul, fără s-o denaturezi grav. Ar fi deosebit de tentant un eseu numai despre spectacolul titlurilor la un poet unde nu prea au legătură cu textul propriu-zis și pot fi schimbate între ele. În poezia barocă a lui Arghezi, a lui Leonid Dimov sau a lui Șerban Foarță, cuvintele se află într-un fără-de-capăt spectacol caleidoscopic.

Saturat de existența de zi cu zi, în literatură caut noutatea vieții, ea fiind singura care îmi poate oferi - spectacol și meditație deopotrivă - prilejul de-a mă întâlni cu oameni de pretutindeni și de oricând. Există mari scriitori cărora **moartea** le stimulează imaginația, iar paginile lor cel mai adesea iau forma **meditației**, pe când alții, la fel de mari, au ochi numai pentru **spectacolul** vieții. Literatura sapiențială izvorăște din meditația asupra spectacolului aventurii de a trăi. Ne punem firesc întrebarea: cât poate fi spectacol și câtă meditație atunci când te afli în căutarea sinelui? Dacă ne gândim numai la **Don Quijote**, vedem că e o lungă meditație sub formă de spectacol. Atâta vreme cât viața este, când spectacol, când meditație, ba de multe ori, amândouă deopotrivă, nici literatura nu poate fi altfel.

Viorel MUREȘAN

Tiberiu Marc și Daniel Săuca

O aparentă dihotomie: Meditație - spectacol

Nu mai avem nici un dubiu: Literatura, cel puțin sub marca beletristicii, este **Artă** (a cuvântului), subordonându-i calitățile și subordonată în același timp stilului omonim. În consecință, ca și oricare dintre arte, este menită "consumului". Face parte, împreună cu acestea, din acel "ansamblu de elemente, de lucruri, de fapte care atrag privirile sau atenția, care impresionează, care provoacă reacții." (DEXI). M-am lăsat ademenit, în manieră ușor ludică, de ideea primordialității spectacularului în comparație cu meditativul, tocmai plecând de la definiția citată, conștient că o asemenea propunere poate să cadă sub incidența banalului. Și, oricâtă strădanie să ne izolăm între zidiri ezoterice, trebuie să recunoaștem existența truismului cel de toate zilele. Vă propun un joc. O secvență, desigur fictivă, din timpuri imemorabile:

Comuna primitivă. Umanoidul se întoarce fericit de la vânătoare, își aruncă prada la picioarele femeii și, deodată, începe să tropotească în jurul stârvului tipând o melodie simplă în două-trei tonalități. Văzându-l, după clipe de uluire, copiii pornesc să-l imite. Apoi, atrași de această manifestare inedită, cu reținere la început, ceilalți membri masculi ai puțin numerosului trib se angajează în această mișcare bătând pământul și chiuind. Scenariul este repetat, în zilele următoare, ori de câte ori unul dintre bărbați aduce animalul ucis din care se vor înfrupta cu toții. Desigur, Prometeu trecuse pe acolo cu câteva generații înainte și le dezvăluise taina folosirii focului. Astfel își vor fi manifestat, după o vreme, și drama înfrângerii.

Aparent hilar, demersul pe care vi-l ofer, aflat sub incidența ipoteticului, este menit să vă sugereze acceptarea priorității spectacolului în relația pe care ne-o propune tema discuției. Îmi place să cred în doza ei de autenticitate, gândindu-mă, în mod firesc, la creația populară. Plecând de la conceptul ateu al formării limbajului articulat, presupunem că, odată acesta constituit, omul începe să mediteze. Astfel încât primul autor anonim de text literar, cu toată aparenta-i spontaneitate, o fi meditat fie și câteva secunde la conținutul mesajului său, dar și la efectul acestuia asupra receptorilor. În cursul timpului, evoluția și diversificarea codurilor a făcut să apară poemul epic, epopeea, poezia lirică, teatrul, constituindu-se pe baza unor categorii estetice atât de cunoscute astăzi. Sunt acestea

deja rodul unei cugetări sau reflecții opțional profunde și îndelungate, altfel zis - **meditația**, căreia îi sunt supuși nu numai autorii onești de literatură beletristică. Procesul în sine presupune și provoacă discriminări valorice dictate, cum deja se știe, de cantitatea și calitatea acumulărilor culturale, de accesibilitatea la informație și, uneori, de zestrea genetică.

Se vedește la fel de elocventă, dacă nu cumva cel mai elocventă, existența unui dar/har dumnezeiesc, se pare, primit de către cei aleși, învredniciți de istoria și critica literară cu epitele **mare** și **important** a căror măsură este tocmai profunzimea actului meditativ. Precum și evantaiul domeniilor căruia îi este supus. Ar fi optimă clasificarea strict obiectivă în acest caz pentru a înlătura confuziile. Dar cât de obiectiv poate să fie criticul?

Vă propun, de asemenea, o derogare de la definiția din dicționar, în sensul diferenței de nuanță între adjectivele **spectacular** și **spectaculos**. Un text beletristic, ba uneori de domeniul teoriei, criticii, istoriei literare ș.a.m.d., poate avea un conținut **spectacular**, ceea ce presupune un procent sporit de persuasiune, dar numai când este explicit, ostentativ destinat spectacolului, sau **se pretează** acestuia, poate fi considerat **spectaculos**. Privită sub acest aspect, aparenta dihotomie **meditație - spectacol** există fie mai degrabă concomitent, fie alternativ în complexul proces de creație a literaturii artistice. Iată o axiomă: Cvasitotalitatea scriitorilor - poeți, prozatori, dramaturgi - scriu în primul rând pentru a impresiona, pentru a provoca reacții din partea cititorilor, sau a spectatorilor. Puțini sunt aceia care folosesc scrisul doar pentru a se defula în intimitate, refuzând spectacolul, chiar dacă spectacularul este prezent în ceea ce scriu. În consecință, actul de creație este rodul unor mai mult sau mai puțin îndelungate etape de observare și meditare, dar spectaculosul dă specificitate scrierii, contribuind eficient, alături de alți factori, cum ar fi subordonarea unor genuri și specii literare, nu numai la delimitări istorice și valorice între autori, dar până și în evoluția curentelor și a direcțiilor literare.

Finalitatea spectacolului, privit din această din urmă perspectivă, derivă din funcția cathartică a teatrului clasic, transferată celorlalte genuri și perpetuată până astăzi.

Viorel TĂUTAN

Tiberiu Marc

Marin Ștefan

Marin Pop

Literatura, între meditație și spectacol

Înainte de primul război mondial, s-au purtat manșete și gulere de unică folosință, fabricate din carton alb, lucios, imaculat. A fost o modă igienică, mitraliată de pe avioane, călcată în noroaie de bocancii combatanților și gazată cu clor în tranșeele de la Verdun. Din tragedia istorică, să reținem totuși amănuntul anecdot. Compozitorul Emmerich Kálmán avea obiceiul să-și noteze pe aceste manșete de hârtie orice inspirație de moment: o frază muzicală, o poantă bună de strecurat în livretul unei opere, adresa sau numărul de telefon al unei actrițe fermecătoare. Gestul notării, deși de esență privată, căpăta astfel o latură publică, atrăgea atenția, devenea în sine parte a unui spectacol. Oamenii, fermecați de melodiile din "Silvia (Regina ceardașului)" sau "Contesa Maritza", nutreau speranța că, dacă Maestrul a fost străfulgerat de Muză, se vor bucura din nou de plăcerea muzicii și își vor simți sufletul vibrând laolaltă cu vocile artiștilor. Uneori, și scriitorii au parte de acest răsfăț, dar de obicei fenomenul este

provocat și întreținut de editori, din considerente de marketing, deoarece constituie o excelentă publicitate și provoacă vânzări în masă. Harrypotteromania ne poate furniza suficiente exemple. Dar, cel mai adesea, ideea literară prinde contur în mediul intim, la masa de scris. Ecoul public (lumea întreagă e o scenă) sperat, așteptat ca o confirmare și o încurajare de către scriitor, poate întârzia uneori, în funcție de climatul politic existent în epocă, vreme de câteva decenii ori secole. Succesiunea cronologică reprezintă doar o trecere în revistă a unor secvențe aliniate ca la paradă: momentul meditației este anterior actului de creație, iar participarea publică demarează ulterior, după întruparea ideii, viziunii, mesajului. Dincolo de matematic și cazon, deasupra liniarității și platitudinilor, literatura înalță un pod atemporal între ceea ce este muritor și ceea ce este nemuritor în ființă, între ceea ce este comun și etern în autor și în cititorii săi.

GYÖRFI - DEÁK György

Meditația, între literatură și spectacol

Beneficiari ai unei libertăți de exprimare excesive și în același timp excesiv de vulnerabile de la Revoluție încoace, manipulați de mass-media, stradă, școală și familie, ne destrămăm prețioasele minute de viață trăită cu adevărat între serviciu, cozile de la supermarket și frânturile de maneale ce se insinuează, nonșalant și pervers, între afinitățile și percepțiile noastre culturale, într-un lung șir de alienări și rateuri.

Sufăr de sevraj.

Dulce-acrișoara nostalgie a aducerii aminte mă poartă îndărăt, în clipele

libere, spre anii de studenție petrecuți în Capitală, mustind de evenimente culturale, triumf al eului liric și al emoției intelectuale peste hidra nonvalorii comunist-muncitorești.

Ca membru al - de atunci - celebrului Cenuclu de Luni, prezidat de Nicolae Manolescu, am avut ocazia de a-i asculta, prezentându-și scrierile sau opiniile literare, pe mulți dintre cei care fac azi obiectul studiului obligatoriu în licee; Cărtărescu, Ion Stratan, Ion Bogdan Lefter, Alexandru Mușina - dar și Nichita Stănescu, în apariții sporadice însă cu atât

mai memorabile, ori Ioan Luchian Mihalea, în fruntea corului Song, care oferea un substrat muzical unic ședințelor de cenuclu de la Casa Studenților, repetând, de regulă, într-o sală vecină. Urmau apoi cursurile săptămânale de istoria cinematografiei, ținute de Mircea Dumitrescu și subliniate de proiecții din filmele lui Tarkovski, Fellini, Antonioni - adevărați poeți ai artei vizuale.

Între desele spectacole de teatru și operă, îmbinând fiorul unui concert simfonic cu minunăția diafană a cuvântului rostit s-au înscris, în anii '80, spectacolele de muzică și poezie susținute de Ion Caramitru și pianistul Dan Grigore. Era un show unic - poeziile lui Eminescu și Bacovia, întreșute cu miniaturi muzicale și părți din sonatele lui Beethoven ori Chopin. Sala mare a Ateneului se umplea ochi de fiecare dată și, după terminarea spectacolului, rămâneai încă multă vreme sub vraja cuvântului și muzicii datorite cu atât talent de cei doi maeștri.

Culturofagului de azi - dacă mai trăiește -, îi lipsește acel suflu magic de show literar, bucuria auzirii cuvântului viu, frumos, care te face să te simți bine și mândru în limba ta maternă și în cultura ta autohtonă.

Poeți, scriitori, oameni de artă, suntem datori semenilor noștri în a le oferi astfel de spectacole ale minții și sufletului, scuturi țesute din argintul viu al meditației și al iubirii...

Simone GYÖRFI

Ansamblul Folcloric
"Meseșul"

Pâine și vin *versus* pâine și circ

Pentru a pune problema statutului ontologic al literaturii, suspendată deasupra acestei imense opoziții dintre meditație și spectacol, voi începe prin a vorbi despre ceea ce trebuie să poată fi numit "hrană spirituală". Deoarece opoziția asupra căruia trebuie să străluim se reface sub forma: ce fel de literatură (trebuie să) "consumăm"? Ce fel de conținut "nutritiv" trebuie să cuprindă *cuvântul*?

Băuturile sacre și băuturile naturale

În băuturile sacre, fermentate, de origine arboricolă, băutura naturală este decantată pentru a nu mai păstra decât calitățile sale arhetipale, mitologice. Ea devine în general un *elixir*, o licoare cu virtuțile tinereții veșnice: ea țâșnește direct dintr-un arbore sau izvor localizate în chiar grădina paradisiacă. În cazul vinului, el este sângele recreat, biruință asupra timpului anemiant.

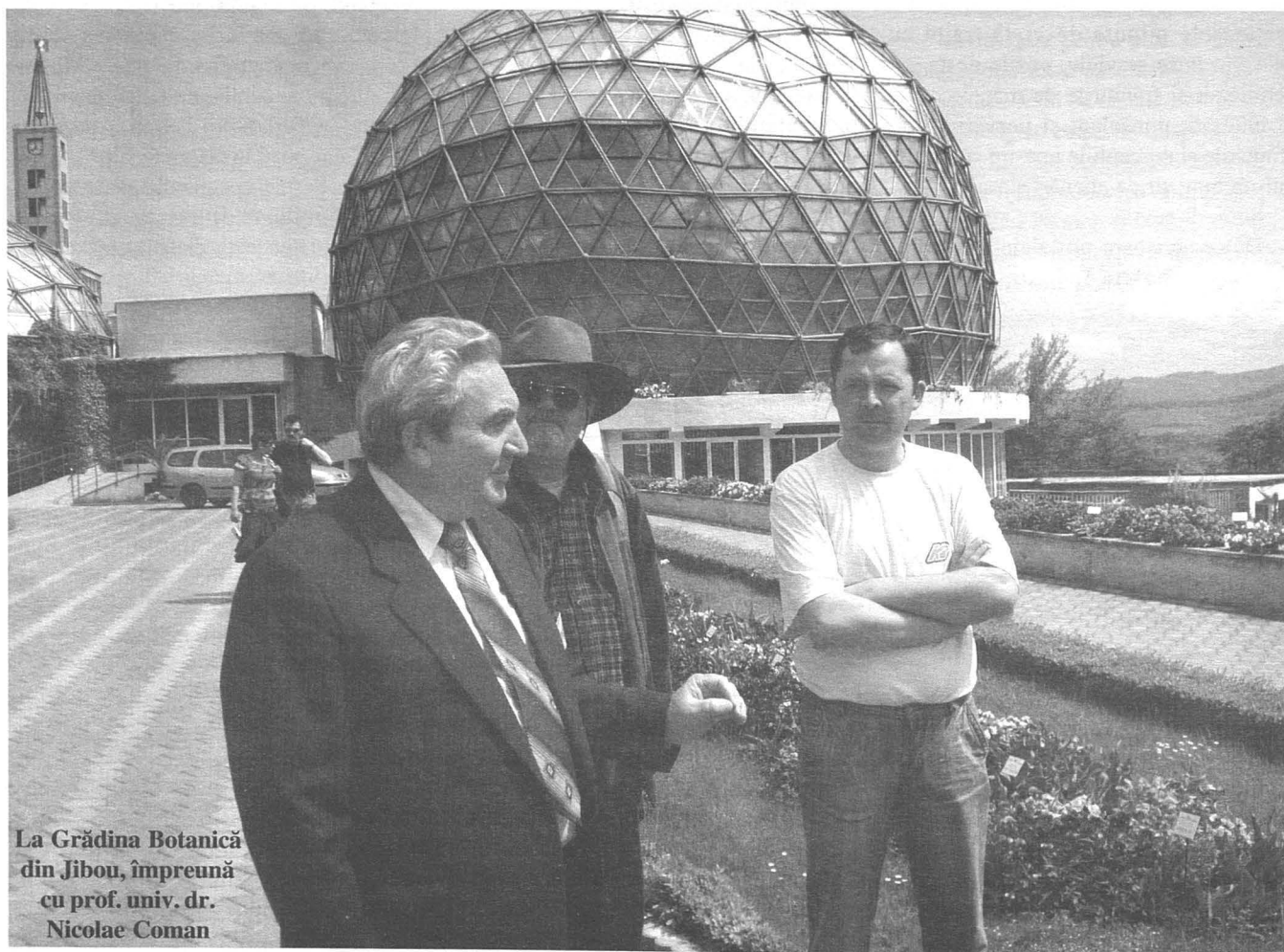
El devine, la culmea valorificării lui arhetipale, chiar *sângele lui Christos*. Consumarea sacramentală a acestor băuturi îmbracă chiar forma unor beții colective ce "creează" (iluzia unei) legături "mistice" între participanți și "anesteziază" condiția mohorâtă a omului, abolind regimul cotidian al vieții, realizând o "reintegrare orgiastică și mistică". Rămâne să medităm asupra diferențelor insurmontabile ce separă aceste orgii bacchice de participarea euharistică la *corpus Christi*.

În astfel de analogii, surprinse de Gilbert Durand, este perfect vizibil că "studiile imaginarului", lipsite de rigoare metafizică sunt, tocmai de aceea, incapabile de marile disocieri care corespund marilor "diferențe ontologice".

În speță, ceea ce distinge *ontologic* cele două feluri de băuturi sacre este faptul că în cazul dionisiac, arborele are rădăcini telurice - aceste energii sunt astfel potențate în noi. În context creștin, arborele sacru este *inversat*: arborele sacru are rădăcini *celeste*: Christos este rădăcina axială a arborelui adamic, iar pâinea și sângele christic ne *interiorizează* în acest trup mistic, spre deosebire de băuturile orgiastice care ne *exteriorizează* din trupul mistic, pentru a ne reda trupului cosmic subconștient.

Literatura: expresie și vehicul al unui fond ontologic

Același lucru se petrece, la o altă scară, și cu formele culturale. Acestea pot sau să ne exteriorizeze sau să ne interiorizeze. Ele pot să aibă rădăcini telurice sau uraniene. Există o tradiție care presupune că tot ce este cultural (de pildă literatura) este automat spiritual. Dar sub o formă culturală se pot ascunde sau un fond vertical, al interiorizării meditative, sau un fond orizontal, al exteriorizării disipative. Prin urmare,

La Grădina Botanică
din Jibou, împreună
cu prof. univ. dr.
Nicolae Coman

literatura poate servi ambele orientări: setea inimii după această lume imediată, sau setea inimii după o lume mai adevărată. Ea nu este decât expresia și vehiculul unei intenționalități spirituale deja lansate. Intenția inimii decide ce se creează și ce se consumă, băuturi "sacre" sau băuturi "profane": vin răscumpărat sau circ destrăbălat. Opera literară este expresia eului care creează, mai precis conținutul ei este conținutul inimii lui.

În termeni hegelieni, creația este un raport al spiritului subiectiv la Spiritul absolut, din care derivă, sub forma unei afectări, opera - adică spiritul obiectiv.

"Omul de cultură" are doar impresia că operele spiritului subiectiv derivă din compilarea făcută asupra spiritului obiectiv (ca patriomniul al operelor umanității). Dar în acest caz nu mai există creație, ci intertextualitate orizontală. Orice autentică irumpere a *noului* prin obiectivările spiritului subiectiv au o genealogie verticală (inspirată), sau altfel sunt simple pleonasmе istorice. Prin urmare, adevăratele opere sunt întotdeauna efectul unei meditații (concentrare pentru apropierea sinelui ca depozitar al vocației și inspirației).

Ce este meditația? Ce este spectacolul?

"Să spunem, de la început, că meditația este un exercițiu spiritual foarte puțin practicat în lumea modernă. Deși atâția oameni vorbesc de meditație și teme de meditat- un prea mic număr dintre ei cunosc într-adevăr ce înseamnă acest lucru. Pentru că, în general, oamenii moderni își limitează viața mentală la probleme mondene, la fapte și preocupări prea strâns legate de fenomenele trecătoare. (...) Gândirea este un exercițiu mental foarte dificil și foarte nobil - dar meditația este cu totul altceva. Prin meditație se înțelege - de către toți maeștrii vieții interioare - numai **acel exercițiu spiritual prin care omul încearcă să se apropie de marile realități** (s.n.); bunăoară, de realitatea morții sau a nimicniciei vieții omenești. Obiectele meditației pot fi numeroase, dar funcția ei rămâne aceeași: de a aminti omului legile de fier care îl conduc, realitățile esențiale pe care el le uită prea des, prins de vârtoarea lumii și antrenat în durerile și ambițiile ei trecătoare" (Mircea Eliade).

În acest sens este foarte clar: marile opere literare acumulate în "canonul occidental" sunt în mare măsură *rod* al unei meditații și deci *aliment* al unor noi meditații. Ele oferă

deschidere spiritului către spirit, sub forma unei concentrări asupra celor cu adevărat adevărate.

Spectacolul, prin opoziție, este scoaterea spiritului din sine și oferirea lui lumii acesteia cu infinitul ei joc de aparențe. Toată industria divertismentului nu face decât să dis-tragă, să ne atașeze nu de ceea ce rămâne, ferm și durabil, ci de "clipa cea repede" a simulacrelor efemeride: *așadar de diferența-cu-sine a lumii*, de neodihna ei fluidă.

În acest sens, există literatură de spectacol. Prin ea, sau cineva se dă în spectacol, sau cineva montează un spectacol. Rafturile debordează de o asemenea literatură, de autopunerea "eului auctorial" în spectacol, prin care capriciile, impresiile și variațiile cele mai nesemnificative ale unui *ego* superficial devin conținutul abuziv al unei forme literare. Nici un fond masiv și major nu se vestește într-o astfel de auto-textualizare. Spectacolul exhibă atunci minoratul unui eu neatins de adierea nici unui universal, neangajat în nici o situație a cărei anvergură să ne cuprindă (decă să ne intereseze) *pe toți*. Vestimentația retorică ascunde un nudul exterior al unui vid interior.

Atunci când spectacolul este *oferit*, rămâne să întrebăm ce anume am câștigat fiind "distrași" pentru o clipă din viața cotidiană. Pentru că uitarea mizelor ultime este efectul spectacolului. Ludicul are un sens pentru aceia care, profund angajați în urmărirea marilor sensuri, câștigă un răgaz cu prețul unei sincope ludice. Dar *uitarea de sine în uitare*, adică pierderea de sine în vinovata amnezie antimeditativă a spectacolului, este rețeta dezastrului și a disperării pe care "băutura naturală" o aduce până la urmă cu sine. Pentru că spectacolul este în esență o formă de narcotizare care nu rezolvă problema, ci o refulează sub masca unei mascarade euforice.

Concluzie

Dacă se întreabă: ce este literatura? Meditație sau spectacol, voi răspunde: ea poate fi oricare. Trebuie întrebat: care e rostul ei? Meditația, ca și spectacolul, pot să se lipsească de literatură. Dar literatura trebuie să decidă expresia cui este: a ochiului nostru lăuntric, sau al ochiului nostru exterior? Ea vrea ca noi să dansăm, sau vrea ca noi să contemplăm? Ea vrea ca noi să ne cunoaștem pe noi înșine într-o singurătate fertilă, sau vrea ca noi să ne ignorăm într-o gregaritate sterilă? Vrea, în esență, pâine și vin, sau pâine și circ?

Vlad MUREȘAN

Ioan - Maria Oros

Participanți la deschiderea festivă
a Zilelor, sala "Avram Iancu"
a Primăriei Zalău

Meditez dându-mă în spectacol

Meditez dându-mă în spectacol - acesta ar trebui să fie sloganul cu care scriitorul își afișează prezența în câmpul literelor. Prins între turnul de fildeș și cetatea revărsată. Simțind nevoia să nu-și dezmință înclinația funciară - aplecarea asupra problemelor ființei sau ale lumii, devoalarea acestora prin litera scrisă - și în același timp fiind obligat să atragă atenția asupra îndeletnicirilor sale, pe care lumea le uită sau le ignoră mereu. De unde atâta ignoranță față de scris? ar trebui să fie o întrebare retorică, pentru o altă temă de discuție. Nu găsești prea repede răspuns la o asemenea întrebare și atunci, fără să rezolvi lucrurile, ești tentat să atragi atenția asupra ta prin râs, prin scamatorie, prin urlat... Nu-i urlatul stârnit de înfigerea stiletului în inima cuvântului. E urlatul de avertizare, de semnalizare a prezenței tale gratuite în vânzoleala lucrurilor, urlatul prin care să fii luat în seamă. Luat în seamă pentru ce și de către cine?

În năuceala economiei de piață sălbatică, scriitorul român s-a văzut împins deodată în fața tarabei pe care își expune cărțile. Le expune ca să le vândă. E o nouă situație, o nouă condiție a scrisului, a scriitorului? Dar nu se poate schimba în câțiva ani o condiție care rezistă de milenii. Jocurile conjuncturale sunt însă ferme. Ele te aruncă în groapa cu lei. Câtă vreme, dincolo de orice conjunctură, prezența scriitorului este interesantă, încă, fie că acesta este o persoană "spectaculoasă", fie că este un "ascuns", un misterios. Dar, acum, este determinat să se întreacă pe sine în manifestări aproape exterioare scrisului. Și aici apare hiba, scindarea, frustrarea, "schizoidarea" - ca să forțez și eu un barbarism. Aripile albatrosului devin din ce în ce mai grele. Trebuie să coboare din înălțimile meditației pe pământ și să se confrunte cu vânzătorul de mici și de bere. E o chestie de cădere în mentalul colectiv, mai degrabă de abandonare a propriei condiții.

Dacă ar fi să configurăm răspântia în care se află scriitorul, l-am regăsi în același loc, obligat să

conștientizeze aplecarea meditativă spre problemele proprii ființe ca ființă generică, identificarea așteptărilor celorlalți, ale cititorului (care ar putea fi altele decât ale sale?), rezolvarea unor probleme tehnice sau culturale, cum ar fi drumul cărții între tipografie și bibliotecă sau cultivarea interesului pentru lectură... Toate îl vizează, nu tuturor le acordă sau trebuie să le acorde atenție...

Drumul spre bibliotecă devine tot mai plin de capcane, ca să nu zicem de tentații. Și atunci scriitorul se simte îndemnat să caute soluții de a aduce cartea spre cititor, de a-și aduce scrisul spre... destinat. De a mișca lumea, într-un fel sau altul, cu prestația sa, scriptică sau comportamentală. Și de a se alege, la o adică, și cu niște foloase materiale. Și, în consecință, încearcă să facă din prezența sa un mic spectacol, care va fi fiind acesta, fie din proprie inițiativă, fie la inițiativa unor instituții, dintre care se poate afirma și cea a breslei. De la o vreme, unii au sentimentul că ies din fire. Afacerea devine o vânzare de sine, pe care nu orice scriitor o tolerează.

Se publică însă mult și necritic, într-o societate atomizată. Fiecare se citește pe sine, într-o oglindă narcisică. Scriitorul trebuie să-și integreze oglinda sa generică în jocul oglinzilor (autoreferințiale) ale cititorilor, să inițieze un asemenea joc. Tot spectacolul ține în cele din urmă de gestionarea sau chiar înscenarea "conflictului" dintre scriitor și cititor. Un "joc" real și consistent, sau unul fals, golit de sens.

Senzațiile conjuncturale o să treacă. Rămân cărțile, care contează, uneori neluate în seamă. E nevoie de răbdare și de tutun. Pentru cei care nu fumează, doar de răbdare. Lucrurile fundamentale nu se schimbă de pe o zi pe alta. Iar cărțile, oricum am privi lucrurile, au răbdare. Această răbdare nu e înșelătoare, chiar dacă de cele mai multe ori nu asigură profituri financiare sau puncte prea multe în ascensiunea ierarhiilor.

Olimpiu NUȘFELEAN

Vlad Mureșan

Andrei Todea

Györfi-Deák György

Recurs la literatură

Se știe, de demult, că literatura - prin toate componentele sale - a fost considerată o operă de artă creată din cuvinte. Cu siguranță, este cea mai importantă dintre operele de artă, realizate de-a lungul timpului. Toate scrierile, de la poezie la roman, de la schiță la piesa de teatru, de la eseu la reportaj, de la scrisoare la nuvelă etc., au transmis, transmit și vor transmite peste veacuri cele mai puternice și trainice valori morale și spirituale prin puterea emoțiilor și a frumuseții acestor compoziții de excepție.

Toți autorii de valoare posedă o mare încărcătură lirică, ce le conferă acestora un statut aparte, unul al "*omului de litere*". Miraculosul lor condei provoacă o perpetuă meditație asupra destinului actual al literaturii, într-o lume, pe cât de modernă și computerizată, pe atât de agitată și nesigură. Adevărul- adevărat este că, raportul dintre creațiile literare și această lume înconjurătoare generează, permanent, o reală meditație. Dar, meditația cea mai profundă asupra literaturii trebuie să fie chiar literatura însăși, prin toate genurile sale.

De aceea, este necesar să ne îndreptăm spre o literatură tradițională, autentică, aducând și fireștile înnoiri, caracteristice mileniului al treilea. Conștientizarea unei viziuni imaginare sau a unui fapt real prin oricare formă

literară (produsul finit), duce la un spectacol nemaipomenit, prin care cititorul devine, la rândul său, un regizor de ocazie.

Numai așa, făcând recurs la literatură, vom avea parte de un spectacol mirific. Acest "*refugiu deconectant*" (scrisul și cititul), benefic moral și spiritual, pe tărâmul literaturii, este binevenit în zodia acestei lumi computerizate. Scrierea, citirea sau recitirea unei cărți oferă valențe culturale și educative dintre cele mai alese. Așa că, sloganul: "*Carte frumoasă, cinste cui te-a scris !*" rămâne, pururea, o mulțumire sinceră, transmisă din inimă, cu mult suflet !

În acest context, **Caietele Silvane** au devenit un adevărat suport al literaturii, indubitabil purtătoare de cuvânt scris, călăuzind bine gândurile și ideile personalizate ale autorilor sălăjeni și nu numai, oferindu-le, totodată, un bun prilej de a căpăta o parte din cât au dăruit cititorilor prin grafica inconfundabilă a paginilor în "*alb și negru*". Dacă, de acum înainte, această revistă de referință a culturii sălăjene va apărea și în format color, cu atât mai mult trăirile interioare ale tuturor vor fi la înălțime, pe măsura regăsirii "*literaturii - între meditație și spectacol*".

Marin ȘTEFAN

La Porolissum, împreună cu directorul
Muzeului Județean, Elena Musca

Literatură și orizont de lectură în Țara Silvaniei, până la 1848

Aducând un elogiu mentorilor săi în istoria culturii, șeful nou-înființatei catedre de practici ale scrisului pe lângă College de France, profesorul Roger Chartier își începea lecția inaugurală, pe 11 oct. 2007, cu unul din versurile clasicului poet spaniol Francesco de Quevedo (1580-1645): "Écouter les morts avec les yeux" (*Să asculți morții cu ochii*)¹; ceea ce, într-o decriptare a metaforei, ar însemna: să asculți pe cei morți, citindu-i. Acest gen de ascultare "cu ochii", până la urmă, îl râvnește orice scriitor, încă din timpul vieții.

Asupra momentului în care, acum două secole și jumătate, și aici, în Țara Silvaniei (adică Sălajul străvechi ce cuprindea comitatele Crasna și Solnocul de Mijloc, până la 1876), se făcea trecerea treptată de la o cultură eminentamente orală (compoziție/ creație, memorare și ascultare) spre o cultură scrisă (compoziție/ creație, manuscrisere/tipărire și ascultarea cu ochii/lectura textului), vom încerca să zăbovim, cu permisiunea dumneavoastră², în cele de mai jos. Lua naștere, atunci, o literatură preiluministă, mai precis, o literatură a mineelor și miscelanelor, profilându-se, totodată un anumit orizont de lectură ilustrat de motivele literare vechi vehiculate prin aceste cărți.

Precedată de o lungă tradiție a cărții manuscrise, începând cu a doua jumătate a secolului al XVII-lea, pe arealul în discuție are loc o relativ masivă răspândire a tipăriturilor liturgice românești, primele atestate fiind *Cartea românească de învățătură sau Cazania lui Varlaam* (Iași, 1643) și *Chiriadodromion* (Bălgard, 1699) - două culegeri de predici care, alături de cărțile manuscrise de uz liturgic (liturghierul și tetraevangheliarul), vor constitui miezul întâiilor biblioteci parohiale din satele românești sălăjene³.

În contextul politico-confesional de după unirea cu Roma, concomitent cu diseminarea tipăriturilor românești din Țările Române, se intensifică activitatea de manucopiere; în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, o deosebită vogă cunoscând *Mineiul-Prăznicar* și miscelaneul. În realizarea acestor opere sunt antrenați atât copiiști din partea locului, cât și mulți peregrini, adevărații precursori ai scrisului silvan. Spre a contura o imagine asupra corpusului de texte ce alcătuiau literatura timpului, vom oferi câteva date despre acești pionieri ai scrisului silvan, începând cu dascălul Pavel din Muncaci, copistul cu cea mai prodigioasă operă legată de Țara Silvaniei, în general, și de ținutul Crasnei și cel al Rezului, în special. Acesta, doar în perioada cât a stat în zona Barcăului, mai precis la "cetatea" Valcăului sau în jur (1737-1740), prin amploarea activității de manucopiere repetată a aceleiași cărți, *Mineiul-Prăznicar* (de 19 ori), a impus această scriere liturgică pe o arie însemnată (Aleuș, Cerâș, Fizeș, Horoatu-Crasnei, Petenia, Preoteasa, Valcău de Jos, Valcăul de Sus, poate chiar Plesca, etc.)⁴. Ceea ce justifică slăbiciunea dascălului Pavel, și nu numai a lui, pentru copierea mult repetată a *Mineiului-Prăznicar* este și "cererea mare față de acest fel de carte, care stă la interferența literaturii liturgice cu cea omiletică și hagiografică"⁵, ceea ce sugerează inclusiv unele dimensiuni mentalitar-colective ale comunităților locului și ale timpului

respectiv, în raport cu lectura intensivă. De altfel, prestigiul copistului în branșă este dovedit și prin imortalizarea figurii acestuia de către Luca Muncăceanul, pe *Mineiul* de la Chilioara (SJ), copiat aici în 1726. Această ultimă carte-manuscris dispune de o iconografie interesantă, executată în peniță, care impresionează cititorul nu numai prin figura imortalizată a dascălului Pavel, ci și prin desele miniaturi sau desene imaginate după scene descrise în *Alexandria*, respectiv «*Oamenii pustiului, înfrânți de Alexandru Macedon*» - reprezentând «cea mai veche ilustrație românească de carte, cunoscută, a unei scene» din romanul amintit⁶.

Alături de cele ale dascălului Pavel, *Minei-Prăznicar* se scriu peste tot în Țara Silvaniei: popa Chirilă din Acuia scrie unul pentru biserica din Unimăt (1698), diacul Gavrilă din Budești - manuscrisul de la Ciuta (1729), iar popa Ștefan din Buciumi realizează un altul la 1735.

În ce privește cea de-a doua categorie de scrieri, codicele miscelaneu - așa cum a fost definit - reprezintă lectura religioasă model, cu structură compozită și evoluție spre *liber laicorum* (cartea laică)⁷. Este important de subliniat faptul că, aceste miscelane sunt răspândite în toată Țara Silvaniei, având ca autori aproape în exclusivitate pe unii grămătic/scribi locali.

Astfel, pe Valea Crasnei, în zona Bănișorului, un diac de la Peceiu este cunoscut ca autor al unui manuscris cuprinzând - lucru destul de rar - *Legenda Duminicii* sau *Epistolie de învățătură ce au trimis Domnul Dumnezeu din ceriu și au căzut pe pământ în cetatea Ierusalimului* (1733, 32 file)⁸ iar un codice miscelaneu (1758, 151 file) este scris de mai multe mâini, dintre care principală fiind cea a diacului Filip de la Bănișor, completat mai târziu de popa Toader din Ban (1806). Miscelaneul cuprinde: *Cazanii la oameni morți*, *Versu frumos de lume*, *Ertăciuni la oameni morți*, *Versul lui Adam*, *Versuri religioase*⁹.

Din zona Cehului ni s-a păstrat un alt codice *Miscelaneu* (ms. BAR București nr. 1739)¹⁰, scris în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea (1778, 49 f.) de către popa Nichifor a lui Nemeș Petre din Bulgari, care cuprinde, printre altele, fragmente de roman popular (*Povestea lui Archirie filosoful când au învățat pe nepotul său Anadan*, "Avestița, aripa satanei"), rețete medicale și descântece, texte de prevestire, orații de nuntă și un cântec de stea.

Dintre miscelanele care au circulat pe valea Agriului, în doua jumătate a secolului al XVIII-lea, mai reprezentativ, din punctul de vedere al «orizontului de lectură» pe care-l prefigurează, este cel al dascălului Toader de la Unguraș (azi Românași), scris pe la 1784, ca «să-i fie pomană și lui și părinților lui până la a 7-a sămânță»; în cuprins având: *Cazanii la oameni morți și versuri la Patimile Domnului*, *Paraclisul*, *Povestea lui Archirie*, *Apocalipsul*, *Alexie omul lui Dumnezeu*, *Întrebări și răspunsuri*, *Vers la oameni morți* ș. a. (ms. 3202 BCU Cluj-Napoca)¹¹.

Lui Rus Grigorașu din Chechiș i se atribuie un codice *Miscelaneu* (56 f.) din secolul al XVIII-lea, aflat astăzi în colecțiile BCU Cluj-Napoca sub cota ms. 2267¹². Împreună cu "descendenții" săi, popa Lup (*Liturghii*, 1700), diecii Rus Ioan și

Rus Lazăr din aceeași localitate, acest Rus Grigorașu deschide, se pare, seria unui posibil scriptoriu local.

De asemenea, lui Rus Ioan, diacul din Chechiș, îi datorăm un important miscelaneu de <Versuri și Căntece de stea>, scris în 1829. Din cuprins: <Vers la nuntă>, Versul câșlegilor, <Versul lui Pătrupop>, Altul vers al popii, Versul lui Lazar, Versul lui Lazar ce să cântă la morți, fiind făcut pă scurt, Versul lui Iosiv, Versul florilor, Altul, a bogatului nemil<ostiv>, Altul, a pustii (O, prea frumoasă pustie; Teiu și bradu, <Orb am fost, fără vedere, / Când mi-am fost luat muere; <Greerele și furnica>, Alt <cântec>, a pălincii; Altu, a pânzii; Altul, a lui Adam; <Ertăciuni la mort>; O, ce moarte mânioasă; Vers restignirii, Versul turturelei, Versul bătrânilor, Versul străinătații, Verul fetei cei bătrâne, <În orașul Vișleim>, <Trei crai de la răsărit>, Alt vers de-a stelii, Cuvânt al Domnului nostru Iisus Hristos¹³ - un veritabil florilegiu de poezie orală de iarnă cu circulație în Țara Silvaniei, din prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Subliniem faptul că, "literatura" Țării Silvaniei din această perioadă nu se reduce la colportajul unor texte ca cele pomenite mai sus, întâlnite în cuprinsul miscelanelor. Acestor scribi locali, li se alătură, prin preocupări cvasicreatoare, un Flore Țurcaș de la Horoatu Crasnei sau Mihai Bălaj din Băița de sub Codru, care meditau folclorizant, în versuri, la condiția ("umană") de studenți la Blaj:

"...Tocma pre chilie me/ merla încă să silește/ când codrul bine înfrunzește,/ dacă codru ar înfrunzi/ cucu bine va vini,/ dacă cucu va cânta/ noi Blaju toți l-om lăsa,/ la mănăstire la Blaj/ noi treim cu mult năcaz,/ fie vița me pierită/ de viață nefericită,/ fie plătit tot neamul meu,/ cu cât sunt călugăr eu..."¹⁴, cum scrie ultimul, pe un *Evangheliar* (Blaj, 1776), pare-se, deplângându-și înstrăinarea; poate, pe undeva, chiar inadecvarea sau cumplita accedere la condiția de intelectual.

Se detașează net de aceștia, figuri luminoase de cărturari, precum Ioan Alexi (1801- 1863), autor al unei celebre *Grammatica Daco-Romana sive valachica latinitate donata, aucta, ac in hunc ordinem redacta* (Viena 1826)¹⁵, sau Iosif Pașca care scrie o *Istorie a Bibliei, cu întrebări și răspunsuri* (1813), *Vrednice de pomenire și prea alese zise a anticilor bărbați vestiți* (1820) - culegere de cugetări din autori antici, traduce *Apoftegmatele* de Erasmus de Rotterdam, *Cuvinte de învățătură în versuri*¹⁶.

O figură nostimă de cărturar și traducător din perioada Vormärz și cea pașoptistă este acel Moise Sora Noac (1806, Hațeg-1862, Bozinta Mare, MM)¹⁷, care făcând filosofia și dreptul la Cluj, iar teologia la Oradea, a ajuns paroh și la Hurezu Mare, localitate din vechiul județ Sălaj. Traducător din Vergiliu (*Eneida*) și Ovidiu, autor de poezii ocazionale în "dulcele stil" latinist, acesta transmitea către cei de după el, care vor folosi cartea - o *Evanghelie* de Blaj (1765), pe care tocmai o relegase - acest superb îndemn bibliofilic:

"Audi frate! și Preote! // Unchiule! seu și nepote! // Nu lăsa să se mănecască // Această carte angerească! // Che cu multă alergare // I-am aflat rescumpărare. // Și i-am dat vesminte nove // Desbrăcând-o din potcove. // Fă și quote vro rugare // Pentru queasta preschimbare. // Qua se mergi iertatu la rază // Noac scrie și-ți oftează.

Noac, 26 nov. 850."¹⁸

Bogăția motivelor literare de tip baroc și preiluminist, dar și a celor de factură modernă (romantică), răspândite pe arealul Țării Silvaniei, îndreptățește, credem, ideea de fi publicat în anuarul muzeului nostru textul unei prestigioase *Chemări la colaborare pentru realizarea unei Enciclopedii a literaturii române vechi* (peste 1500 de intrări), lansată de Institutul de Teorie și Istorie Literară "G. Călinescu" din București.

Am să închei intervenția mea cu o întâmplare personală. Solicitându-i câteva din propriile-i cărți, la începutul deceniului șapte al secolului trecut, "in dürftige Zeit" (în vremuri de restriște - Hölderlin), filosoful Constantin Noica îmi scria că nu de cărțile domniei sale aș avea nevoie, ci de "cărțile clasice citite până la urmă în original" și că: "Dacă vreți numai să vă desfățați cu gânduri alese, vă asigur că există autori mai interesați decât contemporanii. Vă urez o bună întâlnire cu ei - și cu viața"¹⁹. Față de situația literară a perioadei, întrezăream, aici, apelul indirect la scrisul responsabil, rezistent în timp, performanță creatoare la care aspirăm fiecare dintre cei care scriem, spre a fi, astfel, "ascultați cu ochii" de câți mai mulți dintre contemporanii noștri, dar și de cei viitori.

Ioan-Maria OROS

¹ În original: "Escuchar a los muertos con los ojos". Apud Roger Chartier, *Écouter les morts avec les yeux*, Paris, Collège de France/Fayard, 2008, p. 15.

² Comunicare susținută cu prilejul primei ediții a manifestării "Zilele revistei Caiete Silvane - 16-17 mai 2008".

³ Vezi I. Oros, *Schiță de istorie a bibliotecilor din Țara Silvaniei (sec. XVII-XIX), din perspectivă paratextologică*, în *Apulum*, XLIV, Alba Iulia, 2007, p. 441- 459.

⁴ Idem, *Un alt Minei-Prăznicar al dascălului Pavel din Muncaci - exemplarul de la Zalău*, în *Raft Liber*, 6, 2000, p. 25-27.

⁵ C. Mălinaș, *Manuscrise vechi românești din Bihor*, în *Valori bibliofile*, II, București, 1983, p. 168.

⁶ Fl. Dudaș, *Misterioasa miniatură "Madona Română" din Biblioteca Vaticanului*, Oradea, 1997, p. 45.

⁷ D. Radosav, *Sentimentul religios la români. O perspectivă istorică (sec. XVII-XX)*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1997, 68.

⁸ I. Radu, *Manuscrisele bibliotecii Episcopiei greco-catolice din Oradea Mare. Studiu bibliografic*, București, 1923, p. 289.

⁹ Ms. BAR București nr. 3748. Apud G. Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești. B.A.R. 3101-4413*, III, ESE, 1987, p. 243.

¹⁰ G. Ștrempel, *Copiști de manuscrise românești până la 1800*, I, București, 1959, p. 70; idem, *Catalogul manuscriselor românești...*, II, 1983, p. 48-49.

¹¹ At. Popa, *Manuscrise românești vechi în Biblioteca Centrală Universitară din Cluj-Napoca*, în "Biblioteca și învățământul", II, Cluj-Napoca, 1976, p. 888, 894.

¹² *Ibidem*, anexa.

¹³ G. Ștrempel, *op. cit.*, III, ESE, 1987, p. 404.

¹⁴ A. Socolan, *Circulația cărții românești până la 1850 în județul Maramureș*, Baia Mare, Editura Maria Montessori, 2005, p. 169.

¹⁵ Vezi I. Oros, *Un exemplar din Grammatica lui Ioan Alexi (Viena, 1826) în colecții sălăjene*, în *Marmatia*, 8/2 (Istorie), 2005, p. 40-46.

¹⁶ M. Popa, *De la iluminism la pașoptism*, Cluj-Napoca, Argonaut, 2004, p. 82-95.

¹⁷ C[onstanța] B[uzatu], *Sora Noac, Moise*, în *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 800.

¹⁸ Apud E. Bărnăușu, *Carte românească veche în colecții sătmărene*, Satu Mare, 1998, p. 132.

¹⁹ I. Oros, *Câteva sfaturi valabile (dar neîmplinite) dintr-o corespondență cu Constantin Noica*, în *Analele Universității "1 Decembrie 1918" Alba Iulia*, Alba Iulia, 8, 2004, p. 225-235.

Contribuția familiei Aciu în domeniul literaturii

Alexandru Aciu și Elena Aciu au fost principalii animatori ai vieții culturale din Șimleul interbelic, oraș care era denumit, în epocă, "Brașovul Vestului" sau "Micul Brașov".

Alexandru Aciu s-a născut în localitatea Hidig (azi Măierîște), pe data de 16 septembrie 1875, din părinții Gheorghe Aciu și Iulia Macarie (*referitor la viața și activitatea lui vezi, pe larg, articolul "Alexandru Aciu (1875-1954) - personalitate marcantă a Țării Silvaniei", în rev. Caiete Silvane, 1(25), februarie 2007, semnat Marin Pop*)

Pe lângă toate funcțiile administrative, politice și în domeniul culturii, Alexandru Aciu a fost și un bun publicist. Încă din studenție a publicat în ziarele *Gazeta Transilvaniei*, *Tribuna*, și împreună cu Iosif Șchiopu funcționează la *Vulturul*. A scris numeroase bucăți literare și recenzii în *Tribuna Literară*, *Familia*, *Românul*, *Gazeta de Duminecă* și articole politice în *Tribuna Poporului* și *Libertatea*. Din anul 1925 devine proprietar al prestigiosului ziar Șimleuan, *Gazeta de Duminecă*.

În ziarul *Gazeta de Duminecă* am descoperit peste 30 de poezii publicate de Al Aciu, în special între anii 1904-1909 și apoi după 1920.

Amintim câteva titluri de poezii: "Joc de copile", "Cu aripile frânte", "Bisericuța veche", "Vin Paștile", "Te ved", "La cuibul vechiu" (toate publicate în 1904);

"Un salut adunării R.F.R.S.", "Mi-e dor badiț-o dor!...", "Moartea tatălui meu", "La vatra noastră", "Frământare", "Pe pragul tău", "Acasă", "Tu care te-ai născut" (toate 1906); "Iubirea mea", "Iubeștimă", "Eroi", "Coboară din ceriuri", "Răsune cântarea!" (1907) etc. După 1918, poeziile "Un om", "Umbră și lumină", "Coboară", "Apus de toamnă", "Memento", "La Țebea", "Isus". Toate creațiile artistice din *Gazeta de Duminecă* apăreau la rubrica numită "Foișoara", înainte de 1918, iar după aceea rubrica s-a numit "Foița".

În timp ce se afla pe front îi moare prima soție, cu care a avut 4 copii, trei fete și un băiat. După război s-a căsătorit cu Elena Fabian, care era și ea văduvă. Ea a fost profesoară la liceul de fete din Beiuș, și în urma morții soțului său, fruntașul național-român, dr. Munteanu, s-a mutat la Șimleu.

În anul 1875, în comuna Bârsana, județul Maramureș, vedea lumina zilei, Elena Fabian, una dintre cele mai de seamă reprezentante ale mișcării feministe transilvănene, de la sfârșitul secolului al XIX-lea și a primei jumătăți a secolului XX (*referitor la viața și activitatea Elenei Aciu vezi, pe larg, articolele "Cultură și politici culturale în viața și opera Elenei Aciu (1875-1955)", în Țara Bârsei, V, Brașov, 2006, pp. 26-41 și "Elena Dr. Aciu (1875-1955) - 130 de ani de la naștere și 50 de la moarte sa", în rev. Caiete Silvane, nr.*

5, iunie 2005 semnate Marin Pop)

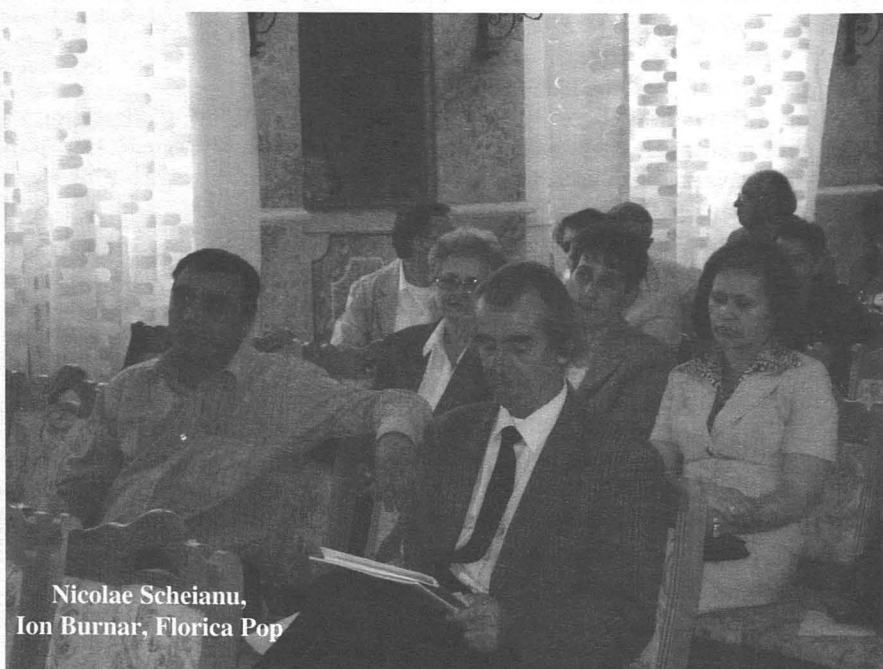
Între anii 1924-1934, Elena Aciu a îndeplinit funcția de președinte a Reuniunii Femeilor Române Sălăjene (R.F.R.S.). În această calitate a desfășurat o prodigioasă activitate culturală și de asistență socială. A organizat numeroase serbări, reprezentații teatrale și serate artistico-literare. A scris numeroase piese de teatru, în special pentru școlari. Astfel, a creat un nou gen literar, acel al teatrului simbolic și alegoric, gen care nu mai fusese cultivat la noi. Aceste piese de teatru au fost reprezentate în aproape toate centrele din Transilvania, precum și în cele din Vechiul Regat, fiind elogiare de către presa vremii. A scris următoarele piese de teatru, și anume:

1 *Ileana Cosânzeana*, feerie melodramatică în trei acte. S-a reprezentat pentru prima dată în anul 1910, la Beiuș. A doua ediție, prelucrată conform evenimentelor istorice, a fost reprezentată la Șimleu, în anul 1922, a treia ediție la Teatrul Național din Cluj, de către elevele liceului "Regina Maria", în anul 1923, a IV-a ediție, la Brașov, la Congresul Uniunii Femeilor Române, în anul 1926, reprezentată de către elevele școlii profesionale din Brașov, iar cea de a V-a ediție, a fost reprezentată la Opera din Cluj de către elevele școlii secundare și primare, în anul 1929.

Iată și câteva reacții din presa vremii și a Ministerului Instrucțiunii (ministerul

Radu Căpîlnașiu

Nicolae Scheianu,
Ion Burnar, Florica Pop

învățământului din acea perioadă -n.n.), referitor la succesul imens pe care l-a avut această piesă de teatru în rândul publicului: Din partea Ministerului Instrucțiunii a primit următoarele aprecieri, prin adresa nr. 9642-1923, dată de către Inspectoratul General al Învățământului Secundar: "Vă mulțumim de cinstea ce ne-ați făcut trimițându-ne lucrarea Dv. frumoasă și valoroasă piesa Ileana Cosânzeana. Lumea ideală a unui suflet ales, întruchiparea tuturor calităților nobile și a comorilor sufletești a neamului nostru, această piesă va trăi pe scena școalelor românești o splendidă și durabilă viață. Această piesă va avea farmecul și rodul unei noi îndrumări spre idealizarea prozei în care se sbate întreaga noastră societate. Ne-am arătat și altora dorința să se introducă această nouă lume ideală pe toate scenele școlare, să completeze prin aceasta în mod norocos munca utilă a școalei, cu această parte de frumusețe".

În ziarul "Patria" apărea, în numărul 259 din 17 septembrie 1937, articolul "Ileana Cosânzeana" de d-a Elena Dr. Aciu, în matineul "Reuniunii Sf. Maria"

din Cluj pe scena Teatrului Național. Redăm câteva fragmente din acest articol: "Scena și sala Teatrului Național din Cluj au prezentat aspectul pitoresc și impresionant al unei adevărate sărbători a copiilor și a părinților, care urmăreau cu ochi umezi de fericire și de mândrie gesturile propriilor lor copii în jurul părului cu pere de aur din grădina fermecată de pe scenă, prin împărăția zânelor, printre fluturi și pitici, printre tufe înflorite.

O sărbătoare a copiilor în folosul copiilor săraci îngrijiți de "Reuniunea Sf. Maria" la Căminul de zi din cartierul Iris.

D-na Elena Dr. Aciu autoarea apreciată a numeroase piese de teatru pentru copii și tineret, în care ideile și sentimentele nobile își regăsesc un cadru atrăgător și impresionant, de feerie și de basm, a dat în "Ileana Cosânzeana" care a obținut succese strălucite pretutindeni unde a fost reprezentată și care a fost primită călduros de critică și de autoritățile școlare, alegorizând în atmosfera de poveste românească, Unirea Transilvaniei - Ileana Cosânzeana - cu vechiul Regat - Craișorul.

Corurile, baleturile și dansurile, au dat spectacolului o strălucire și o frumusețe rară. Aparițiile simpatice, vocile dulci și armonioase, mișcările de grație, prestațiile de drăgălașe istețime și suplețe, costumele schinteetoare, au stârnit admirația și aplauzele furtunoase ale publicului care nu a lăsat nici un locșor neocupat în largă sală a Teatrului și au produs entuziasm de nedescris în lumea micilor spectatori vrăjiți de frumusețea basmului realizat pe scenă.

Jertfa de timp, de muncă și de suflet a autoarei și a interpreților a fost răsplătită din belșug de aplauzele sincere și călduroase, cum și de numeroasele și splendidele jerbe de flori.

Succesul deplin al reprezentației a mai dat o strălucită satisfacție instituțiilor care au contribuit la organizarea spectacolului, în frunte cu Conservatorul și cu școalele secundare și primare. Teatrul școlar, de care să se bucure și familia, așa cum a fost la "Ileana Cosânzeana" este o necesitate".

În revista "Cosânzeana", nr. 10, pe luna mai 1923 apărea, referitor la această piesă de teatru, următorul comentariu:

"Literatura noastră de până acum nu are gen mai puțin cultivat, decât teatrul pentru copii. Câteva piese, publicate sporadic și în diferite edituri, nici nu permit măcar cunoașterea exactă a acestui gen literar, fără prea multe pretenții, dar cu atât mai dificil și mai pretențios pentru educația culturală a generației, care se ridică. Piesa d-nei Elena Dr. Aciu este o revelație pentru noi și este o fericire, c-o avem. Ea se pretează admirabil pentru scenă și cuprinde toate elementele constitutive ale pieselor de copii și este în aceeași vreme și distractivă și instructivă. Profesorii școlilor noastre au datoria să cunoască și să înlesnească reprezentarea acestei piese din toate puterile lor, căci astfel se achită de-un rol și plăcut și pedagogic. N-ar strica, dacă în orașe mari cu teatru stabil, ea ar face parte din repertoriul pentru copii, care e drept, încă nu-l avem, dar care totuși trebuie să ni-l creiem, și încă cât mai curând".

2. *Bunica*, piesă ocazională în două acte pentru serbarea națională de 10 mai.

3. *O șezătoare*, piesă populară pentru băieți și fete, pentru serbarea națională de 1 Decembrie. Pe data de 27 ianuarie 1929 a fost reprezentată în SUA, orașul Indiana Harbor East Chicago de către *Asociațiunea Doamnelor Române Principesa Elena*.

4. *Inimi nobile*, piesă pentru băieți și fete

5. *Rosamunda*, alegorie euharistică în 4 acte și un tablou, după legenda "Gral". Piesa a fost reprezentată la

Congresul Agrului, la Șimleu Silvaniei, în anul 1933

6. *Casa fermecată*, piesă pentru eleve

7. *Romana*, piesă națională pentru școli și tineri, cu dansuri și cântări. Pe data de 28 mai 1929 a fost reprezentată în SUA, tot în orașul Indiana Harbor East Chicago, de către *Asociațiunea Doamnelor Române Principesa Elena*.

8. *Din istoria Neamului*, poem istoric într-un act, pentru popor și școli primare.

9. *Lăcomia pedepsită*, comedie într-un act pentru băieți și fete

10. *Cuiburi*, piesă ocazională de Paști pentru școli primare și grădinițe.

11. *Legendă*, piesă religioasă pentru școli secundare în 3 acte și un tablou.

12. *Țara mea*, poem alegoric pentru copii.

13. *La Lenuța în șezătoare*, scenetă pentru școli primare și grădinițe

14. *Primăvara*, scenetă pentru școli primare și grădinițe

15. *Primul debut*, monolog

16. *Caut un post*, monolog comic pentru băieți

17. *Buchetul*, monolog pentru fete

18. *Pușculița fermecată*, comedie într-un act, pentru școli primare și secundare

19. Monografia *Clara Maniu*, premiată de Congresul Internațional "La Mere au Foyer Ouvriere de Progres Humain, care a avut loc la Paris în anul 1937

În manuscris, au mai rămas următoarele piese:

1. *Bucătăria veselă*, comedie pentru

copii

2. *Apotheoză*

3. *Omagiile anotimpurilor*, piesă alegorică

4. *Visul Mamei*, piesă alegorică în 4 tablouri

5. *Conferințe*

Aceste piese de teatru scurt, pentru copii, ne edifică în privința talentului său dramatic original și în ceea ce privește maniera în care au fost concepute. Sunt piese de factură alegorică și simbolică, cu un puternic suflu patriotic și de o pronunțată culoare națională, fără intrigi complicate, coerente din punct de vedere dramatic, cu un dialog viu și cu remarcabile valențe educative. Sursa ei de inspirație este folclorul.

Elena Aciu a desfășurat și o bogată activitate publicistică, materializată într-o serie de articole, care i-au apărut în multe publicații prestigioase ale vremii precum: *Tribuna literară*, *Familia*, *Cele trei Crișuri*, *Cosânzeana* sau *Flori de Crin*. În aceste publicații și-a valorificat și talentul ei literar, publicând povestiri și nuvele, unele semnate cu pseudonimele "Nușă", "Sândica" și "Florica".

Unele dintre acestea au un caracter autobiografic și se remarcă prin atașamentul față de plaiurile natale, casa părintească, școala satului și sunt remarcabile prin lirism, atmosferă și capacitatea de a realiza tablouri picturale de certă plasticitate.

În anul 1937, în perioada 6-21 mai, are loc la Paris cel de al doilea Congres Internațional "La mere au foyer ouvriere

Sorin Crișan

Viorel Tăutan

de progres uman" (Mama în cămin, făuritoare a progresului uman). Acest congres a tratat o problemă de mare importanță și anume Maternitatea, în sensul cel mai nobil al cuvântului, cu toate greutățile și mai ales bucuriile pe care le comportă ea. Comitetul organizator a trimis un apel tuturor țărilor europene și chiar Statelor Unite ale Americii să colaboreze la această nobilă acțiune și să trimită materiale de documentare istorică, cele mai reușite lucrări urmând a fi premiate. Și la noi în țară s-au constituit *Secții Naționale ale Comitetului Internațional al Congresului*. Iată cum arăta invitația la concurs; "Căutați în Țara Dvoastră cel mai frumos exemplu de femeie, de Mamă, realizatoare prin activitate și prestigiu uman și social, fie, printre persoanele cunoscute, fie printre acele, ce au trecut în Istorie".

Elena Aciu răspunde acestui apel și trimite o lucrare cu caracter monografic, referitoare la viața și activitatea "matroanei din dealul țarinii", Clara Maniu, mama marelui om politic, Iuliu Maniu.

Comitetul organizator a acordat trei premii, dintre care unul a fost decernat scriitoarei Elena dr. Aciu, premiu constând dintr-o plachetă de bronz cu o frumoasă incricție.

Această capodoperă a Elenei dr. Aciu a fost a fost elogiată de către presa vremii și dăm aici doar două exemple: "Această monografie are meritul de a fi prezentat lumii o icoană de Româncă și Creștină în

fața căreia se descopere cucernic tot Ardealul românesc, Țara întreagă: icoana Doamnei Clara Maniu, împodobită cu nimbul muceniciei, pe care a așezat-o la loc de frunte în galeria mamelor providențiale stăruința unei vieți active, devotată muncii creatoare, virtuților străbune"; "În această lucrare se ridică din icoane și amintiri duioase, o statuie literară unui chip sfânt de mamă, atât de drag amintirii noastre, chipul "Doamnei Mare" a "Bunicuții dela Bădăcin" și se împletește în istoria românească un nume, care va înfrânge legile uitării: Clara Maniu"

Mai reținem faptul că venitul încasat din vânzarea acestei broșuri, publicată la Tipografia "Cartea Românească" din Cluj, în anul 1938, era destinat Orfelinatului de fete din Șimleu.

La data de 1 februarie 1934, după 36 de ani de activitate, din care 14 în Sălaj, Elena Aciu se pensionează. În același an, familia Aciu se mută în Cluj. Pe data de 21 mai 1934, de sfinții Constantin și Elena, la Șimleu, se organizează o emoționantă sărbătoare de retragere la pensie a Elenei Aciu. La această sărbătoare a participat întreg Sălajul, în frunte cu marele om politic, Iuliu Maniu, precum și numeroase personalități cu care ea a colaborat.

La despărțirea de Șimleuani, după discursuri emoționante și telegrame de felicitare sosite din întreaga țară, Elena Aciu rostește cuvântul de rămas bun, oferindu-le, fostelor ei eleve, în dar propria ei oglindă, care avea o mare

încărcătură simbolică: "Vă ofer și eu un scump simbol ca scut și călăuză - datina mea veche - o cunoașteți voi mica oglindă simbolică. Pe aceasta vi-o ofer și azi cu dorință caldă, să vă priviți adesea în ea: la ruga de seară, sau când nu ve-ți ști alege între îndemnuri și căi, să o întrebați: Cum îți place de mine, de fapta mea, de inima mea, de sufletul meu și de gândul meu? Această oglindă este: Icoana Preacuratei Maria. Și scut și tărie să vă dea credința! și când veți privi întrânsa să vă vadă pururea cum trebuie să fie o copilă: Ca o floare de curată, respectul să o întâmpine în cale și cum primăvara florile, respiră belșug de miresme, din inima ei se respire frumosul, plăcutul și priceperea liniștită din sufletul ei. (...) Dorându-Vă paza și ajutorul lui Dumnezeu Vă zic tuturor un dureros rămas bun."

În anul 1935, Alexandru Aciu, alături de alți fruntași ai P.N.Ț, a fost sărbătorit de către conducerea organizației partidului din Cluj, la împlinirea a 60 de ani de viață. În discursul rostit cu această ocazie făcea o sinteză a întregii sale activități și crez politic, un adevărat testament moral-politic: "În viața noastră am râvnit la un singur lucru: să păzim cu sfințenie ceiace în căsuțele noastre am văzut: credința strămoșească, românismul și prietenii. În viață trebuie să te comporți în așa fel cu prietenii tăi, încât să știi că ai prieteni și te poți bizui pe ei. Prieteni buni am avut noi în voi toți. Fără de pilda și ajutorul vostru noi n-am putut ajunge aici. Vă mulțumesc și eu din tot sufletul pentru dragostea ce mi-ați arătat-o și vă asigur

Ion Pițoiu Dragomir

Viorel Mureșan

de aceleași sentimente" (Patria, nr. 289 din 18 dec. 1935).

Au venit, însă, vremurile tulburi de după cel de al doilea război mondial când, după cum știm, puterea politică a fost acaparată de către comuniști. Noul regim comunist a dus o politică de exterminare sau, în cele mai fericite cazuri, marginalizarea întregii elite interbelice. A fost și cazul familiei Aciu, care se stinge

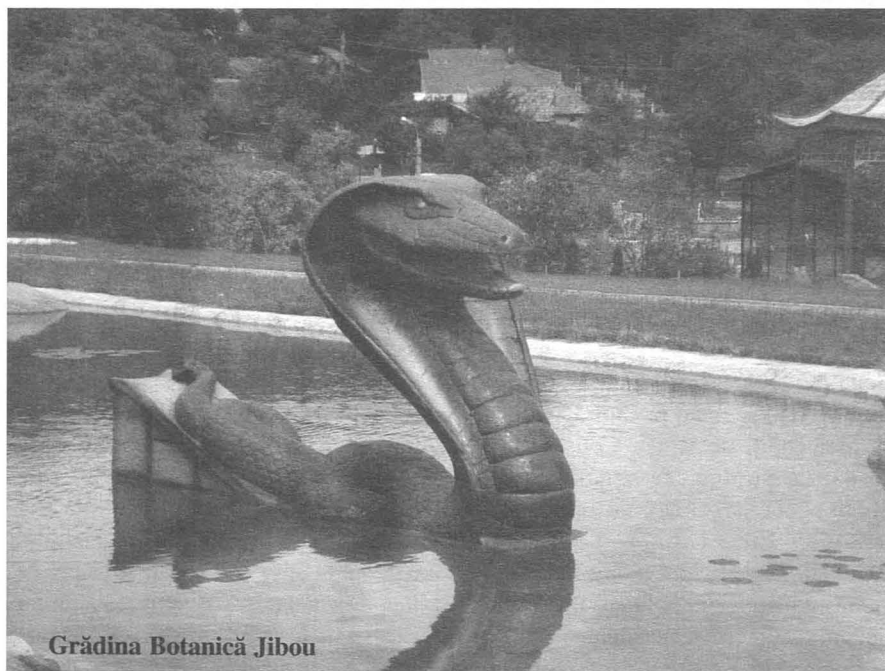
într-un nemeritat anonimat, la Cluj, el în 1954, ea un an mai târziu.

Am considerat că avem o datorie morală față de memoria iluștrilor noștri înaintași și să evidențiem câteva crâmpoie din prodigioasa lor activitate depusă în slujba poporului român, atât înainte de 1918, în vremurile de lupte naționale, cât și după Unire, de-a lungul întregii perioade interbelice. Credem

faptul că astfel de personalități, care au depus o muncă dezinteresată și dusă până la sacrificiu, în interesul propriei nații, atât în domeniul social-economic, dar și în slujba politicii și culturii românești, pot constitui modele demne de urmat pentru generația noastră care, să recunoaștem, duce lipsă de astfel de modele.

Bibliografie:

1. Arhivele Naționale - Direcția Județeană Cluj, fond familial Aciu
 2. Colecția ziarului *Gazeta de Duminecă*, 1904-1911; 1920-1934
 3. Elena Aciu, *Clara Maniu*, Tipografia "Cartea Românească", Cluj, 1938
 4. Idem, *Ileana Cosânzeana*, Ediția a V-a, amplificată, Tipografia "Concordia", Arad, 1943
 5. Marin Pop, *Cultură și politici culturale în viața și opera Elenei Aciu (1875-1955)*, în *Țara Bârsei*, V, Brașov, 2006, pp. 26-41
 6. Idem, *Elena Dr. Aciu (1875-1955) - 130 de ani de la naștere și 50 de la moarte sa*, în rev. *Caiete Silvane*, nr. 5, iunie 2005
 7. Idem, *Alexandru Aciu (1875-1954) - personalitate marcantă a Țării Silvaniei*, în rev. *Caiete Silvane*, 1(25), februarie 2007
- Marin POP**

Cercuri pe apă

CULTURĂ... ELECTORALĂ

Cine-a zis că nu sunt bani pentru cultură? Comune în care de mult se uitase destinația căminului cultural au beneficiat de spectacole, precedate, e drept, de promisiuni ale candidaților la diferite funcții... locale și județene, cum că vor face și vor drege, dacă vor fi aleși. Ca să nu mai zicem de orașele mai mari sau mai mici, în care s-au organizat mega spectacole, având drept cap de afiș nume mari și ... scumpe (măsurate, de regulă, în sute și mii de euro) ale muzicii de toate felurile... Gurile rele spun că unii dintre artiștii "cu vino-ncoa" și-au schimbat și mașinile super luxoase din "ciubucul" făcut în campania electorală. Electoratul, pestriț, adică de diferite culori sau fără culoare politică, s-a dus și la spectacolele organizate de unii, și la cele organizate de alții. Că doar era pe gratis, nu?!, și până la urmă nu musai să plătești cu un vot niște daruri pe care nici măcar nu le-a cerut nimeni... Mă ia cu fiori când mă gândesc cât amar de bănet a fost risipit în recenta campanie electorală, câți bani vor fi risipiți în cea din toamnă, în cea din anul viitor și, în general, în toate campaniile electorale din '90 încoace!...

Eu, dacă aș avea, vorba lui Kant, "organ" pentru așa ceva, adică pentru politică și aș avea și un partid cu oameni bănoși în spate, știți ce aș face ca propagandă culturală... electorală? Spre exemplu, aș restaura o biserică de lemn din comună ori de la marginea județului, după caz, apoi aș organiza mai multe excursii cu grupuri de alegători

din segmentul care mă interesează să-l câștig. Și i-aș însoți în aceste mici excursii pentru o conversație benefică dus-întors. "Biserica - sau, mă rog, obiectivul acesta cultural, oricare ar fi el -, le-aș spune, am înnoit-o din banii de campanie electorală; Cum vi se pare drumul până aici? Plini de gropi? Dacă mă alegeți pe mine - parlamentar, președinte, primar, consilier local ori județean - o să facem drumuri bune. Cum vi se par locurile, peisajele? Minunate? Dacă voi fi eu la conducere, vom face tot posibilul să le valorificăm, prin toate mijloacele, să dezvoltăm turismul cultural și agroturismul... Cum vi se par satele? Sărăcuțe, îmbătrânite, cu hectare de pământ necultivate? Eu și partidul meu avem idei pentru dezvoltarea unor microferme, pentru întinerirea și prosperitatea comunităților rurale. Cum apreciați...?". Și conversația ar continua...

Dar cine are timp de conversație într-o campanie a monologurilor dinaintea unor mega spectacole... electorale de zeci și sute de mii de euro și-a unor "concluzii" pe măsură?! Și candidații, și marea majoritate a țăranilor, numiți astăzi, ironic, "fermieri", sunt ocupați. Primii să organizeze spectacole, ceilalți să prășească, cu sapa, porumbul îmburuianat de prea multele ploi...

Ileana PETREAN-PĂUȘAN

APĂRAREA

Isus n-a avut diplomă

Să ne oprim și asupra noțiunii: "autoritate de stat", respectiv asupra celor ce se consideră stăpânii lumii. Ce pot face ei în fața cutremurelor, incendiilor, inundațiilor, secetei și foametei pe care Dumnezeu le produce tocmai pentru a salva ce mai poate fi iertat? Iau bani "de la buget" și repară, mai bine zis - cârlesc. Dar Cerul îi provoacă în permanență, e curios,

probabil, să afle cât de uriaș e "bugetul" acela. Și într-adevăr, e uriaș, pentru că haznaua se umple cu sudoarea unor bieți neștiutori care plătesc fără a spera că vreodată își vor vedea valorile înapoi. N-am prezis eu dispariția statului ca principiu de ordonare a lumii, l-a explicat altul, care a spus că metropolele vor sucomba datorită propriilor duhori. Eu doar atât vreau să

aflu de la conducătorii țării în care trăiesc acum: cu ce pot acei viermi ce și-au dat numele de "autoritate de stat" să împiedice un cutremur sau o furtună năprasnică? Cu legitimațiile lor? Cu funcțiile lor? Cu "puterea" lor de-a emite o lege care să le interzică? Aștept să apară cel ce arată legitimația plină de ștampile unui incendiu și să oprească flăcările. Încă n-a apărut, dar acum 2000 de ani a existat cineva care, atunci când a spus mării să se potolească, aceasta L-a ascultat. El se numea Isus. Iar cei cu legitimații și diplome, cu funcții și "putere", au decis că trebuie omorât. Era deranjant: Isus nu avea nici o diplomă!

Ștefan Doru DĂNCUȘ

Sălăjeanul

Dă, Doamne, partide!

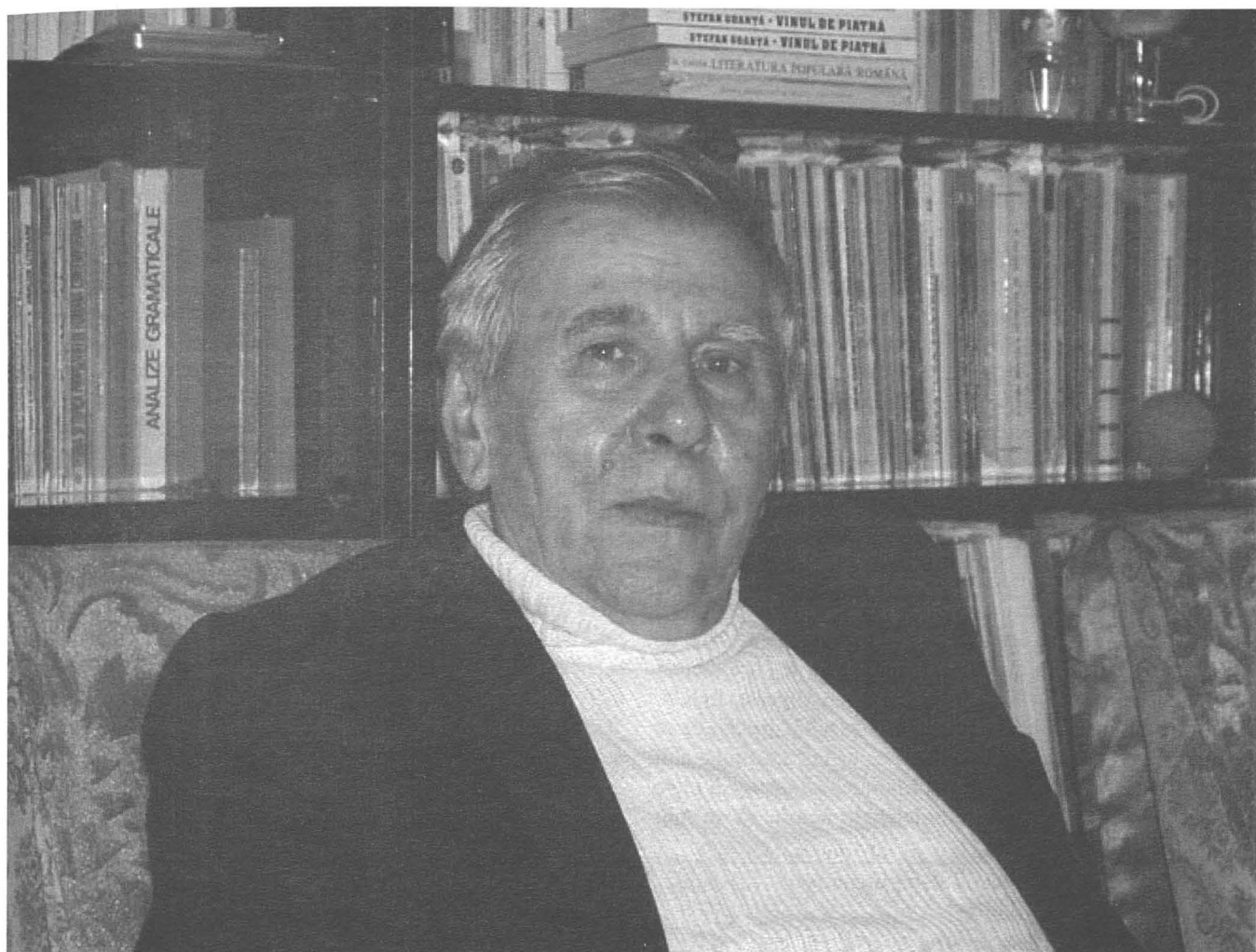
La D-l Marinică!

Agenzie de informație politică și explicitări multilaterale.

Firma, cât un *bine ați venit* de târg săptămânal, e proțăpătită cu doi stâlpi zdraveni deasupra porțiței ce dă în grădinița de flori din fața casei, o casă cam vilă, fiindcă neica Marinică, nașul, finul, vărul, cuscru, unchiul, nepotul, cumătrul, actualmente D-l Marinică, a fost încă de la înființare magazinierul șef al ceapeului. Literele firmei își răsfăță albul imaculat pe un fond ceruliu presărat, în loc de stele, cu siglele partidelor. Mai în spate, între flori, sunt plantate panouri mai mici, ceva în genul fostelor gazete de perete, dar nu curate, ca acelea, ci încărcate cu fotografii color ale personalităților zilei, titluri de ziare, sigle decupate din carton, afișe electorale etc., toate puse spre a te invita să apeși pe butonul soneriei plantate imediat deasupra scărilor de la intrarea principală. Să zicem că apeși. Dar până să-ți deschidă cineva, să zăbovim puțin cu o explicație. Până să ajungă aici, întreprinzătorul Mărin a traversat multe nopți albe și zile negre. Ideile mari sunt foarte capricioase. Vin fulgerător, e adevărat, dar foarte rar, și dacă nu-și găsesc pământul potrivit să încolțească... Cu perspicacitatea-i cunoscută, neica Mărin a înțeles încă din prima zi că revoluția poate deschide fie o epocă de aur adevărat, fie de plumb sau de venin. Depinde de om. "Dom' le, adevărata revoluție vine după revoluție. Dacă toți oamenii încep să gândească e vai și amar. Până mai deunăzi gândeam eu, gândeau câte ceva președintele, un gestionar, doi, și ... cam atât. Și banul pica. Acum, dacă li se dezleagă la toți mințile și brațele, o să fie prăpăd mare. Ideile capătă preț și e musai să-ți pui glăgoria la caznă dacă vrei să-ți fete. Nu vezi? Unii s-au năpustit asupra pământului și dau în brânci. Lăcrimează, sângerează, dar nu se lasă. Alții fură și ouăle de sub cloșcă și le negustoresc la a doua și la a treia mână. Se mișcă oamenii ca argintul viu. A bine, a rău, bani să iasă. Poți sta cu mâinile în sân?" și cum fiecărui om tot îi cade odată și odată un măr deștept în cap, tot așa i-a căzut și lui Mărin. Sta în capul oaselor în pat, când, poc! măru! N-a strigat *Evrila!*, a strigat altceva. "Muiere!" Femeia de lângă el a sărit ca arsă. "Aci ești, muier?" "Aci, Mărine, unde să fiu?" - i-a răspuns femeia buimacă de somn, după o prealabilă sferică. "Păi dacă tot ești aci, ia pune tu de o cafea boabe și scoate niște țigări de ălea lungi, de doctor, să-ți arate ție neica Mărin cum se naște omul cu parale și cum se pune el taman la locul potrivit. Cravată de pus la gât am eu?" "Ai, Mărine, cum să n-ai! - s-a topit nevasta de tot. O ai pe aia de la nuntă, da' ziceai că n-o s-o mai pui nici de-o fi să te spânzuri, Doamne ferește!" "Adu-o-ncoace, mănca-te-ar neica, și adu-mi și țoalele de moarte să văd cum îmi stă cu ele." "Mărine... Ce-ți veni, omule, ce-ți veni?" "Ideea, Mărie neică, ideea. Și ai grijă cum vorbești de acum încolo cu domnul Marinică agentierul. Treci la sarcini și nu mă conturba la gânduri, că-mi periclitezi logica rațională." "Doamne, ia-mă!" - s-a crucit Măria și a sărit repede din pat să-și scoale fata, socrii și doi, trei vecini. Așa dă omul în ceasul morții. A ajuns-o din urmă glasul liniștit și poruncitor. "Vezi și de sculele de bărbierit, de caietul și pixurile de ședință. Să fie toate coale lângă mine."

În haine de cărturar, lângă o geantă inteligentă și pixuri care scriu mai singure, altfel gândești. Până dimineața, planul a

fost pus la punct. "Dacă e pe privatizare și liberă inițiativă, v-arată el, neica Mărin. Înainte erai deștept dacă știai să faci pe prostul. Acum ești prost dacă nu știi s-o faci pe deșteptul." A mai ținut să facă o ultimă verificare. Pregătit parcă de prezidiu, cu cafeaua într-o mână și kent-ul în cealaltă, i s-a adresat femeii care se tot răstignează în cruci. "Femeie, ia să-mi răspunzi tu la o întrebare. Da' așa, concret, concis și la obiect, fără să divaghezi pe alături. Tu știi ce e cu partidele ăstea?" "Mărine... Doamne, iartă-mă!" "Fă, știi sau nu știi?" "Ce să știu, Mărine?" "Ce e cu ele?" "De un' să știu? Cică ar fi - n-ar mai fi - că strică oamenii de cap și din lucru." "Da' eu, eu știu, Măria neichii, eu știu ce e cu ele?" "Păi, ce nu știi dumneata? Că de trei luni n-ai lăsat jurnalul din mână și nici televizorul să-și tragă sufletul." "Adică zici că le știu?" "Ca Dumnezeu! De ce-ar sta oamenii tot pe capul tău să te întrebe și tu să le spui?" "și e echitabil să le știu numai eu? E? - asta te întreb." "Nu e, Mărine, cum să fie? - s-a prăbușit iarăși femeia realmente îngrozită și dărâmată de o asemenea monstruoasă inechitate suprastructurală. "Asta am vrut să știu. Ești liberă, mulțumesc!" știa neica Mărin ce știa. Pădureții din Pădureții de Sus, țărani și ciobani din tată în fiu, ceapiștizați și ei ca toți țărani, nu se omorâseră cu politica. Făceau pe proștii. Acum însă intrase dihonă în ei. Revoluția și primele ei urmări îi zăpăciseră. Umblau bezmetici de colo-colo, întrebând, ascultând, încercând să se dămirească ce lume a venit peste ei și dacă ei mai sunt ce sunt. Din ziare, de la radio și de la televizor, nu înțelegeau decât că se mănâncă om pe om. Popa vorbea în biserică de niște liberali și-i afurisea pe unii care, cică, își schimbaseră numai părul, dar nu și năravul de comuniști; noul primar, un fost agent agricol, își pusese în piept un carton pe care scria *golan* și zicea că el de ăsta e; gestionarul de la bufet lipise în geam poza unui moșulică zămbăreț și cu o zgârdiță la gât despre care se spunea că e gata să dea oricui tot ce-i pofteste inima; directorul școlii propovăduia pentru unii, ecologiști le zicea, care pot să aducă ploaia când vor ei; țărcovnicul știa de la o doamnă cu un glas mai ceva ca al Maicii Domnului, numai că vorbea franțuzește; doctorul și inginerul... Și, colac peste pupăză, se apropiu alegerile. Votează, dacă știi pe cine! Neica Mărin, nașul, finul, unchiul, vărul etc.,etc., omul ziarelor, că, de, funcția îi permitea, ridica din umeri. "Neică, eu îi știu pe toți, le-am dibuit toate chichițele, vi-i spun de-a fir a păr, dar sfaturi nu dau. În politică nu m-am băgat și nu mă bag. Am familie, am casă cu geamuri la drum și nu-mi convine să-mi vină omul popii sau al primarului să mă înjure sau să dea cu pietre. Venise vremea de pus plugul în brazdă, de ieșit cu oile, de... Dar cum să ieși, când te frigea la suflet să știi și tu pe ce lume trăiești și cu cine să votezi? Veștile se băteau cap în cap, oamenii turbau de la o zi la alta, auzeau că mai încolo sau dincolo cutare sau cutărică a ridicat parul la frate-său sau la prietenul de -o viață, că Ion al lui ăla sau Vasile al ăluia și-au șontorogit nevestele în văzul lumii, fiindcă ele aveau o altă culoare politică... Și tot așa. Într-una din zilele acestea, a apărut *firma*. Ei, așa da! Era el cine era neica Mărin, dar acum, dacă a devenit domnul Mărinică, scris cu litere de o jumătate de metru,

înseamnă că e tobă de politică. Dai un ban, cincizeci de lei consultația sau echivalentul în natură, dar măcar știi că te-ai luminat și nu mai e nevoie să stai cu nasul în ziar sau în televizor. Apeși de două-trei ori pe butonul soneriei, ți se deschide și intri. N-are importanță că e zi sau noapte. Are importanță numai taxa care, după ora 24, se dublează. Întâi și întâi dai într-un hol cam cât o odaie mărișoară. Rămâi aici sau, potrivit interesului, treci într-una din cele două camere pe ale căror uși scrie cu litere de plastic: *Consultații audio și video*. Pe măsuțe, pe scaune, pe pereți, tot felul de ziare și reviste. Domnul Mărinică primește zilnic teancuri întregi. Are omul lui care îi procură tot ce se poate procura. În fiecare încăpere, se găsesc câte două televizoare și două aparate de radio pe care, recent promovata doamnă Maria și domnișoara, o durdulie deloc obosită de succesivele examene de admitere la medicină, ți le pun ba *pe ruși*, ba *pe bulgari* sau *pe noi*, ori le reglează pentru Europa Liberă, Vocea Americii sau *pe nemți*. Simultan, soacra și o cuscră de-a ei vin cu tradițiile: o țuiculiță, un pahar de vin sau moare de varză, o țigară lungă, o cafea, două bomboane, apă rece... ce-ți poștește inima. Consumația intră în costul orei de consultație. Dar asta era, ca să zicem așa, numai intrarea în atmosferă. Omul nu venea pentru ziare sau pentru televizor. Venea pentru d-l Mărinică în gura căruia se aflau toate răspunsurile spuse pe înțelesul tuturor, scurt, cuprinzător și fără urmă de patimă.

Și apărea El. O vorbă-două despre ploaie sau despre cine a mai născut sau care a murit și se intra în probleme. "Mda! Mata zici că ești cu criptocomunismul. Mai e cineva pentru criptocomunism? Dacă nu mai e, poștește mata în birou să nu-i

deranjăm pe ceilalți." În birou, la umbra unei biblioteci uriașe ale cărei volume erau recent achiziționate, dar despre care d-l Mărinică spunea că ar fi fost interzise și el le-a ținut ascunse, enigmatice cedau și cădeau ca nucile din nuc. Omul ieșea pe deplin lămurit, pleca acasă, dormea și muncea liniștit până când o altă necunoscută i se înșuruba în creier. Se înțelege, marea majoritate a problemelor erau de interes general. În cazul acesta, metoda de lucru era dialogul deschis, unde vorbea unul și ceilalți ascultau sorbind din țuică, ronțind semințe sau mestecând gumă. (Guma se dădea obligatoriu. Morfolind-o, oamenii vorbeau mai puțin, iar mentorul era mai ferit de întreruperi.) "Pe aia cu neocomunismul v-am spus-o, așa e?" "Aia e clară, dom' Mărinică! Zi-ne ceva despre aia de centru dreapta sau stânga, că pe ăștia nu-i pricepe nici vărul-meu ăsta, cu toate că a făcut și profesionala." "Mda!" D-l Mărinică înregistra chestiunea, medita puțin savurând și blestemând în gând cafeaua alterată de mirosul sănătos de țuică, își slăbea cu delicatețe și cu dușmănie nodul de la cravată - nu putea renunța nici la cafea, nici la cravată - și începea în tonul de cuvenită condescendență. "Doamnelor și domnilor, problema aceasta necesită un studiu structurat pe planuri interferențiale. Cei de centru stânga sau dreapta, depinde din ce capăt te uiți la ei, cum să vă spun eu ca să mă înțelegeți mai lesne, o țără mai ai dracului decât cei de centru care sunt *ezact* în mijloc. Devine așa că o cotesc." "Păi, mai dă-o și-n paștele ei de treabă, dom' Mărinică! Ori sunt pe dreapta, ori sunt pe stânga, ori sunt cu fundul în două luntri! De ce nu merg drept?" "Omule lui Dumnezeu - se înduioșă mentorul - ce politică mai e aia care ține drumul drept? Calea dreaptă e pentru ăia care

își văd de treabă." Sigur, doctele prelegeri ale politologului autodidact, înzestrat cu un deosebit simț imaginativ-intuitiv, își puteau îngădui pendularea între etichetări de o cuceritoare simplitate și abordarea unei terminologii savante menite să caște gurile și ochii auditoriului. Dar cuvintele și expresiile șocante notate și reținute cu trudă din presa vorbită ori scrisă și descifrate cu migală din dicționarele nepuse la vedere reprezentau numai o armă a d-lui Marinică. Urma bucuria tălmăcirii pe larg a acestora, subliniată de ah-urile ascultătorilor, în sfârșit, lămurii. Deosebit de interesante erau și concluziile care urmau analizei programului și componenței cutărui și cutărui partid. "Doamnelor și domnilor, partidul e bun, e sănătos, are o origine socială corespunzătoare, în viața de familie și în societate dă dovadă de o comportare demnă... I-aș recomanda mai multă perseverență și efort de putere de muncă în..." "Gata, eu pe asta îl aleg! Cum ziseși că-i zice? Desenează-mi dumneata pecetea aia a lui că mă duc cu ea în mână, să n-o încurc cu celelalte". "Eu și cu muieră ni-l luăm pe ăla cu..." "Care, tu?" "Ăla dinainte." "Aha!" Nu putem pune mâna în foc că explicațiile d-lui Marinică excludeau alte analize și comentarii în varii ocazii. Cert este că le diminuau sau le atenuau virulența, iar oamenii nu se uitau, rezemați în coada sapei, la sporovăială. Rezultatul s-a văzut, de altfel, și la alegeri. S-au dus la vot - cum să nu se ducă tocmai acum? - au și votat în funcție de ce le-au sugerat siglele. Trandafirul e trandafir, cum să nu-ți placă? Ochiul e ochi, de ce să nu pui și pe el o pecete? De dragul de a pune ștampila, unii au pus-o peste tot. N-a zis domnul Marinică al nostru că toate sunt bune? Câțiva și-au luat buletinele acasă, să se mai

sfătuiască, ori să le țină ca amintire. Dar oricât de multe ar fi fost partidele, bifând azi unul sau două, mâine două sau trei, lista tot s-a epuizat. Nu-i vorbă, erau destule probleme la ordinea zilei de dezbătut, însă nu-i tot una ca atunci când ai un partid la dispoziție. Și tocmai acum când domnul Marinică își cumpărase o mașină de făcut înghețată, când deschisese o sifonerie și un chioșc cu răcoritoare de care se ocupa fata abia venită de la examenul de admitere. Una e, acum vara, să faci politică în cameră și alta e s-o faci seara, sub nukul din curte, cu o bere rece în mână. Materialul pentru o cârciumioară îl avea și neica Mărin. Se gândea și la o căsuță cu opt-zece camere în care să înnopteze străinii în drum spre băile de peste deal și spre mănăstire. Vad bun, ce mai! Firul ăla de apă care trece prin fundul grădinii lui, dacă l-ai gătui ar face o bătaură de apă rece și limpede de să te tot bălăcești. Ce, nu-i poate zice ștrand? Politica e bună, folositoare, cu condiția să n-o faci. S-o lași pe ea să te facă.

Și din nou gânduri peste gânduri. Clienții vin, nu se poate plânge, dar... E vară, căldură, secetă. Vorbesc mai mult de ale lor. Închină cu țoiul și rostesc cam aceeași formulă: "Dă, Doamne, ploaie! Ploaie să dea Dumnezeu!" Domnul Marinică a scos afară două televizoare, aparate de radio, a semănat peste tot ziare. Nu prea mai merge. Nu prea mai sunt subiecte interesante. Și până la alegerile viitoare, când problemele o să redevină actuale, mai e... Ei, dacă ar mai apărea, pe ici, pe colo, câte un partiduleț... "Domnilor, citeam ieri în..." "Ploaie, dom' Marinică, ploaie să ne dea Dumnezeu! Dă, Doamne, ploaie!" "Dă, Doamne, partide!"

Zalău, 1990

Ștefan GOANȚĂ

Abonează-te la cultură!*

Cu numai 2 lei / lună!

Caiete Silvane

revistă lunară de cultură a Sălajului.

*prin Poștă, Damco și prin redacție, tel. 0260-612870.

Din folclorul copiilor

Creația artistică a copiilor este o ramură a folclorului bine reprezentată în cadrul acestuia. De valoarea educativă, artistică, științifică a folclorului copiilor nu se îndoiește nimeni. Folcloriști de renume din trecut și de astăzi i-au evidențiat elementele specifice fundamentale și ne-au lăsat un mare număr din producțiile artistice ale copiilor, care permit să urmărim, în timp, persistența repertoriului, transformările acestuia, precum și modalitățile de manifestare specifice copiilor. (1)

Problema este: astăzi, când copilul este pus în fața calculatorului de la o vârstă foarte fragedă, când navigarea pe Internet creează dependență, când el se află în era roboților, când sunt atâtea jucării sofisticate, se mai gândește copilul la jocurile tradiționale, la creațiile folclorice specifice copiilor?

Am urmărit folclorul copiilor în paralel cu folclorul tinerilor și al vârstnicilor, iar în culegerea de folclor literar din satul Aluniș (2) am publicat câteva cântece din jocurile de copii și câteva ghicitori. Fiind permanent în mijlocul copiilor, am fost atenți la jocurile practicate, la manifestările lor artistice, conștienți de faptul că folclorul copiilor a luat naștere la o vârstă când jocul constituie punctul central al activității lor. De multe ori am chiar provocat situații propice jocului, căci prin cântec și joc copilul intră în contact cu lumea înconjurătoare, pe care o cunoaște, și-o apropie și încearcă s-o domine. Prin joc, copilul dă glas dorințelor, bucuriilor, supărărilor și impresiilor proprii.

Cine poate să-l uite pe Nică a(l) lui Ștefan a(l) Petrii, eroul lui Ion Creangă, tipul copilului universal, care exclamă:

"Și, Doamne, frumos era pe atunci, căci și părinții, și frații, și surorile îmi erau sănătoși, și casa ni era îndestulată, și copiii și copilele megieșilor era de-a pururi în petrecere cu noi, și toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de parcă era toată lumea a mea!

Și eu eram vesel ca vremea cea bună și sturlubatic și copilăros ca vântul în turburarea sa. ...

Copilul, încălecat pe bățul său, gândește că se află călare pe un cal de cei mai strașnici, pe care aleargă, cu voie bună, și-l bate cu biciul și-l strunește cu tot dinadinsul, și răcnește la el din toată inima, de-ți i-e auzul, și de cade jos, crede că l-a trântit calul, și pe băț își descarcă mânia în toată puterea cuvântului...

Așa eram eu la vârsta cea fericită, și așa cred că au fost toți copiii, de când îi lumea asta și pământul, măcar să zică cine ce-a zice." (3)

Prin joc, copilul nu-și exteriorizează doar stările sufletești, ci își exprimă dorința de joc, de mișcare, de cunoaștere, de acțiune, capacitatea de observație și invenție, de învățare etc. Citatului de mai sus îi asociem celebrul vers al lui Lucian Blaga: **Copilul râde:** "Înțelepciunea și iubirea mea e jocul!" (4)

Folclorul copiilor cuprinde creații literare, versificate sau nu, legate de gestică, mișcare, joc, cântate, scandate. Creațiile artistice ale copiilor nu au doar funcție distractivă, ci, în același timp, au și rol instructiv, educativ, psiho-social. Ele contribuie la dezvoltarea spiritului de acțiune, de cooperare, a limbajului, a sensibilității, a percepției verbale și muzicale; prin intermediul lor învață să numere, să-și cunoască părțile corpului, zilele săptămânii, manifestări ale elementelor naturii etc.

Materialul folcloric de care dispunem a fost strâns de-a lungul anilor, fiind înregistrat pe bandă de magnetofon. O parte dintre creații a fost consemnată direct, după auz, în momentul practicării jocurilor, prin metoda observării directe. Este știut

Serie nouă, Anul IV, Nr. 6 (41), iunie 2008

faptul că în recreații, în timpul liber, cu ani în urmă, copiii se grupau și practicau diferite jocuri. De multe ori, în timpul marilor sărbători religioase și chiar al duminicilor, eram obligați să organizăm activități recreative de alt tip cu elevii. Când timpul era favorabil, ieșeam cu elevii la iarbă verde, de obicei pe vârful dealului Ciocârlău. Aici, dădeam frâu liber jocului și practicau jocuri specifice vârstei, pe care le cunoșteau ori pe care le învățau atunci de la alți copii. Era suficient să asisti și să înregistrezi, ceea ce am și făcut. Iar când vedeau copiii că și noi suntem interesați și chiar participam alături de ei, bucuria lor era de nedescris și cu greu îi rupeam de la joc când plecam acasă. Uneori am făcut apel și la memoria adulților.

Din bogatul material folcloric de care dispunem selectăm câteva creații:

1. Formule-cântec terapeutice:

1

Lună nouă, lună nouă,
Taie pite-n două
Și ne dă și nouă:
Mie jumătate,
Ție a treia parte,
La toți sănătate.

Croitoru Maria, 40 ani, 1987, Aluniș (5)

(Invocarea lunii pe înserat are substrat magic, existând credința că astrul nopții poate aduce sănătate.)

2

Cioară, cioară,
Na-ți un dinte de fier
Și dă-mi unul de oțel.

Croitoru Maria, 40 ani, 1987, Aluniș

3

Urcior, urcior,
Fugi, urcior,
Că te-ajunge-on grăuncior.
Cum te-ajunge,
Te și frige.

Conț Bianca-Mirela, 14 ani, 2008, Someș Odorhei

4

Cu primele flori pe care copilul le găsește primăvara în pădure face un "struț" (buchețel) și zice, de trei ori:

"Atunci să mă doară capul (sau altă parte a corpului), când s-or ducea astea de unde au vinit."

Le aduce acasă și toți ai casei procedează la fel. Alții, dând ocol capului cu "struțul" de flori ori altei părți a corpului, tot de trei ori, zic:

Când oi aduce apă cu sacu,
Atunci să mă doiaie capu.

Sau:

Când oi aduce apă cu sâta,
Atunci să mă doiaie burta.

Sau:

Când oi aduce apă cu ciuru,

Atunci să mă doaie c...

Croitoru Grigorie jr., 18 ani, 2008, Aluniș

Formule-cântec pentru plante:

5

Margareta e o floare.
Ea mai are un frățior,
Mama face ceai din el
Și se cheamă mușețel.

Croitoru Maria, 40 ani, 1987, Aluniș

6

E răchita alduita,
Când mă culc eu,
Și ea doarme.

Bârsan Luminița, 34 ani, 2008, Inău

2. Formule-cântec pentru insecte:

7

Furnicar, furnicar,
Dă-mi un pic de oțetar,
Că l-oi duce la mama,
Să acrească mazărea.
Furnicar, furnicar,
Dă-mi un pic de oțetar,
Că de nu mi-i da,
Casa ți-oi străca.

Croitoru Maria, 40 ani, 1987, Aluniș

(Cu o botă curățată de coajă se dădea pe mușuroiul de furnici și se lingea bota, pe care era un suc acru din cauza acidului formic din furnicile omorâte. Se zicea de mai multe ori. Bietele viețuitoare, ce năpastă cădea pe ele!)

8

Buburuză, ruză,
Urcă-te-n căruță
Și unde vei pleca,
Acolo m-oi însura.

Horvat Darius, 11 ani, 2006, Someș Odorhei

9

Preuteasă, acasă-i popa?
De-i acasă,
Zi-i să iasă;
De-i la moară,
Zi-i să moară,
Că vin turcii cu papucii
Și ne omoară tăți pruncii.

Croitoru Maria, 40 ani, 1987, Aluniș

(În graiul localnicilor, **greierul** este numit **popic, popă**. Versurile de mai sus se spuneau în timp ce se scormonea la gaura greierului cu un bețișor, ca să iasă afară. Uneori, se întâmpla de ieșea, spre hazul celor prezenți, alteori nu ieșea. Ca să păcălească pe cei mai mici și mai naivi, cel care "descânta" greierul venea cu el prins gata și, într-un moment de neatenție, se făcea că-l prinde de la gura găurii.)

10

Concai chilimoni,
Concai ca,
Prinde musca n-o lăsa:
Dacă-i vie,
Dă-mi-o mie;
Dacă-i moartă,
Mânc-o coaptă
Cu ulei, cu pătrunjel,
Cu untură de cățel;
Cu ceapă, cu usturoi,
Cu untură de broscoi.

Boda Maria, 56 ani, 2007, Aluniș

11

Albinuță, albinuță,
Zi-mi tu mie din guriță
Ce făcea badea aseară,
Pe furiș, c-o Mărioară.

Conț Bianca-Mirela, 14 ani, 2008, Someș Odorhei

12

Fluture, fluture,
Adu-mi mie repede
O rujă din rujile badelui
Din mijlocul satului.

Conț Bianca-Mirela, 14 ani, 2008, Someș Odorhei

4. Formule-cântec pentru păsări:

13

Barză, bărzucă,
Adă-mi o sorucă;
Du-te mai departe
Și-mi adă și-un frate.

Croitoru Maria, 40 ani, 1987, Aluniș

Variantă:

14

Barză, bărzucă,
Adu-mi o sorucă.
Foaie verde Dorohoi,
Adu-mi și doi frățiori.

Conț Bianca, 14 ani, 2008, Someș Odorhei

5. Formule-cântec pentru animale:

15

Melc, melc, codobelc,
Scoate coarne bourești
Și te du la baltă
Și bē apă caldă;
Și te du la Dunăre
Și bē apă tulbure;
Și te suie pe buștean
Și mănâncă leuștean.

Croitoru Maria, 40 ani, 1987, Aluniș

16

Câine, câine, cățel bun,
Tu ai grijă de stăpân,
Îl ajuți să vină acasă

De la mândra cea frumoasă.

Conț Bianca-Mirela, 14 ani, 2008, Someș Odorhei

17

Lupule, lupule,
Fugi tu iute, repede,
Că s-aude acolo-așa
Că vine Ion cu arma sa
Și mă tem că te-a-mpușca.

Conț Bianca-Mirela, 14 ani, 2008, Someș Odorhei

18

Șerpe, când te doare capu,
Ieși la drum și-ți coată leacu.

Bonța maria, 35 ani, 1979, Aluniș

Cântecel de învățat cum fac animalele:

19

Am o pisicuță: miau, miau, miau,
Și un Azorică: hau, hau, hau,
Și un ursuleț: mor, mor, mor.
Toată ziua ne jucăm de zor.
Vine și-o rățușcă: mac, mac, mac,
Haidem cu toții la lac, lac, lac.

Brînduș Luana, 23 ani, 2008, Aluniș

6. Formule-cântec pentru obiecte neînsuflețite:

20

Moșneguț cu barba albă,
Lasă untu să s-aleagă,
Din grăunte-n grăuncior
Să s-aleagă botișor.
Untu l-a mânca pruncu
Și zăru li-i bè tu.

Croitoru Maria, 40 ani, 1987, Aluniș

(Este un fel de descântec care se zicea când se scotea untul. Atâta trebuia să bați, se spunea, și să zici descântecul până asudă grinda.)

Variantă:

21

Moș cărunt alege unt,
Baba lată șede-n vatră.
Untu meu s-alege-o dată,
Untu mie, zara țâie,
Groștioru la hinu hie.

Bonța Viorica, 73 ani, 2008, Aluniș

22

M-o trimis moșuțu
Să-mi umpli coșuțu.
De nu li-i umplê,
Steie-ți capu-așe,
Mâna tăt așe.

Croitoru Maria, 40 ani, 1987, Aluniș

(Este o formulă de cerere, prin care copilul cu mâna întinsă, făcută căuș și mișcată în sus și în jos, cere ceva. Ca să nu fie refuzat, îl amenință pe cel de la care cere că-i va rămâne capul sucit și mâna la fel.)

Serie nouă, Anul IV, Nr. 6 (41), iunie 2008

23

Mere, pere, tinghirele,
Ce se dă nu se mai cere.

Croitoru Maria, 40 ani, 1987, Aluniș

(Este o formulă ce se spune atunci când cineva îți dă un obiect definitiv și apoi se răzgândește și ți-l cere.)

24

Adă, drace, ce-ai furat,
Că te-oi bate spânzurat
Peste buca curului
Cu crenguța măruului,
În postul Crăciunului.

Croitoru Maria, 40 ani, 1987, Aluniș

(Versurile se spun pentru găsirea lucrului pierdut. Se scuipă în palma stângă, se face semnul crucii și se lovește scuipatul cu dunga palmei drepte. Unde sare scuipatul sau în direcția aceea se află lucrul pierdut.)

7. Formule-cântec pentru schimbarea vremii:

25

Ploaie, ploită,
Meri cătă Băiță,
Că a ieși soarele,
Ne-a-ncălzi picioarele.

Croitoru Maria, 40 ani, 1987, Aluniș

26

Stai, ploaie călătoare,
Că te-ajunge sfântul soare
Cu sabia lui Mihai,
Stai, ploaie, stai.

Croitoru Maria, 40 ani, 1987, Aluniș

(Se spun sau se cântă când plouă prea mult și dorim să se oprească. Invocarea soarelui are substrat magic. Astrul zilei este chemat să alunge ploaia și să aducă lumină și căldură.)

Note:

1. Lambrior, Alexandru, *Obiceiuri și credințe populare*. Cap. *Jocurile copiilor*. În "Conv. lit.", aprilie, 1985; Teodorescu, Dem. G., *Poezii populare române*, 1985; Ispirescu, Petre, *Jucării și jocuri de copii*, Sibiu, 1885; Papahagi-Vurdună, P. N., *Jocuri copilărești culese de la românii din Macedonia*, București, 1893; Bogdan, Alexandru, *Jocuri de copii*, Brașov, 1898; Constantinescu, Dem., *Elementul dramatic în jocurile copiilor*. În "Rev. Nouă", an VII, 1894.
2. Croitoru, Grigorie M., Croitoru, Maria V., *Pe umblă doru - folclor literar din Aluniș*, Editura "Caiete Silvane", Zalău, 2004.
3. Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.
4. Lucian Blaga, *Trei fețe*.
5. Croitoru Maria apare în acest material în două ipostaze: coautor și informator.

Maria și Grigorie CROITORU
Aluniș, 2 mai 2008

Caiete Silvane

Muzeul din Cizer

Muzeul din Cizer, județul Sălaj, figurează frumos pe hârtiile autorităților, dar apare dezolant în ruina sa la fața locului, neglijat de autoritățile județene și locale. Localul muzeului este o casă cu paie din secolul 18, salvată în anii 1980 în scopul de a găzdui o colecție de exponate locale. Piese de muzeu sunt astăzi expuse într-o încăpere a școlii din localitate. Valoarea arhitecturală a casei se ridică mult peste nivelele locale sau regionale, o raritate dacă nu un unicat rămas în picioare din secolul 18 în satele Sălajului. Dimensiunile ei neobișnuit de mari și grija cu care au fost tratate unele detalii intrigă într-o zonă în care s-au ridicat odată mai multe căsuțe mărunte și anonime de iobagi umili. Tradiția care reține funcția ei de casă de rugăciune, în vremuri de strâmtoare pentru comunitatea locală, nu face decât să ridice și mai mult valoarea istorică și socială deosebită a acestei case, care precede astfel biserica de lemn ridicată de legendarul Horea în acest sat la 1773. O astfel de tradiție s-a păstrat mai peste tot acolo unde soarta vitregă i-a găsit pe enoriași nepregătiți să-și ridice o biserică în locul celei pierdute prea devreme. Dar dintre

toate acele multe locuri, aici, la Cizer, se păstrează drept martor exemplar și casa de rugăciune și biserica de lemn ce i-a urmat, amintind împreună de multele încercări și sacrificii colective prin care au tot trecut obștile de țărani din Ardeal. Casa se află pe noua listă a monumentelor istorice sub codul LMI 2004: SJ-II-m-B-05041.

Istoric

Casa de lemn acoperită cu paie a muzeului local este datată de tradiție din secolul 18. Tradiția orală susține că în această casă s-a ținut slujbă în timpul ridicării bisericii de lemn la 1773.¹ Ultimul ei locuitor a fost Lupuț Ioan a Giurchi din Cizer. Ea a fost mutată și salvată în spatele școlii noi în 1987. De atunci stă neîngrijită, degradându-se în bătaia ploilor prin acoperiș și în nepăsarea celor răspunzători. Casa a fost declarată monument istoric în anul 2004, pusă deci sub protecția legii, dar de atunci starea ei de conservare nu s-a îmbunătățit ci mai degrabă înrăutățit.

Trăsături

Casa are o valoare arhitecturală deosebită, datorită vechimii, amplitudinii construcției, motivelor decorative din portalul ușii interioare, din cadrele ferestrelor, și din stâlpii târnațului. Valoarea ei derivă și din faptul că este una dintre ultimele case cu paie rămase martor, fiind reprezentativă pentru toată regiunea Meseșului și a Transilvaniei de nord.

Casa este ridicată din bârne rotunde de stejar, încheiate la colțuri cu cheoturi simple, scobite semirotund și cu capete lungi de încheiere ieșind afară din pereți. O parte din bârne sunt dăltuite cu barda, într-o tehnică mixtă de lemn parțial lăsat rotund și parțial fățuit. Izolarea se face printr-un strat de lut aplicat pe pereți atât în interior cât și în exterior. Încăperile sunt podite iar pe jos sunt unse cu pământ.

Planul casei este compus dintr-o încăpăre de locuit, o tindă și un târnaț de-a lungul lor, deschis spre miazăzi. Construcția se remarcă prin dimensiunile mari, 8,92 m lungime și 6,16 m lățime, din care numai casa de locuit formează aproape un pătrat de 5,36 x 5,26 m.

Acoperișul este deosebit de înalt și greu, învelit cu paie într-o tehnică specifică zonei. Ca mai peste tot la casele apăsate sub acoperișuri grele de paie, nu lipsește nici aici meștergrinda, ce leagă butea de-a lungul ei, pe sub grinzile podului. Cum greutatea acoperișului joacă un rol însemnat în construcția butei, adică a structurii de lemn culcate și închetorate, golurile casei sunt făcute în așa fel încât încălecare pieselor lor verticale să nu împiedice presarea egală a lemnurilor din pereți. Din acest motiv șoșii ușilor, cadrele frumoaselor ferestre și stâlpii intră cu cozile lor atât în lemnele de desubtul lor cât și în cele de deasupra lor.

Conservare

Casa și un teasc de vin alăturat au fost lăsate în paragină, găsindu-se astăzi într-un stadiu avansat de ruină. Cu inițiativă neîntârziată și cu expertiză de la muzeele din Zalău sau Cluj casa muzeu și teascul se pot salva. O alternativă ar fi mutarea ei în Parcul Etnografic Național "Romulus Vuia" din Cluj-Napoca, alături de biserica de lemn. Prin această ultimă soluție cele două construcții ar reintra în dialogul amintirilor de peste veacuri dar în același timp ar lăsa Cizerul și Sălajul încă odată săracit de monumentele lor.

Note

1. Butură 1963, 326-329

Bibliografie

Studii monografice

Butură, Valeriu (1963). "Un monument al arhitecturii populare Transilvănene. Biserica de lemn din Cizer". AMET 1959-61: 323-337.

Alexandru BABOȘ,

arhitect, dr., specialist în conservarea și punerea în valoare a monumentelor istorice, Norrköping, Suedia

IUNIE, cu aniversările și comemorările obișnuite

S-a scurs un an de la debutul acestei rubrici în revista noastră. Socotesc nimerit să amintesc cititorilor "veterani" ai acesteia, dar și mai noilor receptori, că inițiativa presupunea aniversări și comemorări ale scriitorilor de la a căror naștere sau moarte se împlinea un număr de ani limitați de cifra zero. Prin toamnă, cerințe de natură etică și sentimentală ne-au constrâns la schimbare: Am lărgit lista incluzând scriitori a căror vârstă de la venirea pe lume, sau de la părăsirea acesteia, se termină cu cifra cinci. Menținem aceeași opțiune, doar că, din rațiuni economice, renunțăm la unele amănunte vizând activitatea celor aniversați sau comemorați. Prin urmare:

Aniversăm nașterea la...

04.06.1938 - Dinu GRIGORESCU, dramaturg, poet, prozator;

1948 - Paul DROGEANU, critic literar, etnolog;

05.06.1903 - Gheorghe DINU identitatea civilă a lui Ștefan ROLL, poet suprarrealist, component al **Avangardei literare românești** († 1974);

1933 - Dan Grigore MIHĂESCU;

1948 - Aureliu GOCI, istoric și critic literar, plagiator dovedit;

06.06.1933 - Ion BOLDUMA, poet († 1993)

08.06.1933 - Cristina TACOI, actriță și poetă;

10.06.1853 - Ion POP-RETEGANUL, prozator, publicist și folclorist, († 1905)

1933 - Iordan DATCU, etnolog, lexicograf și folclorist;

11.06.1883 - Tudor PAMFILE, etnolog

filosof († 1921)

1953 - Grigore ARBORE, publicist (și) critic;

13.06.1943 - Alexandru SPÂNU († 2002);

14.06.1818 - Vasile ALECSANDRI († 1890);

1883 - George CIPRIAN, dramaturg. († 1968);

1943 - Tudor IONESCU, prozator, eseist, traducător de limbă franceză;

15.06.1893 - Ion Marin SADOVEANU, prozator († 1964);

17.06.1888 - Victor PAPILIAN, medic și om de literă († 1956);

- I.E. TORONȚIU († 1953);

1908 - CENTENAR Ion. Th. ILEA, poet și prozator, († 1983);

1913 - Sandu PETRONE NEGOȘANU († 2001);

18.06.1908 - Alexandru CĂLINESCU († 1937);

1943 - Traian OLTEANU, prozator († 2001);

20.06.1848 - Miron POMPILIU (pseudonim al lui Moise Popoviciu), poet și folclorist, Membru al Junimii, prieten cu Mihai Eminescu, († 1897);

1888 - Horia FURTUNĂ, poet și publicist, († 1952);

1893 - Alexandru HODOȘ, identitatea civilă a lui Ion GORUN, poet, prozator și traducător, făcând parte dintr-o mare familie de intelectuali ardeleni, († 1967);

1913 - Aurel BARANGA (pseudonimul lui Aurel Leibovici), poet și dramaturg, († 1979);

1933 - Valentin ȘERBU, prozator, autor de literatură S.F., († 1994);

22.06.1913 - Petre RĂZUȘ, publicist și istoric literar († 1995);

1939 - Alexandru NEGRÎȘ, poet și publicist;

23.06.1943 - Viola VANCEA, poetă;

29.06.1913 - Lola STERE CHIRACU, prozatoare, († 1984);

Comemorăm:

05.06.1888 - Gheorghe EMINESCU (n.1895);

08.06.1938 - Ovid DENSUȘIANU (n.1873);

09.06.1923 - Nicolae N. BELDICEANU (n. 1881);

14.06.1983 - Nicolae DUMBRAVĂ (n.1927);

15.06.1993 - Igor GRINEVICI (n.1923);

16.06.1983 - Anita Raluca BUZINCHI (n.1964);

- Gheorghe CĂTANĂ (n.1924);

21.06.1888 - George IVAȘCU (n.1918);

22.06.1913 - Ștefan Octavian IOSIF (n.1875);

1948 - Horea BOTTEA (n.1891);

23.06.1913 - Ilarie CHENDI (n.1871);

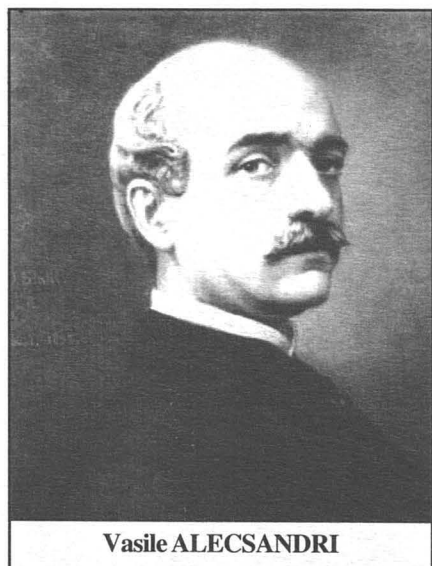
24.06.1988 - Mihai BENIUC (n.1907);

25.06.1988 - Șerban CIOCULESCU (n.1902);

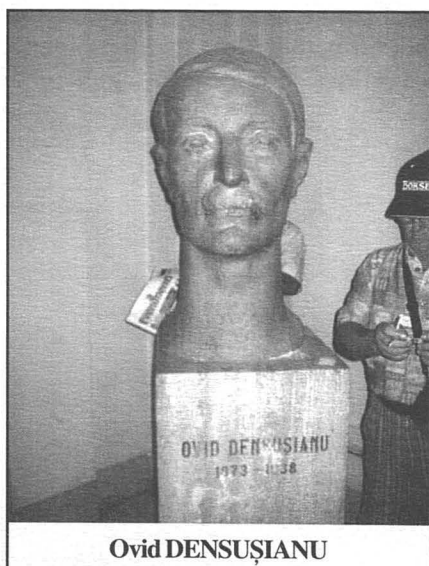
1998 - George MIHALACHE-BUZĂU (n.1921);

27.06.1968 - Constantin IGNĂTESCU (n.1887).

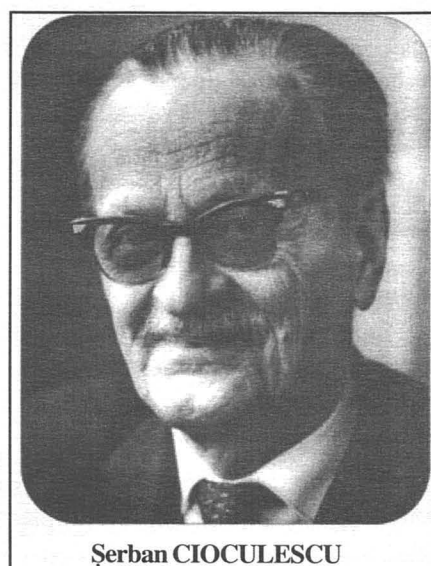
Viorel TĂUTAN

Vasile ALECSANDRI

Ovid DENSUȘIANU

Șerban CIOCULESCU

Poeme de Iulia Drugaș

...

Și ce dacă am vrut să măsor hotarele
în copii de-ai tăi
și le-am cusut urmelor tale căciulă
să nu le șteargă vântul / când o venii să bată ușile
în tine
ce inimă fără zăvoare ai
curge prin ea sufletul de nu se mai oprește
decât ostenit în dulap
îl iau dimineața pe mine
și toată ziua miros a banane coapte și-a soare
e somn și cântec de iarbă în tine
și ce dacă la anul frezii nu vor mai fi
voi ține primăvara la ușă
la geam mirosind
orizontul în frigider
Siberia Siberia
unde nu cresc copii decât în basme
totul e trist ca mine mireasa cea albă

...

Aprinde neonul
am părul de tutun
nu mai călca pe acoperișuri calcificate
Uîți că sub ele se doarme
în dragoste lăncedă în dragoste frumoasă
Uîți că sub noi curge soarele la robinet
și copiii sug cu poftă de se face noapte
Aprinde chibritul țigara și sufletul
să mai ardem moartea în noi
asemenea camicazelor
să râdem apus
uite cum pierе lumea de pe trupurile noastre
Iubitule, suntem două nopți albe
Noi - Calea Lactee incendiată

...

Clepsidre în ochi avea fata aceea de la fântână
ce faci acolo de unde vine setea
Adap fântâni cu găleata
la mine vin pictorii de se uită cu lupa
pipăie cerul de-l scutură din țâtâni

acolo în piața cu stropitori căutați-mă
de unde-și beau trecătorii inima cât un CD
acolo în șanțuri unde se spală ploile
pe panouri publicitare și în păpădii
eu nu stau mult nuuu nuuu
la prima secetă transpir dimineața și plec

...

A clopot sună valurile
a mână în depărtare care înjură întins
a ciorapii mei rupți
a sufletul meu în brățări de țestoasă
a caramele topite
a Dumnezeu suflând în hornuri
și cer înfundat
ce dur acest plânset din rinichi
și puhoiul de-afară
sunt moi zilele închise în carapace de lemn
butoaiele cu gust de buze alcoolice
plânse sunt mâinile mele care numără sarea
din valuri
se leapădă de mine
la capătul mării - rochia mea de țigancă
strânsă
a urnă

...

Așa oprită lângă stâlpul acela
în loc de răsărit și apus
fără ceas culori în trusa de machiaj
fără haine sandale
așa albă suflând în palmi cu ouă la glezne
cu pulpele înzăpezite buricul sângerând a biserici
Uite emisferele ticăitul gărilor
lasă-te învățată tălpile și mâinile
mâna sub tâmplă în plâns
scurtatul nopților of-urile
Stâlpul acela rămas singur, spuneam
e tot atât de puternic
ca un mort într-o mare de vii
e acolo unde începe orizontul
ca o lumânare la creștetul tău
îmi strigă strigam
să nu mă las
rătăcită
în tine.

(Cu acest grupaj, Iulia Drugaș a câștigat Marele Premiu la cea de-a XIII-a ediție a concursului județean de creație pentru elevi, organizat de Cenaclul Literar "Silvania" și Casa de Cultură a Sindicatelor din Zalău, iunie 2008.)

Multiuniversul lui Howl

Din punctul de vedere al geometriei euclidiene, există un singur univers, cel palpabil, măsurabil, indubitabil. Percepția unei realități tridimensionale de necontestat a rămas neschimbată până în epoca lui Gauss, Bolyai și Lobacevski. Apoi geometriile neeuclidiene au dinamizat capacitatea noastră de a vizualiza infrastructura Creației și au fundamentat teoria relativității generalizate, unde gravitația a devenit o deformare radicală a spațiului, în stare să curbeze dreapta cale a razelor de lumină. Paradigma "ceea ce vezi este ceea ce este" a fost înlocuită cu una nouă, cuprinzând descrierea unei realități situată dincolo de simțurile noastre. Post-Einstein, lumea a devenit doar un caz particular din infinitatea unei lumi cu o multitudine de aspecte, a Multiversului.

Germenele ideii de multivers a existat dintotdeauna "în nuce", alimentat de poveștile auzite în copilărie, unde zmeul o răpea pe fata de împărat și o ducea pe Celălalt Tărâm, un spațiu inițial unde ne înfruntam temerile alături de Făt-Frumos, într-o confruntare a umanului și non-umanului. Exista apoi țara Tinereții fără de Bătrânețe și insula Broaștei țestoase, unde o zi însemna cât un mileniu pe Pământ. Un alt teritoriu tangent și totuși diferit de realitatea imediată este lumea visului, descrisă în poveștile paradoxale ale taoiștilor chinezi: "Într-o noapte, povestește Chuang-tzu, am visat că eram un fluture, zburând de colo-colo, mulțumit cu soarta lui. Apoi m-am trezit, fiind Chuang-tzu. Cine sunt în realitate? Un fluture care visează că este Chuang-tzu, sau Chuang-tzu care își imaginează că a fost un fluture?"

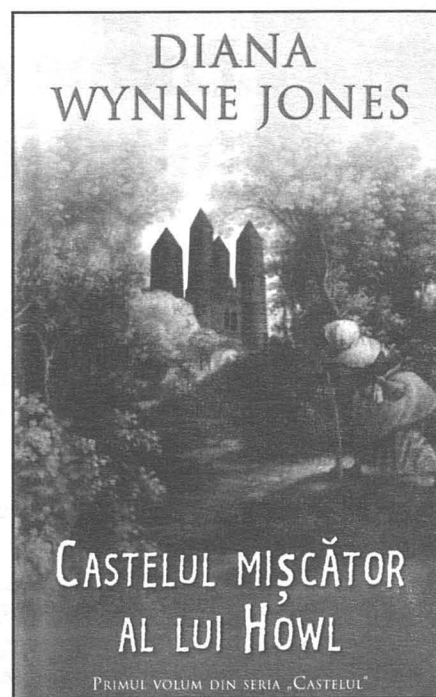
George Bernard Shaw spunea că dacă într-o piesă de teatru apare o armă în actul întâi, ea sigur va fi folosită până la actul trei. Odată apărută posibilitatea multiversului, prozatorii specializați în ficțiuni mai mult sau mai puțin științifice s-au jucat după pofa inimii cu numărul de dimensiuni. Călătorul temporal al lui H. G. Wells explorează cea de-a patra dimensiune: timpul. În "Flatland" (1884), reverendul Edwin A. Abbott descrie lumea ființelor plane. Când ea e vizitată de o ființă tridimensională, personajele bidimensionale o receptează ca pe o divinitate. La noi, eroul lui Lucian Mărișca

din "Tic-Tac" (1990), un jucător împătimit, a pierdut dimensiune după dimensiune la triliard, biliard, monoliard... În "Profesorul fără nici o parte" (The No-Sided Professor, 1946), Martin Gardner îi împătorește pe participanții la o conferință a matematicienilor specializați în topologie, făcându-i să dispară în Multivers, ca apoi să-i readucă. Arhitectul Quintus Teal din povestirea "și el a construit o casă-n dungă, o casă-n dungă..." (And He Built a Crooked House, 1941) de Robert A. Heinlein realizează un imobil în formă de tesseract, foarte asemănător prin manifestări cu "Castelul mișcător al lui Howl" imaginat de Diana Wynne Jones.

Howl e un vrăjitor provenit din țara Galilor și, cu ajutorul magiei lui Calcifer, demonul de foc dintr-o stea căzătoare ajunsă pe Pământ, a asamblat din blocuri negre, neregulate un edificiu "înalt, subțire, greoi și urât, și categoric extrem de sinistru", capabil să se deplaseze. Deși își schimbă neconștient poziția, ciudata clădire comunica printr-o ușă vrăjită cu locuri situate la mare depărtare unele de altele: Porthaven de la malul mării, capitala Kingsbury, orașul Market Chipping, de unde venise Sophie Hatter, celălalt personaj principal. Locația către care se deschidea poarta castelului era indicată cu ajutorul diferitelor culori.

Sophie fusese blestemată de nemiloasa vrăjitoare din Waste și s-a transformat într-o bătrânică, ce-i drept, una plină de viață, ferită de metehnele senectutii. Cum era sora cea mai mare dintre cele trei fete Hatter, se obișnuise din copilărie cu răspunerile și greutățile vieții. Ca să nu-și sperie mama cu noua înfățișare, ea a fugit de acasă și s-a adăpostit în ciudatul sălaș mișcător, cu o oarecare teamă în suflet, deoarece se zvonea că Howl fură inimile tinerelor fete și se hrănea cu ele. Faptul că arăta ca o băbuță i s-a părut că îi oferă un avantaj și a încurajat-o; cu ajutorul lui Calcifer, ea s-a impus în fața tânărului vrăjitor și a început să-i dirijeze, voluntar sau involuntar, destinul.

Nehotărât din fire, Howl a încercat pe cât s-a putut să evite o confruntare directă cu necruțătoarea babornită din ținutul pustiit, însă, întrucât temperamentele tiranice au suferit dintotdeauna de paranoia, vrăjitoarea din Waste a încercat tot posibilul ca să-i înlăture pe cei care i-ar fi putut amenința dominația. Cu prințul

Justin și vrăjitorul Suliman lucrurile au mers relativ ușor. Rămăsese doar stăpânul din castelul umblător.

Confruntarea pe viață și pe moarte dintre aceste personaje suprapotente l-a inspirat pe regizorul Hayao Miyazaki să creeze în 2004 lung-metrajul de desene animate "Hauru no ugoku shiro", în coproducție cu Walt Disney Pictures. Filmul își merită toate premiile primite și nominalizarea pentru Oscar, chiar dacă la un moment dat se îndepărtează foarte mult de povestea din carte. Aici, puterile vrăjitoarei din Waste sunt anihilate și personajul iese din cărți cu prilejul vizitei la palatul regal. Miyazaki, poate inspirat de imagistica Pink Floyd, condamnă ambițiile conducătorilor, respinge violența și războiul, mută accentul pe mesajul pacifist, al traiului în bună înțelegere. Fiecare domnitor încearcă să-l câștige pe vrăjitor de partea sa, în speranța unei victorii decisive; însă luptele nu produc învingători, ci din ce în ce mai multe victime. Aici, Sophie devine, precum îi arată și numele, un simbol al înțelepciunii dobândite cu mari sacrificii de Howl. Interpretarea din film este la fel de valabilă ca și gândul dintâi al autoarei: povestea de dragoste naște alta, la fel de impresionantă, despre iubirea aproapelui.

GYÖRFI - DEÁK György

160 de ani de la revoluția de la 1848

Revoluția de la 1848 din Transilvania (II)

Aprilie 1848 în Transilvania

Primele reacții la izbucnirea revoluției din Ungaria și mai ales cele referitoare la drepturile și libertățile cuprinse în cele 12 puncte, cât și despre legile votate de dieta Ungariei, au fost pozitive și nu au exclus colaborarea dintre maghiarii și naționalitățile din Ungaria. Însă punctul nr. 12 din manifestul de la 15 martie, (cel vizând unirea dintre Ungaria și Transilvania), a devenit mărul discordiei dintre revoluția maghiară și românii din Transilvania. Acest punct a oferit prilejul lui **Simion Bărnuțiu** să elaboreze manifestul cunoscut sub denumirea de **Provocațiune**. Titlul complet fiind: **Pentru dreptul nației române. Împotriva uniunii cu Ungaria**, (24 martie/5 aprilie - Sibiu).

Proclamația este o pledoarie pătimașă pentru recunoașterea românilor din Transilvania ca cea de a patra națiune politică, (pe lângă celelalte trei - maghiarii, secuii și sașii). Bărnuțiu se temea că în cazul unirii Transilvaniei cu Ungaria, românii vor dispărea. În proclamație se face apel pe rând la toate păturile sociale ale românilor din Transilvania: *preoțime, nobilime, soldați și țărani*. Prin argumente și exemple fiecare în parte și toți laolaltă sunt somați, ca să nu fie de acord cu preconizata unire, doar după ce va fi convocat congresul național al românilor din Transilvania. Acest congres național să formuleze doleanțele românilor și apoi dieta Transilvaniei să proclame națiunea română ca națiune politică. De asemenea românii să fie reprezentați în dietă și în administrație în mod proporțional. Până nu se vor îndeplini cele solicitate de Bărnuțiu pentru români, până atunci să nu se discute despre nici o unire. De asemenea se repetă de mai multe ori credința în împărat și îndoială în tot ce spun sau promit ungurii.

Încheierea manifestului merită a fi citat: *"Încă odată, fraților! Fără nație, și republica e numai un despotism afurisit: ștergerea iobăgiei, nația română ca nație română, congres național în care să ne înțelegem mai întâi despre dobândirea acestora. Nici mai mult, nici mai puțin - aceasta mai întâi, celelalte se vor adăuga; fără aceasta și raiul e iad. Afurisit să fie oricare român va îndrăzni a face vreo unire până nu va fi proclamată nația română ca nație primită sensu politico. Poporul român de aceea nu vrea a ști, numai dacă se va primi nația și se va șterge iobăgia, atunci vom fi odihniți și frați cu toți. Vivat natio romana!"* (Textul integral al manifestului

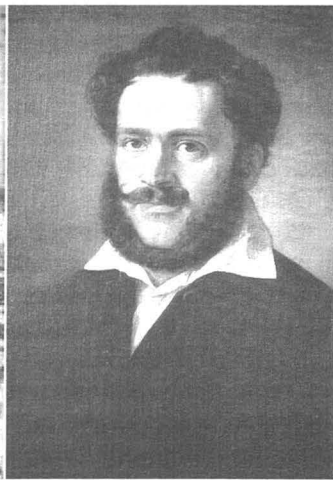
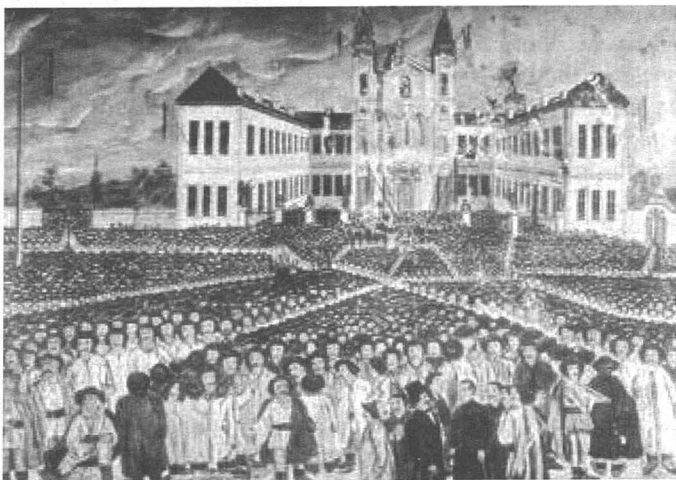
poate fi citit în volumul coordonat de **Cornelia Bodea**, 1848 la români. *O istorie în date și mărturii vol. I.*)

Între timp în Transilvania se răspândește vestea votării legilor urbariale de către dieta Ungariei, iar iobagii din Transilvania doresc și ei eliberarea din șerbie. Nobilimea din Transilvania, precum și autoritățile locale din comitate și scaune fac presiuni asupra guvernului, (care avea rol executiv), ca să facă demersuri la Viena, pentru convocarea dietei Transilvaniei. În Marele Principat al Transilvaniei dieta avea rol legislativ și dreptul de a convoca dieta îl avea doar împăratul.

Împăratul Ferdinand, la începutul lunii aprilie, publică un manifest adresat transilvănenilor prin care anunță că încă în anul 1848 (la o dată neprecizată însă) va convoca dieta Transilvaniei pentru rezolvarea diferendelor dintre iobagi și feudali și chestiunea urbarială va fi rezolvată în Transilvania începând cu 31 martie 1849. (!) Deci din acest manifest reiese că împăratul - în care atât Simion Bărnuțiu, cât și cei mai mulți români din Transilvania au foarte mare încredere, încearcă să temporizeze mersul evenimentelor și să amâne soluționarea problemei țăranilor dependenți. (țăranimea dependentă fiind pătura cea mai numeroasă din populația Transilvaniei.)

În acest timp în Transilvania cresc tensiunile și nerăbdarea țăranilor dependenți, ca ei să fie eliberați. Țăranii au încredere nelimitată în mitul "bunului împărat", și socotesc că împăratul ar fi decretat eliberarea din iobăgie, doar nobilimea și autoritățile refuză să publice acest decret. Din această cauză în multe locuri țăranii refuză să îndeplinească obligațiile feudale. În unele locuri și pe unele domenii proprietarii reduc din obligațiile țăranilor pentru a liniști spiritele agitate, în alte locuri însă nobilimea recurge la forță pentru a impune îndeplinirea acestor sarcini.

Baronul Wesselényi Miklós (liderul opoziției din dieta Ungariei din anii 1830), retras din cauza stării sale de sănătate la Jibou (de mai mulți ani este orb) la vestea izbucnirii revoluției, într-o scrisoare scrisă încă în luna martie urgencează ca nobilimea să-și elibereze iobagii, deoarece destul de mulți nobili erau tentați să amâne eliberarea iobagilor și împrumutarea țăranilor. El propune ca dijma și robota să fie anulate imediat. "Acum întrebarea se pune doar în felul următor: la noi în Transilvania noi să-i eliberăm pe țăranii; sau țăranul să-și sfarme cătușele și să arunce jugul împovărător; sau guvernul (Viena) să le dea jos." În cazul dacă nobilimea tăgănează

eliberarea țăranilor, la urmă iobagii vor fi eliberați ori de Viena, ori se vor elibera singuri, însă în ambele cazuri cu repercusiuni negative asupra nobilimii. De aceea el propune ușurarea imediată a poverilor țăranimii și urgentarea convocării dietei Transilvaniei, singură menită să legifereze ștergerea iobăgiei.

Wesselényi, personal, a anunțat în mai multe sate din zona Jiboului - unde avea proprietăți - anularea unei părți a dijei și robotei. Pentru iobagii români protopopul din Popeni a fost rugat să comunice ușurarea sarcinilor. Exemplul lui Wesselényi a fost urmat de mai mulți nobili din zonele învecinate. În comuna Surduc, baronul Jósika Miklós în luna aprilie în scrisoarea adresată iobagilor afirmă: *"Prin aceste rânduri de ale mele, toți deodată și laolaltă sunteți liberi de toate obligațiile și îndatoririle feudale, de dijmă și robotă, și vă urez ca până ce dieta transilvană, ce prin lege va consfinți acest lucru, să fiți primii din Transilvania, care să vă bucurați din bunăvoința mea, de harul libertății, pe care v-am dat eu fără, nici o constrângere, fără să vă pretind vreun ban în schimb."*

Cu doar o lună după ce însuși proprietarul domeniului Jiboului (W.M.), personal anunță ușurarea poverilor iobăgești, iobagii din Jibou se adună în școală și decid ca să-l oblige pe preotul lor să facă publică scrisoarea regală "de eliberarea iobagilor" pe care respectivul l-ar fi primit dar a ascuns-o. (Multe zvonuri se răspândesc și sunt și uni "agitatori" care duc diferite mesaje, scrisori și vești. Sunt indicii că ar fi vorbă de emisari imperiali care aveau sarcina de a răspândi zvonuri, cu scopul de a aplica politica nefastă a învrăjbirii sociale și naționale...)

Autoritățile, nobilimea au încercat să liniștească spiritele, dar practic țăranimea dependentă nu mai asculta de nici un fel de autoritate. Actele de nesupunere se generalizează și apar și unele acte de violență. (De exemplu la Ulciug unul dintre cei doi reprezentanți ai comitatului, care au fost trimiși să liniștească spiritele, a fost omorât de către sătenii înfuriați.)

Autoritățile din Transilvania apelează la reprezentanții bisericilor, pentru a aduce la ascultare populația. În aceste săptămâni și luni sunt nenumărate scrisori și circulare care avertizează la nevoia păstrării ordinii publice. De exemplu numai una dintre scrisorile guvernatorului Teleki, către episcopul greco-catolic Ioan Lemeni:

"Onorate domnule episcop!"

A ajuns la cunoștința mea că la Abrud și în împrejurimii români în adunări publice în vederea înaintării unor doleanțe viitoare Diete. Cu toate că aceste cereri vor putea fi îndeplinite în multe privințe, există totuși posibilitatea ca aceste adunări să se degenereze. Cîinul bisericesc mai are încă o influență deosebit de puternică asupra credincioasei națiuni române. De aceea, găsesc potrivit ca înălțimea voastră să-și asume oboseala de a trimite în această regiune minieră un canonic cu o autoritate recunoscută. Îndreptându-se spre Zlatna, iar de aici până la Abrud să facă tot ce stă în putință pentru liniștirea populației române. Apoi să vă informeze despre cele aflate; dacă urgența situației nu ar permite acest lucru, să mă încunoștințeze pe mine în mod direct. Altminteri rămân cu convenita cinstire al înălțimii voastre îndatorat slujitor.

Gr. Teleki József"

(De observat tonul scrisorii, care este grijuliu, oficial și politicos. Nu neagă dreptul de a se organiza, de a se aduna, de a formula revendicări și nici nu le refuză din start!)

Tot în același timp, guvernatorul Teleki face apeluri disperate la generalul Puchner (comandantul trupelor imperiale din Transilvania, care teoretic era subordonat guvernatorului), ca respectivul să trimită trupe în locurile unde situația o cere, dar generalul nu prea ascultă de aceste solicitări...

Autoritățile civile și militare vor urmări cu îngrijorare evoluția evenimentelor, în special activitatea unor tineri, foști canceliști la Târgu Mureș. (E vorba de cei români A. Iancu, A. P. Ilarian sau de cei maghiari și secui care s-au deplasat fiecare în locurile de baștină, unde vor desfășura activități revoluționare, contribuind la răspândirea ideilor revoluției.)

De la prima adunare de la Blaj, până la convocarea dietei Transilvaniei

În vederea pregătirii viitorului congres național al românilor, pentru sfârșitul lunii aprilie (Duminica Tomei) Aron Pumnul, cu acordul episcopului Lemeni, convoacă o adunare la Blaj. Prin invitația răspândită prin elevii liceului de la Blaj, sunt chemați câte doi săteni din fiecare sat, cu scopul: "să ne înțelegem despre ce avem să le cerem de la dieta, ce se va ține cât de curând".

La prima adunare de la Blaj au participat în jur de 4.000 de țărani. Au luat cuvântul Simion Bărnuțiu și Avram Iancu. Oratorii au cerut țăranilor îndeplinirea obligațiilor față de autorități și față de nobilime, dar în același timp sugerează maselor și posibilitatea soluțiilor radicale. Avram Iancu a spus, în fața celor adunați la Blaj, că "Românul nu cerșește libertatea de la unguri, națiunea română e destul de tare ca să-și cucerească libertatea prin luptă" (Citat de Gh. Platon în Istoria modernă a României, p. 121). Tot acest autor menționează că imediat după prima adunare de la Blaj: "Regiunile în care se semnalează cele mai puternice mișcările țăărănești sunt cele din jurul Blajului și ale Clujului, Valea Someșului Mic și Munții Apuseni".

Axente Sever, aflat la București, într-o scrisoare adresată în aceste zile lui Bărnuțiu, propune direct organizarea unei răzvrătiți naționale și el condamnă preconizata unire cu Ungaria:

"Noi suntem tineri, înfocați, fără prax, facem feliuri de planuri, care poate cei mai copti la minte și mai moderați nu le vor aproba. (La această oră încă sunt diferite curente în mișcarea națională, unele mai radicale, altele mai ponderate, cum reiese din această exprimare și din alte surse contemporane.) Oare când am fi noi în stare să răsculăm pre românii din toate părțile într-o înțelegere și cu un scop, n-am putea stoarce toate din mână streinilor, sau cel puțin nu am putea scăpa pre români și pe toți alții de robote și alte nedreptăți ce le suferiră până acum? Eu cred tare că s-ar afla mulți tineri cari s-ar pune bucuroși în fruntea românilor..." Sever face și propuneri concrete, cine și în ce zonă să organizeze răzvrătirea națională. El își asumă rolul de conducător în Câmpia Transilvaniei, pe Iancu îl consideră influent în zona Apusenilor etc. În curând mișcările țăărănești (adică sociale) și cele naționale (românești) se vor contopi complet: acest lucru s-a petrecut la a doua adunare de la Blaj din 15-17 mai 1848.

Evenimentele **Marii Adunări Naționale de la Blaj** (cum este numită adunarea din luna mai) sunt foarte cunoscute, deci nu le reiau în amănunțime. La adunare au participat toți reprezentanții mișcării naționale românești din Transilvania: Bărnuțiu, A. Iancu, cei doi episcopi Ioan Lemeni și Andrei șaguna, dar s-au întors în Transilvania și Axente Sever, A. T. Laurian etc. La adunare au participat și 30-40 000 de țărani. (De la cele două adunări de la Blaj presa vremii, atât cea românească, cât și cea maghiară, relatează amănunțit și cât se poate de obiectiv.) Comandamentul militar austriac a trimis și trupe care să vegheze ordinea, dar aceste trupe nu s-au implicat în desfășurarea adunării, doar au tras salve de focuri, ori de câte ori numele împăratului a fost aclamat de participanți.

Înainte de deschiderii oficiale, pe 14 mai, în catedrala de la Blaj, S. Bărnuțiu a rostit vestitul discurs prin care **a determinat soarta adunării și mersul viitor al revoluției române din Transilvania**. Ca urmare și documentele ce vor fi adoptate la Blaj vor reflecta

spiritul și ideile lui Bărnuțiu. Discursul reia și mai amplu și mai vehement temele relației istorice româno-maghiare, și condamnă unirea Transilvaniei (care va conduce după aprecierea lui Bărnuțiu la dispariția românilor). În loc de unire, Bărnuțiu propune proclamarea independenței națiunii române. Discursul este deosebit de înflăcărat și cu accente antimaghiare. O singură idee e suficientă să ne lămurească, despre faptul că Simion Bărnuțiu și cei cel urmează nu acceptă colaborarea cu revoluția maghiară: *"Să nu ne ducem la masa libertății ungurești, căci bucatele ei toate sunt înveninate;"* (Prin aceasta românii din Transilvania preferă fidelitatea față de Viena și împărat, care vin eventual cu unele promisiuni vagi, față de legile votate de parlamentul Ungariei.) Tot în acest spirit, sunt considerați trădători toți românii care ar accepta ideea unirii (*"...înșelătorii dintre noi, în speranța lefilor ce așteaptă în împărăția ungurească, țin cu ungerii și zic că aceștia sunt datori a lătra pentru osul ce li-l aruncă străinii, ca să latre pe frații lor și să muște pe națiunea și mama lor însăși;..."*).

A doua zi (15 mai), în adunarea propriu zisă prezidată de cei doi episcopi, au fost adoptate documentele adunării: Programul sintetizat în 16 puncte (Revendicări naționale, sociale și confesionale). În ultimul punct: *"Națiunea română cere ca conlocuitoarele națiuni nicicum să nu ia la dezbatere cauza uniunii Transilvaniei cu Ungaria, până când națiunea română nu va fi națiune constituită și organizată cu vot deliberativ și decisiv, reprezentată în camera legislativă; iar din contră, dacă dieta Transilvaniei ar voi totuși a se slobozi la pertractarea aceleiași uniuni de noi fără noi, atunci națiunea română protestează cu solemnitate"*.

Adunarea a ales două delegații care să ducă rezoluția la viitoarea dietă de la Cluj respectiv la împărat. De asemenea, participanții la adunare au depus jurământ de credință față de împărat. A fost ales și un *Comitet Național Român* cu sediul la Sibiu, alcătuit din 25 de personalități marcante ale mișcării naționale, președinte fiind Andrei Șaguna și adjunctul său Simion Bărnuțiu. Comitetul Național Român în 17 mai s-a adresat printr-o proclamație națiunii române, în care solicita ca cei în cauză să se apere, să se înarmeze...

Practic CNR va deveni o autoritate supremă pentru românii din Transilvania, și ei vor recunoaște din ce în ce mai puțin autoritățile civile ale guvernului sau mai târziu pe cele ale guvernului maghiar. În schimb, vor colabora bine cu sașii și cu autoritățile militare austriece.

Atitudinea sașilor la începutul evenimentelor revoluționare a fost împărțită: cei din zona Sighișoarei și Brașovului au salutat evenimentele din 15 martie și programul de modernizare propus la Pesta și Cluj, dar cei din zona Sibiului și conducătorii oficiali ai sașilor au fost mult mai rezervați. În problema unirii Transilvaniei cu Ungaria, sașii au fost destul de consecvenți: dacă la început au fost unele voci, care au salutat unirea, în foarte scurt timp, ei au contestat ideea unirii și au rămas pe aceste poziții până la sfârșitul revoluției. În locul unirii cu Ungaria, unii dintre sași au propus unirea cu Austria (O altă idee interesantă...).

Universitatea Săsească (forul de conducere al sașilor din Transilvania sau din Pământul Crăiesc) pe 18-19 mai a hotărât să se opună unirii Transilvaniei. Contele Salmen, conducătorul sașilor, a declarat în fața adunării că: *"Națiunea săsească în condițiile actuale nu socotește nici oportună și nici necesară unirea cu Ungaria"*.

Aplicarea legislației revoluționare și eliberarea iobagilor în zona Sălajului

Wesselényi, după ce în aprilie a activat la Pesta și Pozsony pentru urgentarea votării și aplicării legilor revoluției, la începutul lunii mai s-a întors acasă. În calitate de trimis guvernamental a condus

reîncorporarea teritoriilor comitatelor Crasna, Solnocul de Mijloc și Districtului Chioarului (toate laolaltă peste câteva decenii vor forma viitorul comitat al Sălajului) și aplicarea legislației reformatoare. Astfel pe 8 mai în comitatul Crasna, pe 15 mai în comitatul Solnocul de Mijloc și pe 22 mai Districtul Chioarului odată cu reintegrarea lor în Ungaria (reintegrare votată cu ani în urmă, dar amânată până atunci), *au fost aplicate legile revoluției*, votate de dieta Ungariei în martie-aprilie: iobăgia a fost abrogată fără nici o răscumpărare din partea foștilor țărani dependenți. Ei au devenit proprietari asupra teritoriilor aflate în folosință. Scaunele nobiliare de judecată au fost desființate și cauzele țăranilor vor fi judecate de instanțe civile. Și foștii jeleri au devenit liberi în persoana lor, doar nu au fost împrăpățări, deoarece nu prea aveau pământ în folosință.

Atitudinea românilor din Ungaria (contrar cu atitudinea majorității românilor din Transilvania) a fost favorabilă guvernului de la Pesta. Ei au susținut de la început revoluția maghiară și până la capăt. Este suficient să numim câteva personalități, ca Emanuil Gojdu, Ioan Dragoș sau Eftimie Murgu. (Cel din urmă a fost condamnat la închisoare de către autoritățile imperiale austriece, după înăbușirea revoluției și principalul cap de acuzare împotriva sa a fost că a rămas membru în parlamentul Ungariei și după dizolvarea sa, de către împărat în toamna anului 1848. Ioan Dragoș a devenit martirul revoluției în mai 1849, când a încercat să medieze între Avram Iancu și Kossuth în vederea încetării ostilităților.) Cu doar câteva zile după adunarea de la Blaj, reprezentanții românilor din Ungaria și Banat, în adunarea lor de la Pesta, au adoptat o proclamație prin care s-au declarat fideli guvernului (ministerului) Ungariei și în același timp **au solicitat recunoașterea unor drepturi naționale specifice**, cum reiese din documentul prezentat în anexă.

Bibliografie selectivă:

Istoria românilor, coordonat de academicianul Dan Berindei, VII. Tom. I., Editura Enciclopedică, București, 2003.

Gheorghe Platon, *Istoria modernă a României*, EDP, București, 1985.

Egyed Ákos, *Erdély 1848-1849, I. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda*, 1998. (Transilvania în 1848-1849, vol. I. Ed. Pallas-Akadémia, Miercurea Ciuc, 1998)

Egyed Ákos, *Falu, város, civilizáció, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest*, 1981. (Studii despre eliberarea din iobagie și dezvoltarea capitalismului în Transilvania, Ed. Kriterion, 1981)

Cornelia Bodea (redactor coordonator), *1848 la români. O istorie în date și mărturii vol. I., Editura științifică și Enciclopedică, București*, 1982.

Egyed Ákos, *Jobbágyfelszabadítás a Szilágyságban, in Szilágysági magyarok, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest-Kolozsvár*, 1999. (Eliberarea din iobagie în Sălaj, în vol. Maghiarii din Sălaj, Ed. Kriterion, 1999)

ANEXĂ:

ADUNAREA ROMÂNILOR ȚINUTĂ LA PESTA

PETIȚIA NEAMULUI ROMÂNESC DIN UNGARIA ȘI BANAT

Domnilor miniștri!

Nația românilor și după mărturisirea istoriei e una dintre cele mai vechi nații în Ungaria. De la început, după făcuta legătură, dând mâna cu ungerii a apărut patria și pentru bunul aceluia lucrând cu nemișcată statornicie nu numai sângele și averea și-a jertfit, ba încă împotriva musulmanilor și altor barbari dimpreună cu neamul

unguresc a fost zid apărător patriei acesteia, și prin aceasta a toată Europa, care urmă după lumina civilizației.

Nația aceasta asuprită de valurile veacurilor multe a rădat, fiind amurțită de patimile strămbătății și ale nerecunoștinței. Zioa de poftă a neamurilor, întemeiată pe vecinicia dreptatea s-a ivit; și anul 1848 urmând îmboldirea geniului patriei acesteia în binecuvântarea libertății pe toți cetățenii patriei fără osebite de religie asemenea împărțându-i, de simțul acesta al libertății să bucură și nația română, și timpul acesta după lipsiri de multe veacuri cu piept înflăcărat salutându-l:

Noi în numele nației române din Ungaria, ca trimișii aceleia, declarăm coronatul împărat din Ungaria și până aici neprecurmat arătată credință, însuflețitor luptător pentru dreptate, mulțumire, cătră frații noștri unguri dragoste, ear cătră întâiul neatârnătoriu ministerium unguresc simpatie și încrezământ, mărturisind cum că ne ținem de cea mai sfântă datorie, cu patriotică jertfire a ne lupta pentru mărirea coroanei ungurești și pentru întregimea împărăției.

Deci dară când principiile aceste le așternem și hotărât după chemarea noastră, în numele nației, cu cuvintele fierbinți înaintea ministeriului petrecut de dragostea nației, totdeodată suntem datori a mărturisi, cum că umblarea noastră nu să întemeiază pe acea ticăloșie omenească, care în orele mărimei însătoșată fiind de cercetarea grației însuși de sine să supune, ci potrivit cu originea noastră romană, în timpul lipsei arătam unguirilor cum că noi suntem adevărați prieteni.

Atăta e ce și în numele nației, după lipsă și în faptă arătând, cu cuvinte descoperim. Și acuma:

Ce să atinge de soarta noastră ne apropiem cu cumpătatele noastre dorințe cătră ministerul național.

Avem și noi dureri urmate din răutățile timpurilor. Avem și legiuite pofte, a căroră lecuire și împlinire, potrivit timpurilor, a o lua în socotință cu atât mai puțin o putem trece cu vederea, cu cât mai tare suntem încredințați despre aceea, cum că prin țintita lucrare și astfel de încercare se va nimici, care fiind povățuită de o mână nevăzută a stării ce a urmat din răutățile timpurilor, ar putea fi și spre primejdia țării noastre.

Durerile cari le pomenirăm să ating de soarta intereselor noastre naționale, și să nasc de acolo că slavismul încă înainte de câteva sute de ani lipsindu-ne de literile noastre cele românești și vârand în toate cărțile noastre cele bisericești și școlastice slovele lui Kiril, a voit nația noastră a o despărți de cătră Europa civilisată, pentru aceea ca așa prin o silă morală să o poată trage în cursa slavismului; și fiindcă originalul caracter al nației noastre nu s-a putut strămuta, a întrebuințat și starea noastră cea izolată, fără de-a fi fost noi întrebați, acel soi al slavilor, care în anul 1690 a venit în pământul unguresc, a tras și pe nația românească cea de o lege cu sine sub așa numitului *Declaratorium Illiricum*, de la care timp hierarchia (preoțimea) sârbească a monopolizat toate trebile bisericești și școlastice, cu cea mai mare stricare a nației noastre. Libertatea, egalitatea și frățietatea nu suferă ca într-o patrie să domnească un popor asupra altuia; și fiindcă firea, caracterul și deosebirea în limbă, cu un cuvânt, datorința politică a nației românești, pofteste ca să se nimicească amestecarea la olaltă, la care țintește panslavismul, pentru aceea:

Din datorința care avem cătră bunul nației noastre, mărturisim că avem nestrămutată voință a ne despărți de cătră sârbi în toate trebile bisericești și școlastice. Și după-ce din împrejurimile mai de curând ivite apriat se vede, cum că sârbii prin lucrarea lor voesc a surpa întregimea crămei ungurești, și după ce și metropolitul sârbesc, care să află sub constituția ungurească, s-a făcut părtaș de lucrării acesteia, noi pe dânsul ca pe unul care s-a îndepărtat de calea legii

nu-l putem cunoaște mai mult de cap bisericesc al concetățenilor și al neamului nostru.

Așadară, poftim:

1. Ocârmuire bisericească cu totul neatârnată de la mitropolitul Carlovițului, care și până ce legiuitorul nostru sinod în privința aceasta va hotărî, să ocârmuiască provisorie, sub nume de vicar-mitropolit, luând lângă sine doi bărbați adevărați români, unul din ceata preoțească, iară altul dintre mireni.

2. Să se trimită sub președinția unui comisar ministerila o comisie aleasă din români și sârbi la număr deopotrivă, care cercând starea fundațiilor bisericești și școlastice, precum și starea și diplomele mănăstirilor, iară mai vârtos că cine au fost fondatorii acelora, să poată sfârși mijlocirea despărțirii, ca să poată căpăta fieștecă parte, partea sa.

3. Să avem sinod dechilin și ocârmuire bisericească și școlastică neatârnată, ai căreia mădulari să fie aleși numai dintre fii nației noastre.

După credința ce o avem în frații noștri unguri, și cu care credință, precum tare credem. Și din partea lor vom fi întâmpinați, poftele noastre cele politice în următoarele puncturi le cuprindem:

a) Concetățenii români limba ungurească o cunosc de diplomatică, însă și ei așteaptă aceea, ca întrebuințarea limbei sale naționale neîmpedecată să se lase în biserici, la învățătură fiilor săi și pretutindea și în toate treburile nației noastre, cele din lăuntru;

b) Să se arădice lângă ministrul cultului o secție (clasă) deosebită, care să ocârmuiască trebile românilor, cele bisericești și școlastice și în care să se așeze numai români adevărați de legea răsăritului în care poporul are încrezământ;

c) Să se întoarcă mai mare băgare de seamă de aici înainte asupra fiilor nației românești, cari până acum nu fără durere să priveau a fi trecuți cu vederea;

d) La regimentele militarești mai cu seamă să se așeze (aplicheze) ofițeri de români.

Care pofte drepte și eșite din suflet adevărat grăbind a le așterne înaltului ministerium, care e încungiurat de credință și dragoste, noi în numele nostru și în numele nației, care pe noi aicea ne-a trimis, cu cucernicie pofind și dorind fericirea patriei noastre, din toată inima și din tot sufletul strigăm: Să trăiască țara, să trăiască craiul, să trăiască libertatea, egalitatea și frățietatea!

Datu-s-a în Pesta, din ședința românilor adunați de prin comitaturile ce mai jos se vor însemna în 21 mai 1848.

Emanuil Gozsd, președinte;

Reprezentanții din comitatul Aradului: George Țapoș (protopresbiter), Pavel Boțco (preot în Chișineu-Criș), Ioan Arcoși și Pavel Petrilă;

din comitatul Bihorului: Ioan Dragoș, George Fonnai și Nicolae Jiga;

din comitatul Bichișului: David Niocară, Moise Suciș și Ioan Szabo;

din comitatul Timișului și Torontalului: Ioan Missici, Petru Cermen, Gheorghe Muntean, Blasiu Brancovean, Simeon Popovici; Athanasie Rațiu, Ioan Petrovici, Ștefan Ilici, Nicolae Iorgovan, Nicolae Țăran, Vincențiu Bogdan, Ladislau Bogdan și Iulian Ianculescu;

din orașul Pesta: George Stupa; Teodor Serb, Ioan Auran, Sigismund Pap, Ioan Putici, Petru Farchici și Frita Șaguna;

din comitatul Carașului: Blașiu Fogarași, Grigore Radulovici, George Fogarași, Ignatie Vuia (protopresbiter în Vărădia), Auxențiu Bojinca, Teodor Fogarași, Mihai Velia (învățător de teologie), Ioan Marcu (protopresbiterul Lugoșului) și Macrsim Pascu.

• Document reprodus după: *Cornelia Bodea* (redactor coordonator), 1848 la români. O istorie în date și mărturii vol. I., Editura științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 509-511.

LÁSZÓ László

Revizori școlari (1919 - 1940)

Dumitru Ilea

Dumitru Ilea s-a născut în 8 aprilie 1883, în comuna Vera, comitatul Târnava Mică. A urmat școala primară în Vera și Blaj, clasele secundare și Școala Normală la Blaj, obținând diploma de învățător în 15 iunie 1905.

A funcționat ca învățător suplinitor, apoi ca titular din octombrie 1902, până la 30 august 1910, în localitatea Țăud, comitatul Cluj. Aici s-a ocupat de organizarea învățământului. Pentru „întărirea” sentimentului național a introdus în comună ziarul „Libertatea” de la Orăștie. Acesta era citit de către adulți și de către elevii mai marișori. De la 30 august 1910 a funcționat la Școala Confesională Română din Buciumi-Sălaj, în postul I. Pe teritoriul localității se găsesc urmele Castrului Roman, prilej de a cunoaște aspecte din trecutul nostru istoric. Fără nici o îndoială că împrejurarea a fost folosită cu certitudine de învățătorul nou venit. În această comună se remarcă printr-o bogată activitate în școală și „afară de școală, aranjând mai multe producțiuni școlare” și cu adulții. În primăvara anului 1914, în fața autorităților administrative ungurești din Buciumi, a „executat” cu corul tineretului: „Pe-al nostru steag e scris unire”, iar soția sa a fost îmbrăcată în costum național și a purtat tricolorul românesc. Pentru această manifestare românească și ținuta soției, a fost persecutat de unguri. Persecuția a fost nedreaptă. Manifestarea culturală era făcută din suflet, bazată pe tradiție și simț patriotic. Îmbrăcămintea soției era un obicei firesc al localnicilor, care și astăzi păstrează portul popular din străbuni.

În primul război mondial, a fost mobilizat la regimentul 50 din Alba Iulia. Pe front a luat parte la luptele din Galiția. În anul 1915 a fost trimis pe frontul polon, participând la luptele de la Baranovitz, unde a fost luat prizoner și internat în orașul Orel, apoi Cropiona din Rusia. Ca prizoner a fost repartizat împreună cu alți 50 de români la lucru. Aici a ținut conferințe în serile lungi de iarnă, în duminici și sărbători, întărind dragostea de neam și lege a celor ce-l ascultau. În fața tovarășilor de suferințe avea prestigiu.

În 1917 s-a înrolat voluntar în armata română și este urmat aproape de toți tovarășii de suferință. După sosirea în Moldova și după ce face școala de ofițeri de la Botoșani, este repartizat la Regimentul 7 din Ploiești. În campania din 1919, în Ardeal, s-a remarcat ca ofițer „informator”, fiind repartizat la Brigada 2 Vânători. A luat parte la luptele de la Szentes contra bolșevicilor, la ofensiva contra armatelor ungurești și la ocuparea Budapestei. În capitala Ungariei a

fost cu brigada 2 Vânători la Comanduirea Pieții.

Pentru devotamentul și serviciile aduse armatei și țării, a fost decorat cu „Coroana României cu Spadă în grad de cavaler” și panglica „Virtutea militară”, iar ca voluntar cu, medalia, Ferdinand I”. La 29 februarie 1920 a fost „demobilizat” și retrimis la postul său de învățător din Buciumi, ocupând și funcția de director.¹ Aici a funcționat timp de patru ani.

În 15 mai 1924 este numit la Școala de Stat din Jibou, care era încadrată cu 6 „puteri didactice”, ocupând și „direcția școlii”. În Monografia Școlii Primare din Jibou (1936), Dumitru Ilea notează faptul că, „în acest an se sădește și stejarul încoronării ce trebuia sădit în 1922”. Toți elevii evrei înscriși la „secția ungurească sunt trecuți la cea română”.

În 1932/33, dir. Dumitru Ilea conducea clasele V-VII, având înscrise 30 de fete. Atât corpul didactic, cât și elevii muncesc din greu pentru a suplini „ceea ce nu s-a putut face în trecut”. Directorul școlii, pe lângă conducerea clasei, mai îndeplinea toate lucrările ce țin de administrația școlară, conducea toate festivitățile și manifestările școlare. Până în 1930 a condus centrul cultural de pe lângă școală, care și-a început activitatea în 1926-27. Se ocupa de perfecționarea cadrelor didactice. Cu corpul didactic ținea lunar câte o ședință în care se discutau diferite „chestiuni școlare și pedagogice”.

Pe lângă școala primară a fost înființat *sfatul școlar* condus de Dr. Hetco, președinte. Mai târziu, sfatul școlar s-a numit *comitet școlar*. În comiteul școlar din 1924 au fost aleși: notarul, directorul băncii, un comerciant, preotul și Dumitru Ilea, directorul școlii-secretar.

Se ocupau și de populația adultă. În 1930, în Jibou, se aflau 141 români știutori de carte, care aveau peste 15 ani. Un număr de 75 nu știau scrie și citi. Între 15 și 30 de ani știau scrie și citi 68, nu știau 6, de la 30 la 50 de ani știau carte 66, nu știau 30, peste 50 de ani știau carte 7, nu știau 19.²

În calitate de director, s-a ocupat de asigurarea bazei didactico-materiale. Trebuiau construite săli de clasă, local pentru grădiniță. Edificiul școlii primare era frumos și întreținut cât se poate de curat. Acesta s-a ridicat în roșu, pus sub acoperiș, cu sprijinul comitetului școlar și al primăriei.

Acest lucru l-a urmărit și în calitate de revizor școlar. Se ocupa cu multă grijă de școlile primare și de cele de copii mici. Urmărea înscrierea copiilor, nivelul de pregătire al elevilor, (copiilor). Examenul se dădea pe centre, în fața părinților. Prin circulara nr.4674/1935, dădea instrucțiuni pentru: asigurarea conținutului, încadrarea cu personal didactic, înscrierea elevilor, (copiilor) începerea cursurilor, asigurarea bazei didactico-materiale, respectarea igienei, solicita disciplină, ordine. etc. Făcea următoarea precizare: „cuvântările de început de an să fie pline de avânt, de dragoste și patriotism”, subliniind că „ele vor fi noi îndemnuri de muncă și sacrificiu”. La începerea cursurilor

„școala să fie văruiată, dezinfectată, curată ca un pahar, iar curtea măturată și plină de flori, dovezi că vorbele spuse la începutul și sfârșitul anului nu sânt zadarnice, că sămânța aruncată a dat roade, în asemenea condiții școala este dragoste și interes”.³ Da, era nevoie de asemenea eforturi din partea dascălilor și le făceau cu dăruire și pasiune.

În Monografia Școlii Primare din Jibou, propune edificarea unui local nou de școală, pe lângă cel vechi (adăugire), cu următoarele spații: sală pentru educație fizică, pentru cantină, pentru baie și atelier. A organizat cantina școlară și cooperativă școlară, atelier școlar, bibliotecă, muzeu școlar, farmacie, câmp de experiență, (grădina școlară). A reușit după multă străduință și luptă cu cei ce erau contra edificării școlii de copii mici, să înceapă lucrările la noul local.

Învățământul pentru copii mici era organizat pe lângă școala primară. „Grădina de copii mici” (grădinița) a fost reînființată în 1928 sub conducerea învă. Eugenia Barbolovici, absolventă a Școlii Normale de Învățătoare din Șimleu Silvaniei.

Începând cu 1924-25, la sfârșitul fiecărui an școlar organiza cu elevii câte o „producțiune teatrală”. Acestea se foloseau pentru donații și pentru dotarea școlii. Cu sprijinul directorului, elevii claselor superioare au întemeiat în 1926 societatea „Drapelul”, cu scopul de a ajuta elevii mai săraci cu cărți și rechizite etc. Pe lângă școala primară funcționa și Școala de Ucenici Jibou. Această școală, înainte de război era comunală, în 1922 a fost „statificată”. Era condusă tot de directorul școlii primare, Dumitru Ilea. Cursurile cu ucenicii se țineau în fiecare zi de la ora 16 la 18. Directorul D. Ilea a depus „tot sufletul său pentru ridicarea nivelului școlar”. Prin munca intra și extra-școlară a făcut ca „întreaga viață culturală și națională din comună să se concentreze în jurul școlii și corpului didactic”.⁴

În calitate de director, redă din experiența personală prin articole publicate în revista de prestigiu a învățământului sălăjean „Școala Noastră”. Una din problemele urmărite au fost șezătorile școlare. Este preocupat de modul cum să se desfășoare aceste șezători cu elevii din diferite clase. Ele aveau loc odată pe săptămână. La cl. I-a și a-II-a învățătorii spuneau povești scurte din viața copilului, poezii etc. Unii elevi repetau. Spre sfârșitul anului, când elevii știau să citească, aceștia își alegeau singuri cărțile din biblioteca clasei. Aici se găseau cărți din colecția „Universul copiilor” sau „Steaua copiilor”. La cl. III-IV, în primele șezători se citeau de învățător: povești istorice, întâmplări, ghicitori, proverbe. Alteori citeau elevii sau povesteau. Odată sau de două ori pe lună se organizau serbări mai deosebite, unde participau ca invitați frații mai mari, rudele și părinții. Se prezentau declamări, coruri. În clasele mai mari (V-VII) șezătorile erau în legătură cu diferite asociații ale elevilor, ca cea de: lectură, de binefacere, de ajutoare, cooperative școlare etc. Rolul principal îl aveau elevii. Învățătorul intervenea „din caz în caz”. Ele se pregăteau din timp, foarte minuțios. Dumitru Ilea arată că se discutau teme ca: „Munca și cei mai de seamă oameni ai muncii, Viața și suferințele soldaților în război” etc., urmau discuții și stabilirea temei conferinței pentru data următoare. Președinta asociației era o elevă.⁵

În 15 decembrie 1934 a fost numit inspector pentru

școlile profesionale de ucenici din regiunea nordică a Ardealului. În acest domeniu avea experiența dobândită la unitatea de profil din Jibou.⁶ A fost numit cu decizia ministerului nr. 220.630/1934 revizor școlar al Județului Sălaj, în locul lui Dumitru Mărgineanu, eliberat din această funcție și numit „la gradul de inspector școlar principal”, cu ocazia reînființării Regiunii Școlare Oradea, cu 1 dec. 1934. Se înființează Inspectoratul Școlar Oradea (Mare) cu următoarea componență: G. Bota, inspector șef, Damaschin Ivanovici, inspector secundar, Gh. Tulbure, inspector General, Dumitru Mărgineanu, inspector principal. Revizoratul Școlar Sălaj a fost trecut de la Cluj în subordinea Regiunii Școlare Oradea, nou înființată. Începe activitatea de supraveghere, organizare, îndrumare și control în județul Sălaj.

Cu decizia nr. 8126/1934 se restabilesc titlurile organelor de control în învățământul primar: revizori școlari la județ, subrevizor de cancelarie, subrevizor de circumscripție. De asemenea, la inspectoratele din centrele școlare regionale: inspectori școlari și inspectori școlari de circumscripție.⁷

Numit în funcția de revizor școlar, Dumitru Ilea arată că el „cunoaște greutatea și munca la care se angajează și pretinde muncă, tact și pricepere”. Are încredere că va reuși pentru mai multe motive. Apreciază că primul este: „terenul prielnic, bine organizat și consolidat de către predecesorul său, Dumitru Mărgineanu, care a lucrat în revizorat din 1920, a condus revizoratul din 1930, după pensionarea d-lui revizor Ioan Mango”. În al doilea rând, își exprimă încrederea în colegii care: „au dat dovadă de muncă și sacrificiu”. Solicită învățătorii să continue și sub „comanda” d-lui munca de: „apostolat, de apostoli, de îndrumători ai satelor și poporului”. Îi îndeamnă: „faceți ca școala de sub conducerea voastră să fie izvor de lumină și viață”. Spune că va continua munca primită de la înaintași, afirmând că: „voi pune tot sufletul meu și totă autoritatea mea pentru școală și învățător”. Mai declară că: „voi fi condus în noua muncă de dragoste și sinceritate, voi continua cu toată puterea să susțin și să întăresc disciplina, fără de care nu putem comanda”.⁸

În această activitate, pe lângă munca de conducere, desfășoară o bogată și exigentă inspecție școlară. La Școala Primară Carei, notează în 25 I 1935: Doamna Elisabeta Gozariu „a primit autorizație de la revizoratul școlar pentru a preda și la această școală limba română, istoria geografiei, științe naturale, igiena. La examenele elevii au dat răspunsuri bune, materia predată a fost bine asimilată, d-na depune suflet românesc în această școală”. La Școala Primară din comuna Badon, în 27 mai 1935, arată câteva concluzii cu privire la baza didactico-materială. Se notează că: „învățământul se desfășoară în 2 sale de curs, în sala cea veche și în sala cea nouă edificată curând”. Corpul didactic a fost aflat la datorie, frecvența 40 din 87 și 27 din 43. Face aprecieri asupra muncii directorului. Pentru comitetul școlar stabilește măsuri privitoare la: îngrădirea curții și grădinii, edificarea magaziei, pentru lemne. În 18-19 iunie 1935 a inspectat centrul de examene Crasna, constatând următoarele: prezența elevilor pe sate și școli: 15 absolvenți, prezenți 15. Temele pentru proba scrisă la limba română au fost: „Lucrările agricole de primăvară”; la aritmetică: „Aflarea suprafeței triunghiului și a cercului”. Face aprecieri

asupra lucrărilor elevilor. În 20 iunie 1935 inspectează școlile minoritare din Crasna. La lucrarea de limba română subiectul a fost: „*Trecătorile din M-ții Carpați și însemnătatea lor în războiul pentru întregirea României*”. Arată că: „*cercetând lucrările scripturistice la limba română făcute de (elevii din școlile) minoritare am constatat că nici una nu îndeplinește condițiile, deși teza este destul de ușoară*”. Cu privire la comisie spune că: „*am constatat că (lucrările) sunt corectate și notate registrele, carnetul și tablourile în ordine*”.

Din publicații rezultă punctul de vedere al revizorului școlar, cu privire la rolul dascălului, al școlii și al directorului. Este de părere că: „*dacă dragoste nu am, nimic nu sânt*”. În continuare spune că: „*să fim călăuziți de dragoste dumnezeiască în toată munca noastră ..., cu ea să ne apropiem de odraslele încredințate nouă*”. Subliniază că este bine să facem din școală: „*izvor de dragoste și credință. Să ferim școala și neamul de conducători lipsiți de dragoste*”.

În vremea când era revizor școlar a avut loc o acțiune mai deosebită a ministerului în Sălaj, la organizarea căreia a avut un rol important și Dumitru Ilea. La 20 august 1935, cu ocazia deschiderii anului școlar 1935-1936, s-a organizat în Zalău la Casa Școalelor *Conferința cu întregul personal de control din învățământul primar*, la care a fost prezent ministrul dr. C. Angelescu și P. Chițescu, dir. general în minister. Conferința era necesară pentru a mai ameliora din problemele grele prin care a trecut învățământul în anii 1931-1934. C. Angelescu, ministrul învățământului, după ce apreciază eforturile revizoratului sălăjean pentru organizarea manifestării, arată preocuparea ministerului pentru creerea condițiilor necesare bunei desfășurări a procesului de învățământ în limba română, precum și pentru minoritățile naționale. Face aprecieri și stabilește obiective asupra asigurării conținutului acestuia. Aprecia că: „*.... Școlile trebuie inspectate cel puțin de 2-3 ori pe an. Vă mulțumesc din nou pentru munca dv. Vă rog să puneți aceeași dragoste în misiunea dv. Și de aici înainte. Și eu și dv. Să facem apostolat*”.

Cu această ocazie ministrul aprecia că: „*și anul acesta ați fost puși într-o situație materială precară, deplasările până la 1 aprilie vor fi și ele plătite ceva mai târziu, eu nu pot garanta bunul mers al școlii fără ca personalul de control să fie plătit*”. În altă ordine de idei spunea: „*Cei care susțin că nu mai e nevoie de construcții școlare, sânt ignoranți. S-a construit foarte mult, dar nu suficient, trebuie să continuăm campania, să stăruim pe lângă administrațiile comunale să nu mai facă școală fără baie, iar la școlile*

construite să se adauge aceste instalațiuni”. Explică apoi necesitatea „*cantinelor școlare deoarece alimentația mizerabilă a sătenilor*” are influență asupra dezvoltării fizice a copiilor.

Se mai fac precizări cu privire la: procurarea manualelor școlare, se cerea corpului de control „*operativitate în munca de informare a cadrelor didactice prin Buletinul revizoratului, circularele se vor înregistra imediat (la școli) și se vor comunica membrilor corpului didactic, (urmărindu-se) executarea (problemelor stabilite) lor întocmai*”.¹⁰

Ministrul stabilea pentru personalul de supraveghere, îndrumare, control și evaluare că: „*....înainte de începerea anului școlar să aveți conferințe cu învățătorii, să le comunicați ce am discutat aici*”. (la începutul anului se organizau *Conferințe administrative*, cu participarea tuturor învățătorilor, mai târziu - după 1948 - acestea s-au numit *Consfătuirile anuale ale cadrelor didactice*).¹¹

Pentru deschiderea anului școlar 1934-1935 s-au organizat la județe *Conferințele anuale*. Aici s-au discutat toate problemele stabilite la Conferința cu ministru dr. C. Angelescu, s-au stabilit măsurile necesare pentru deschiderea în bune condiții a noului an.

Dumitru Ilea era de părere că: „*Învățământului supraprimar, care se integrează în învățământul primar, trebuie să i se dea îndrumări practice. El este menit să completeze ce s-a învățat în școala primară și să dea îndrumări practice, nu pentru a forma meseriași sau profesoare, ci bune gospodine și agricultori desăvârșiți*”.

Despre pregătirea copiilor pentru muncă revizorul școlar Dumitru Ilea spunea: „*Nu uitați că sântem un Stat cu 80 % locuitori ce se ocupă cu agricultura. Înființați grădini de pomi, stupării, pepiniere școlare, pe cât posibil, pe lângă toate școalele*”. Câmpul de experiență și grădina școlară „*lucrați-o cu elevii școalei, așa fel ca să fie model în fața sătenilor. Puneți preț pe igiena școalei și a satului, faceți totul pentru ridicarea țaranului*”.¹²

A publicat materiale privitoare la învățământ și la slujitorii acestuia. În 1932 vorbește despre ministrul învățământului Spiru Haret, apreciind legătura dintre popor și învățător, afirmând că: „*ridicat din pătura curată și plină de energie a țaranului român, a luptat cu tot sufletul, ...pentru ridicarea și luminarea poporului*”. Prin înființarea Cercurilor culturale, organizate de „*dânsul împreună cu învățătorii săi, a făcut mai reală legătura ce trebuie să fie între popor și învățător... prin activitatea extrașcolară, poporul s-a ridicat, iar autoritatea învățătorului a crescut*”. Dumitru Ilea era de părere: „*Să se continue cercurile culturale care au dat rezultate bune, să se pună accent pe șezătorile culturale*”.¹³

Dumitru Ilea acorda atenție dascălilor care dădeau dovadă de „*credință și muncă*”. În iunie 1935 publică articolul: „*o lacrimă fierbinte pe mormântul lui Ioan Buta*”, fost învățător în Asuajul de Sus. A apreciat întreaga lui muncă școlară și extrașcolară, aportul adus în activitatea cu sătenii, care îl iubeau și-l respectau.¹⁴

În mai multe articole s-a adresat învățătorilor din județ, chemându-i la muncă pentru „*ridicarea prestigiului școlii*”, printre care amintim: „*Chemare la datorie*”, „*Trei manifestări învățătoresci*” etc. La începutul anului școlar 1935-36, arăta că părinții și copiii s-au adunat în curtea școlii, după ce în

biserică s-a cerut ajutorul lui Dumnezeu și că: „în sufletul lor se nasc noi nădejdi. Mândri de Țara și Regele lor, vor sta gata la comanda căpitanului lor-învățătorul, să continue și anul acesta lupta pentru cultură și lumină. Școala arăta curată ca un pahar, curtea plină de flori. Școala, asemenea condițiilor, este dragoste și interes. Copiii frecventează școala fără amendă (în unele localități), adulții cetesc, participă la șezătorile aranjate de școală, iau parte la manifestările culturale și naționale din comună. Satul este curat și gospodăriile bine aranjate, dovedesc că în comună este școală”.

În încheiere, ca șef al învățământului din județ, arată că: „generația de azi este sortită să treacă pri grele încercări. Dușmanii noștri ne pândesc. Să fim gata, școala care va contribui la pregătirea apărării României Mari și a Regelui ei va fi privită ca școala cea mai bună”. Se mai referă la: „Câmpul de experiență și grădina școlară să se lucreze cu elevii în așa fel ca să fie model în fața sătenilor”. Pune preț pe igiena școlară și a satului.¹⁵

Cheamă toți dascălii la datorie, face apel la unirea acestora. Spune răspicat: „Scoateți politica din școală! Învățătorul care iese în stradă pentru propagandă politică, nu mai poate sădi în suflete adevăr și dreptate. Cine face și crede altfel să ne părească, căci el nu mai e pentru școală”. În munca de conducere la revizorul școlar a militat pentru: „ridicarea școlii și numele de învățător”. Socotește că fiecare învățător: „va fi apreciat, remunerat... după munca și faptele sale”. Cu ocazia ridicării Pavilionului Național de către străjerii Școlii nr.1 Zalău, în 2 noiembrie 1937, felicită corpul didactic, pe d-na comandantă Emilia Trușău.¹⁶

Cu ușurință se poate constata influența pe care a avut-o asupra D-lui Dumitru Ilea pregătirea și activitatea militară în domeniul ordinei, disciplinei și vocabularului.

Monografia Școlii Primare din Jibou o întocmește revizorul școlar județean șef Dumitru Ilea în anul 1936. Aici tratează probleme din istoricul comunei și, pe larg, baza didactico-materială a școlii, încadrarea acesteia, activitatea corpului didactic, munca extrașcolară etc. O dedică celor care urmează, pe care îi îndeamnă să continue și să dezvolte activitatea. Despre localitate spune că Jibou era un târgușor. Se menționează că în decursul anilor școala a fost inspectată de următoarele autorități școlare: revizorii școlari Ioan Mango, Dumitru Mărgineanu, Nicolae Nistor, subrevizorii de control Alexandru Pop, Ștefan Sestac, inspector școlar Pompiliu Dan și Domnul ministru din Instrucțiunii Publice Dr. C. Angelescu. În anul școlar 1934-35 școala a fost inspectată de „subsemnatul D. Ilea, revizor școlar al județului Sălaj”.

A desfășurat o bogată activitate obștească. Până în 1914 a fost președintele „Reuniunii Învățătorilor din tractul Almașul-Mare, aparținător arhidiecezei de Alba Iulia și Făgăraș”. Președintele Asociației „Astra”, departamentul Jibou, a Asociației Ligii Antirevizioniste la plasa Jibou, Conducătorul Cercului Cultural și al subsecției învățătorilor din plasa Jibou. Ca vicepreședinte al Asociației Învățătorilor din Județul Sălaj a „conlucrat cu președintele și cu comitetul pentru organizarea și întărirea ei (1936 ...) În cadrul adunărilor generale aprecia activitatea dascălilor. În 6 septembrie 1927 îl felicită pe Grigore Pteancu, cu ocazia ieșirii la pensie, iar la 15 mai 1930 pe Emil Pocola. (amintim numai ce am întâlnit în documente) Dar, și activitatea personală a fost apreciată de către conducerea asociației. În adunarea generală ținută la Tășnad în 12 iunie 1937, Valer Osianu, vorbind despre Dumitru Ilea, spunea: „...reprezentantul autorităților școlare locale județene ... revizorul șef, care ca un fruntaș stejar al Asociației județene și un mare luptător al dascălimii sălăjene s-a dovedit a fi o crotitor al intereselor vitale ale școlii, un bun conducător al destinelor școlare ale acestui județ, un povătuitor sincer al învățământului, care a fost la datoria sa nelipsind din mijlocul învățătorilor și a adunărilor asociației sale, pentru ce îi aducem viile mulțumiri”. Pentru progresul în școală și „afară de școală” a primit două adrese de mulțumire.¹⁷

Inspectoratul Școlar Oradea aduce la cunoștință ordinul ministerului nr. 35904/1938, (din ianuarie) prin care „se stabilește rechemarea la catedră a revizorilor școlari în funcție la 23 decembrie 1937”, printre aceștea se găsea și Dumitru Ilea.

Ioan Mango, Dumitru Mărgineanu, Dumitru Ilea și colaboratorii (subrevizorii, directorii, personalul didactic), oameni de seamă ai învățământului din Sălaj, au depus mari eforturi pentru ca învățământului din județ să-i asigure baza didactico-materială, organizarea și conținutul cu cel din „vechea țară”. În întreaga muncă au dovedit pregătire, competență profesională, principialitate și omenie.

Emil TRIF

Note:

- 1 Simion Oros, *Almanahul dascălilor noștri*, Zalău 1936, pag. 157.
- 2 „Școala Noastră”, an. IX, nr. 11, 12/1932, pag. 434.
- 3 Idem, nr. 7/1935, pag. 335 - 337 și 349.
- 4 Dumitru Ilea, *Monografia Școlii Primare din Jibou*, Zalău, 1936.
- 5 „Școala Noastră”, an. IX, nr. 4/1932, pag. 131.
- 6 Simion Oros, op. cit., pag. 162.
- 7 „Școala Noastră”, an. XI, nr. 10/1934 pag. 441 și an. XI, nr. 2/1934, pag. 89.
- 8 Idem, an. XI, nr. 2/1934, pag. 33, an. XII, nr. 1/1935, pag. 33.
- 9 Idem, an. XII, nr. 10/1935, pag. 458.
- 10 Idem, an. XII, nr. 7/1935, pag. 349, 350, 353, 359.
- 11 Ibidem.
- 12 Idem, pag. 337.
- 13 Idem, an. IX, nr. 4/1932, pag. 434.
- 14 Idem, an. XII, nr. 1/1935, pag. 5.
- 15 Dumitru Ilea, *În pragul unui nou an de muncă școlară*, în Școala Noastră an. XII, nr. 7/1935, pag. 334.
- 16 Idem, an. IV, nr. 1, 2/1947, pag. 257, 353.
- 17 Idem, an. XIV, nr. 6/1937, pag. 12.

Seninătatea clasică

După 35 de ani de la debutul cu mirificul *Cer înfrunzit* (1969) - răstimp în care a publicat nu mai puțin de 10 volume de versuri (*Glas de ceară*, 1972; *Masa de mire*, 1975; *Ochii florilor*, 1976; *Dimineața cuvântului*, 1980; *Paranteza Lunii*, 1985; *Timp răstignit*, 1991; *Inima lui septembrie*, 1996; *Vocale celeste*, 2001; *Clipa dintre hotare*, 2001;), o ediție de autor (*Poeme*, 1997) și o antologie riguroasă (*Plâns de heruvim*, 1999), - Petre Got își continuă (senin, echilibrat, impetuos) itinerarul, în lumea literară, cu un volum de 80 poeme inedite, intitulat - programatic - *Autoportret târziu* (Paralela 45, 2004).

Despre ce a fost și ce a devenit lirica lui Petre Got s-au pronunțat în mod favorabil nume ilustre ale scrisului românesc. Astfel, într-o scrisoare adresată confratelui său literar, Nichita Stănescu mărturisea că a citit "cu deosebit interes *Cer înfrunzit*, fiind de părere că "este o carte de autentică vocație, poetică, simplă, sinceră, necontrafăcută".

Semnând prefața ediției retrospective de *Poeme*, Nicolae Balotă evoca poeziei Transilvaniei (Coșbuc, Goga, Blaga) din a căror nobilă stirpe descinde și Petre Got.

Totodată, Balotă preciza că lirica maramureșanului Got își trage sevele din fascinanta lume a satului, "un spațiu multă vreme socotit al începuturilor, un spațiu original, dar care tocmai în timpurile noastre își trăiește sfârșitul". Pentru Al. Piru devenea tot mai clar că "Petre Got e din familia tradiționaliștilor nesofisticați", iar N. Steinhardt intuia, printre virtuțile poetice, "echilibrul de bună calitate și armonia neforțată", "conviețuirea candorii cu iscusință, a simplității cu nobletea, a somaticului cu aspirațiile spiritului, a rudimentarului cu eleganța și cu simțul frumosului". Nu în ultimul rând, în postfața antologiei *Plâns de heruvim*, st. Augustin Doinaș remarcă nu doar frecvența peisajelor rustice, luminoase, ci și prezența unor "imagini moderne, citadine", insistând asupra "păgânismului primelor poeme" și evidențiind "creștinismul marcat al celor din urmă". Autorul celebrei balade *Mistrețul cu colți de arginți* relevă, însă, principalul merit al poeziei lui Petre Got: "evitarea continuă a oricărui conceptualism, uzul exclusiv al elementelor concrete, al unei figurații culese direct din realitatea împrejmuitoare". În fine, lista referințelor critice este impresionantă, ea cuprinzând multe alte nume cu rezonanță: Ioan Alexandru, Gheorghe Grigurcu, Mircea Popa, Aurel Martin, Dumitru Micu, Emil Manu, Constantin Ciopraga, Daniel Dimitriu, Horia Bădescu etc.

Cert este faptul că lirismul lui Petre Got a cunoscut, în timp, o evoluție interesantă; de la vitalismul exacerb al primelor volume la sentimentul elegiac al celor mai recente apariții editoriale, de la tradiționalismul chtonic la modernism, de la expresionismul blagian la clasicism. Oricum, în cazul de față, versul n-a

părăsit niciodată albia tradiționalistă. Mai întâi, tradiționalismul a fost supus unui proces de regenerare, căruia i-au urmat - de-a lungul anilor - aprofundarea, decantarea, esențializarea. Timbrul poetic a rămas același, mereu el însuși, mereu inconfundabil.

Așa se face că volumul *Autoportret târziu* nu anunță schimbări majore, de conținut, tematică ori registru stilistic. Însoțită - cândva - și exuberantă, melancolia (bine temperată, dacă nu, discretă) învâluie noile stihuri, păstrând - în mare parte - aceleași caracteristici ale imaginarului poetic: solemnitatea "rostitii curate", limpezimea limbajului, alura expresionistă, religiozitatea și viziunea tradiționalistă.

Poemul și poetul devin subiecte ale discursului liric, într-o confesiune elevată, frustă, patetică - transpusă în imagini de o prospețime și de o frumusețe aparte: "Uneori poemul mă stoarce! / Ca o noapte de iubire nebună, / Altă dată îmi cade în pagini / Asemeni unei castane / Pe caldarâmul toamnei (*Uneori poemul...*)". Deopotrivă fărâma de suflet și fărâma de timp, poemul înseamnă zbor, zbatere, ardere. El crește din ființa poetului, într-un moment de autofagie sublimă; alteori, este - pur și simplu - "febră", "flux viu", asalt de "flăcări, izvoare, corole", implicând totodată fericita durere a lui Sisif: "Flăcări, izvoare, corole / Te asaltează, / Îți revii târziu / Ca dintr-un vis, / Deopotrivă fericit și trist // Pagina albă este un munte / Care mereu te cheamă / Să-l urci (*Febră*)". Geamăn cu lumina primordială, poemul este cel care dă viață poetului și nu invers: "Travaliu, bucurie întreagă / Ca la nașterea unui copil / Aduce poemul, val alb / El ne naște pe noi, / Nu invers, nu (*Nu invers*)". Înzestrându-și poemul cu atributele perenității ("stâncă nordică"), sensibilității ("floare de cires") și - rareori - ale deznădejdiei ("plâns amar"), Petre Got crede în miracolul artei, singura în stare s-o înfrunte pe "cernita Doamnă", nemiloasă: "Poemul meu se vrea / Alt pormbel în zbor // Este o scânteie / În zborul morții, / Rază care-o face să tresară, / Să rămână puțin pe gânduri (*Poemul meu*)".

De altfel, ireversibila alunecare a Timpului în Moarte revine obsedant, într-o serie de poeme: *Trei orologii, ștacheta, Nu sunt fiul tău, Un semn, Când clipa...* Există o seninătate - oarecum - mioritică, în toate aceste creații sobre, pe cât de reflexive, pe atât de interrogative: "...Cât va mai dura / Umbra ta prin lume / Te întrebi îngrijorat, / Dar cine să-ți răspundă? // Te vei desprinde de clipă, / Ca o scoică de valuri, / Te vei desprinde de griji / Asemeni unui albatros / De ultimul său zbor (*Te vei desprinde*)". Moartea nu provoacă spaimă, nici durere. Moartea e reintegrare - blândă și suavă - în circuitul firesc al naturii: "...Moartea ta deal înflorit / Pe care vor paște / Miei visători (*Portret lăuntric*)". Moartea nu presupune - ca la vechii greci - tenebroasă coborâre în Infern, ci rentoarcere la omul adamic, regăsire a spațiului edenic și - mai ales - înălțare a

sufletului în lumină (chiar dacă toate stau... sub pecetea "marii taine"): "...Grădina aceasta / Prefigurează grădina / care mă așteaptă Dincolo / Sau miracolul se sfârșește aici / Pentru mine? // Dezvăluie-mi, Doamne, / Marea taină / Mai viu, Te implor - / Ființa mea urmează să rămână / Doar lut trecător, / Ori sufletul se va înălța în lumină? (*Cobor în grădină*)". Și totuși, speranța nu va dispărea din lume, pentru că dincolo de miracolul artei, se află credința, se află miracolul viu - Învierea: "...Mă rugam, mă rugam / Pătruns de speranță, / Lumânarea ardea dâr / La rădăcina crucii, / Ploaia n-o biruia (*Lacrimile văzduhului*)".

Cumplitului zeu Thanatos i se mai opune, în unele versuri, surzătorul Eros. Sunt câteva poeme de dragoste, memorabile, care, prin aerul cu iz galant, prin delicatețea și fragilitatea lor, lasă impresia că ne aflăm, în fața unor veritabile bibelouri de porțelan. Unul dintre ele este acesta: "Pe lucii gheții numai cu tine, / Plutim, plutim, plutim, / Suntem o singură făptură / Gata să iasă din timp. // Dulci geometrii, gesturi tandre, Acorduri din Bach, / Aplauze, strigăte de bucurie / Ne fac să locuim în văzduh. // Am vrea ca zborul să nu se sfârșească, / Zgura anilor să nu ne atingă, / Fericirea noastră să rămână întreagă / Blând continuă să ningă (*Patinoar*)".

Dar Petre Got nu scrie din "turnul de fildeș". Prin urmare, socialul și banalul cotidian sunt prezente - constant - în lirica lui. Poetul coboară în stradă, radiografiază - subtil și atent - metropola, apoi denunță, ironic ori sarcastic, relele veacului absurd, întunecat, satanic: sărăcia, luxul exorbitant, răceala afectivă etc. Le denunță și se desparte iremediabil de ele, preferând miresma florilor de tei sau - mai exact - eterica lume a Poeziei: "...Plutesc ușor, uit / Cerșetorii trotuarelor / Așezați pe margini / Asemeni unor piese de muzeu. // Nu mai observ tăfnoasele limuzine, / Nu mai percep cardiopatia ischemică / A metropolei prăfuite // Mă plimb la braț / Cu un tei înflorit, / Ies din durerea zilei / Ca dintr-o haină prea strâmtă, / Prea veche (*Plimbare*)".

Mai rar întâlnite sunt, în acest volum, obișnuitele poeme naturiste. Sentimentelor ce altădată luau forma florilor, plopilor, brazilor le-au luat locul spiritul contemplativ, neliniștea metafizică și angoasa existențială. Însă, poetul din Deseștii Maramureșului crede - statornic - într-un "echilibru al lucrurilor", redescoperă - perpetuu - bucuria de a trăi și reușește să-și mențină, astfel, o seninătate clasică, bine cunoscută.

Carte a deplinei maturități artistice și creatoare, *Autoportret târziu* demonstrează că poezia lui Petre Got a câștigat - o dată în plus - modernitate, substanțialitate, expresivitate, înfruntând "veacul de fier", prin ordine, moderație și înțelepciune.

Marcel LUCACIU

Cărțile României

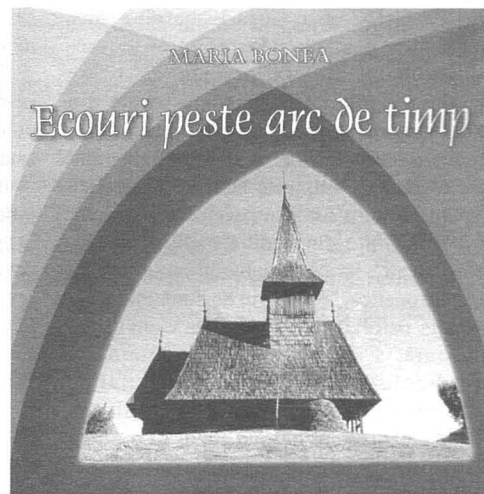
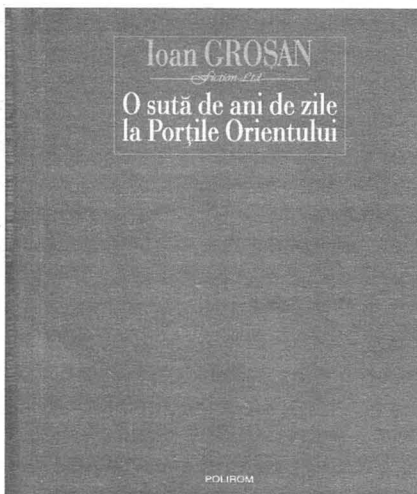
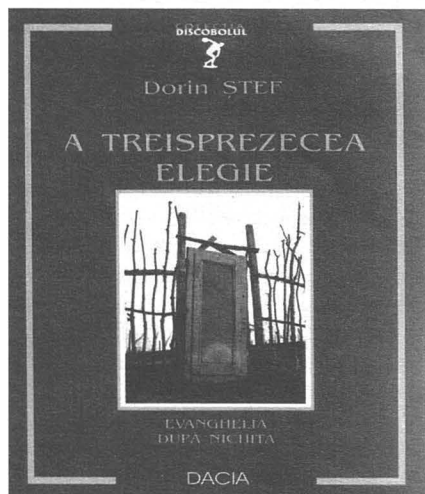
• Așa cum spune și în autograful acordat mie, cartea "**O sută de ani de zile la porțile orientului**" a lui **Ioan Groșan** (Ed. Polirom, 2007), este o "jucărie textuală". Unii au blamat această apariție editorială ce pare, la suprafață, un "mișto" în literatura de azi. Totuși, n-ai cum să nu remarci savoarea de excepție a volumului scris în stilul inimitabil al textelor domniei sale din "Academia Cațavencu". Nu scriu aceste rânduri pentru că autorul este cine este, ci pentru că i-am citit cartea integral, de m-a prins ora trei noaptea. Cine vrea o lectură caustică (numai bună de pus pe rănilor primite de fiecare din noi, zilnic) are volumul lui **Groșan**. Cine nu - să și le cauterizeze cu lăcrămoasele "respirații poetice" promovate de strămoșeștile reviste de cultură indigene. Nădăjduiesc să mă văd cu **I. Groșan** oriunde altundeva, numai în tabăra lui Ioan Marchiș din Baia Mare - nu. Acolo nu ne poate suporta nimeni pe amândoi. Ultima dată l-am lăsat pe fratele Ioan să mă caute toată noaptea prin perimetru. Am chemat un taxi și am plecat. Un gest aidoma multor gesturi ce se pot citi în acest volum pe care îl recomand celor avizi de aer literar respirabil.

• O carte peste care, nepermis, am trecut cu vederea, este cea a **Mariei Bonea** ("**Ecouri peste timp**", Ed. Maria Montessori, 2006). Este un volum de versuri apărut în condiții grafice costisitoare. În

plus, fiecare text este tradus în engleză (trad. Mihai Pătrașcu, Adela Deac). Poeme ale autoarei am mai publicat în "Accent" (săptămânalul din Negrești-Oaș), pe vremea când eram redactor șef, însă nu am stăruit asupra lor. Revin acum spunându-vă că acest volum ar trebui să existe în bibliotecile dvs. Cel puțin pentru a vă încălca sufletele cu suavitatea unei ultime lumi curate (nordul României). După **Maria Bonea** poate că nu va mai veni nimeni să vă invite la un astfel de festin.

• Un autor care confirmă, parcă, spargerea tabu-urilor este **Dorin Ștef** din Baia Mare, Maramureș. Acesta tipărește, la Ed. Dacia, în 2007, un volum ciudat intitulat "**A treisprezecea elegie**", cu un subtitlu inspirat ales: "**Evanghelia după Nichita**". Volumul devine cu adevărat ieșit din comun începând cu pag. 119, unde începe "**Evanghelia după Nichita**", capitol în care autorul pune în paralel, pe pagină, ca în Biblie, un fel de "versete" din diferiți autori ce s-au referit la opera lui N. Stănescu. Recomand tuturor celor interesați de o lectură de specialitate ce ar trebui să intre în manualele școlare, volumul sus amintit, cu precizarea că autorul poate fi contactat la ziarul "Glasul Maramureșului" ce apare la Baia Mare.

Ștefan Doru DĂNCUȘ

Prozo-poeme

1. Trepte și pietre

Am în față o stâncă, îmi trec înaintea îndrăzneții de nu o urc, se alătură și altele, se înghesuie, se suprapun, de jos cum să le vezi piscurile, învăluite-n nori, în mărșă cer, își întinde inima picioarele, cațără-și mâinile...suișul nu se termină, pui vina pe mândria treptelor, așa-i croit drumul, nu-i de mirare câtă invidie aduce punerea steagului,

Aripile cresc câte puțin și-n chinuri, cele cumpărate nu sunt ale celui ce le plătește cu bani, e scris în cartea vieții unde-i locul culorilor tale, nu-l știi anume,

de l-ai ști și-ai măsura și pașii să-ți ajungă anii, târziu îți vine-n minte că lumea-i doar vopsită, sigur că grosolan și nu delicat, fardu-i prea mult, prea puțin, nîcînd nu-i după zăcămintele strânse, și-a ținut respirația și întetîit pulsul piscul fermecat, e și gândul o mîngăiere câștigătoare și învinsă

3. Mălul

Se nasc inimile doar cu șapte păcate, își întăresc și credința, Făt Frumos le stă pe aproape, să fie ele jumătate stricate, pe partea din spate curate?, dau din zor cu capul, pumnul și piciorul, se zgârăie în tină se rănesc mulțumite că glodul le stă la îndemână; e bun de pus pe rană -

întăresc povețele gândul, lipicioasă-i cloaca în care au căzut razele, cei din căldare îi trag neobosit pe iubitorii de soare, abia prinși de o toartă desprinsă, după obiceiul ce-i proverbial și a făcut carieră în lume, se așteaptă ajutoare de la cazanele învecinate; vecinii sunt cu narațiunile lor; mocirlele cleioase cu scârboase glorii ce împropătează cu catran nămolul, noroiu încins purifică pe cine se poate, nu-i pierdut din vedere tabelul: câți euro în cât timp pot primi pe ascuns, servitorul nostru are în mână găleata cu catran, îneacă pe câți rivali ajunge din urmă, în terenul mlăștinos, icoană preacurată pentru cine s-a ajuns.

Daniel MUREȘAN

Hegemonia romanului

Nu putem decât să salutăm și să ne bucurăm de o asemenea apariție oferită spre lectură de Editura Libra și semnată de criticul universitar Gheorghe Glodeanu, a cărui preocupare de-a lungul timpului a fost cu predilecție romanul și evoluția spectaculoasă a acestei specii controversate.

Studiul intitulat *Romanul - Aventura spirituală a unei forme literare proteice* își propune să reconstituie traseul sinuos al acestui *bloc eratic* - și anume romanul. Cum însuși mărturisește analistul în argumentul cărții, abordarea va fi una teoretică urmărind avatarurile speciei, dar și teoriile care au precedat-o și care au contribuit la consacrarea ei. Cu o remarcabilă putere de analiză și sinteză, reflectând, autorul glisează pe marginea acestui subiect radiografiindu-i originile, formele prin care acesta s-a manifestat, dezvăluindu-și apetența pentru acest *heptatlon* fulgurat atât de vituperat și desconsiderat în antichitate. Subiectul a suferit încă de la impunerea lui o lancinantă criză, însă în secolul XX s-a bucurat de o remarcabilă întâmpinare din partea unor teoreticieni valoroși aparținând atât literaturii universale cât și literaturii române. Amintim doar câteva nume sonore care au contribuit la consolidarea conceptului și a speciei ca: Marthe Robert, Gérard Genette, René Girard, R.M.Alberes, Erich Auerbach, Roland Barthes, Wayne Booth, Georg Lukács, iar preocupările autohtone în ceea ce privește romanul se centrează în jurul unor nume precum: Nicolae Manolescu, Irina Mavrodin, Nicolae Balotă, Silvian Iosifescu, Eugen Simion, Ion Vlad și lista ar putea continua.

Universitarul băimărean, luându-și ca reper marile cărți, va sintetiza într-un studiu concentrat teoriile consacrate genului, fixându-și atenția asupra fragmentelor metatextuale din care transpare viziunea romancierilor în ceea ce privește forma literară proteică în discuție.

Criticul menționează în argument că cercetarea nu are pretenția exhaustivității, investigația rămânând deschisă, poate fi extinsă și asupra altor autori din literatura română și universală.

Studiul a fost conceput în patru secțiuni: *Aventura spirituală a romanului. De la origini până în secolul al XVII-lea; Romancieri și teoreticieni ai romanului în secolul al XVIII-lea; Secolul al XIX-lea sau "vârsta de aur" a romanului; Romanul experimental al secolului XX*; aglutinate se concretizează într-o amplă "introducere" ce se dorește a rămâne perfectibilă.

În ciuda tuturor studiilor existente, criticul remarcă o lacună în ceea ce privește marile teorii ale romanului, acestea riscând a rămâne incomplete. Având o privire diacronică asupra genului, romanul este numit "specie-rege" în comparație cu genurile considerate "nobile" ale antichității, devenite în prezent desuete sau, cum le numește autorul, adevărate "cenușărese". Deși are origini modeste, romanul s-a impus în timp ambiționând a se manifesta diferit de la o perioadă la alta, experimentând tehnici românești variate.

În prima parte, autorul face o dihotomie între *romanul artistic* - care se adresează unui cititor avizat și *romanul de consum*, "fără pretenții estetice deosebite". Deși *romanul de*

Gheorghe Glodeanu

Romanul

Aventura spirituală a unei forme literare proteice

Libra
SEMĂNĂ

consum pare mai accesibil și ușor digerabil, *romanul artistic* îl depășește atât ca valoare cât și ca putere de a supraviețui în timp datorită formulelor narrative variate. Existând pericolul clasicizării, romanul trebuie să experimenteze continuu, să găsească noi forme de exprimare, să se înnoiască mereu, să se înveșmânteze într-un suber novator, autentic și original.

Conceptul este apoi urmărit de la impunerea lui la începutul secolului al XII-lea, când "noțiunea de *roman* (sau *romanz*) era echivalată cu limba vulgară" și definit de unii teoreticieni ca Gilles Philippe, Salvatore Battaglia, Bernard Valette, acesta din urmă menționând faptul că "termenul de roman, așa cum îl atestă dicționarele, a apărut în Evul Mediu pentru a desemna o povestire, la început în versuri (precum *Tristan și Isolda*), apoi în proză (*Romanul Vulpoiului*) scrise în limba vulgară și nu în limba rezervată textelor sacre sau savante: latina".

În peisajul critic autohton, Gheorghe Glodeanu îl menționează ca fiind preocupat de impunerea conceptului pe Romul Munteanu, care îl citează pe Albert Thibaudet cu lucrarea *Réflexions sur le roman* (1933): "Romanul, așa cum numele său îl indică, semnifică o scriere în limba vulgară,

prin opoziție cu scrierea normală, cu scrierea propriu-zisă, care în timpul clericilor era redactată în limba latină".

Așadar, parcurgând traseul labirintic al impunerii conceptului, criticul remarcă o dificultate în denudarea, în sedimentarea și așezarea lui printre speciile considerate normale ale antichității pentru că a crea un roman "devenea un gest sinonim cu un act de «vulgarizare»". Astfel, semnificația originală a termenului coincidea cu o povestire romanească în genul unor creații precum *Romanul lui Enea*, *Romanul lui Alexandru*, *Romanul Troiei*, *Romanul Tebei* etc. La început scris în versuri pentru a putea fi recitat în public, romanul se cizelează pe parcursul evoluției devenind o creație în proză, însă atributele și le-a înșușit în timp, bazându-se pe reguli stricte, rigide, mimetice, *ab initio* anticipând doar ceea ce urma să însemne literatura peste câteva secole.

Pornind de la modelul aristotelic conturat în *Poetica*, criticul bătându-se să sintetizeze, în primul capitol, conceptele și teoriile care au precedat romanul semnalând o acută lipsă a stării civile a acestei forme embrionare care nu s-a bucurat de un nume și o existență legală în perioada antichității. Numeroși exegeți au încercat să-i clarifice originile, iar printre aceștia Pierre Chartier, Pierre Grimal, Eugen Cizek au încercat să stabilească "data nașterii" romanului "dinspre evul mediu înspre antichitatea greco-latină". Eugen Cizek menționează faptul că "romanul este succesorul mitului și al epopeii".

Teoriile trec apoi prin filtrul critic al unor cercetători precum Mirela Roznoveanu, Georges Dumézil, Claude Lévi-Strauss sau Mircea Eliade care au analizat originile și condiția romanului în raport cu genurile antice nobile.

Seria romanelor moderne este deschisă în secolul al XVII-lea de capodopera lui Miguel de Cervantes, *Don Quijote*, roman ce anticipează "condiția autoreflexivă și parodică a romanului secolului XX".

Periplul teoretic se oprește în secolul al XVIII-lea asupra exegezei despre roman a teoreticianului Nicolas Leuglet-

Dufresnoy care în studiul *Despre uzul romanelor* își expune concepția deschisă și liberală în ceea ce privește specia, el acceptând toate formele romanescului, nefiind interesat de sursele de inspirație sau de originea personajelor. După o incursiune prin operele deja mature ale romancierilor englezi, Daniel Defoe, Samuel Richardson, Henry Fielding, observăm în secolul luminilor o mai amplă preocupare pentru studiile teoretice și în același timp o legitimitate filosofică a speciei. Secolul al XVIII-lea aduce o maturizare a romanului, ieșit de sub incidența bastardizării, "acesta scapă de tirania artelor poetice antice și al modelelor de orice fel".

Secolul al XIX-lea reprezintă un amplu proces de nivelare, dar în același timp și un clivaj al curentelor literare ce se nasc, evoluează și se sting negându-se reciproc. Secolul se caracterizează prin atitudine nihilistă, prin polemică și controversă, iar în peisajul scriitoricesc se remarcă nume precum Victor Hugo, Flaubert, Balzac care se impun ca teoreticieni și practicieni ai realismului. Tehnicile discursive se multiplică, scriitorii descoperă principiul reluării personajelor, romanul ia forma unei epopei moderne ambiționând a surprinde lumea contemporană în toată complexitatea ei. Scriitorul secolului al XIX-lea se dovedește a fi un demiurg în lumea imaginarului, adept al universalității.

Autorul distinge o diversitate dar și o resurrecție a curentelor literare de la realism la realismul exacerbat, cum este perceput naturalismul în care metoda de investigație este *experimentul și observația*. Criticul Gheorghe Glodeanu îi menționează aici pe frații Goncourt, Edmond și Jules care în prefața romanului *Germinie Lacerteux* (1864) își expun concepția despre literatură, făcând o apologie a speciei, iar Zola nu este doar un practician, ci și un teoretician al universului romanesc, revelându-și ideile despre necesitatea democratizării literaturii în prefețele romanelor *Thérèse Raquin* și *L'Assommoir*, iar crezul artistic este teoretizat în *Romanul experimental* și în studiul despre *Romancierii naturaliști*.

Henri Beyle, cunoscut prin pseudonimul Stendhal, este considerat un capugiu al romanului ce anunță literatura secolului XX. Tehnica romanească se diversifică sub condeul scriitorului care devine un specialist al investigației psihologice și al observației realiste, tehnici care fac din Stendhal un precursor al romanului modern.

Secolul XX se impune în peisajul literar ca o perioadă a marilor metamorfoze. Avatarurile romanului sunt înregistrate în operele unor scriitori deveniți novatori la nivelul tehnicii folosite printre care criticul îi menționează pe Marcel Proust, Andre Gide, Jean Paul-Sartre, nume care "reprezintă câteva din vocile cele mai autorizate care denunță modelul determinist al primului modernism".

Narațiunea se va transforma adeseori în autentice experimente estetice, mutațiile romanului au loc în interiorul acestuia în care se multiplică modelele epice. Scriitorul secolului XX este preocupat tot mai mult de o teoretizare a genului putând vorbi și de o "revoluție romanească" întreprinsă de Balzac în secolul al XIX-lea și continuată de Marcel Proust, James Joyce, Robert Musil, Virginia Woolf, Franz Kafka care impun o nouă viziune asupra lumii și care descoperă natura subiectivă a personalității umane, concentrându-și atenția asupra interiorului: "Omul fiind subiectiv în esența sa - afirmă Michel Zérafra - formele

ideea europeană

De 5 ani
citim împreună

Colecția Ediții definitive

Nicolae Breban
Riscul în cultură

Ion Ianoși
Autori și opere

Nicolae Balotă
*Literatura germană
Caietul albastru (vol. I-II)
De la Homer la Joyce*

www.ideeaeuropeana.ro

CONTEMPORANUL

LUNAR REALIZAT DE NOI

BREBAN

Riscul în cultură

Ion Ianoși

AUTORI ȘI OPERE

BALOTĂ

Caietul albastru

romanului trebuie să derive dintr-un principiu de subiectivitate: de această lege anti-balzaciană va asculta romanul de la Proust la Kafka". Universul românesc este reconstituit din perspectiva subiectivă și relativă a interiorității, iar utilizarea monologului interior și a persoanei întâi în relatare facilitează discursul analitic. Realitatea este filtrată de conștiință, structurile narative devin aleatorii, scriitorul nu mai ține cont de cronologie, ci se lasă condus de ritmul interior, de fluxul memoriei involuntare care "devine la Proust o modalitate de acces la un timp platonician al esențelor".

Au existat desigur și detractori, iar "unul din cei mai aprigi «inchizitori» ai romanului" s-a dovedit a fi Paul Valéry "care, prin roman, contesta de fapt un anumit tip de gândire". Genul este considerat facil, "un exercițiu literar nedemn", supoziții ce trădează "o vârstă a neîncrederii și a suspiciunilor". Având în vedere că această vine din partea unui poet cerebral care nu a scris niciodată un roman și care a rămas până în amurgul vieții sale un critic acerb al genului, acuzațiile de acest fel pot fi eludate.

În context autohton, remarcă autorul acestui studiu, o prelungire a lui M.Proust și A.Gide este Camil Petrescu scriitor ce valorifică teoriile franceze despre roman. Pentru scriitorii nonconformiști drumul către operă devine mai important decât opera în sine, ei conștientizând că a fi autentic și original este o condiție a renunțării la scheme, clișee și reguli prestabilite. Adepții noului val redescoperă jurnalul, scrisoarea, memoriile valorificându-le în operele lor nu mai creează impresia de artificial a modelului clasic. Romanul modern este un "*Roman ca cercetare*" și alte meditații despre condiția genului vor completa paleta teoretică a multor critici printre care Gheorghe Glodeanu îi menționează pe Mihail Bahtin, Liviu Petrescu, Michel Butor în concepția cărora romanul devine un adevărat "*laborator al relației*".

Secolul XX înregistrează sensibil și continuu avatarurile romanului, dar coincide și cu o proliferare a poeticilor. Scrierile capătă o altă formă, o nouă înfățișare, scriitorul modern renunță la atitudinea demiurgică a scriitorului tradițional, iar individul încearcă o transcendere a cotidianului căutând un sens existenței. Romanul devine mai interiorizat, filosofic, iar locul narațiunii heterodiegetice specifică scrierilor tradiționale este luat de narațiunea homodiegetică din romanul modern.

Investigația criticului băimărean continuă cu opera lui Camus, scriitor ce problematizează omul absurd și revoltat care reușește să dea un sens existenței sale, așa cum observă pertinent Irina Mavrodin.

Spre finalul studiului său, autorul îi amintește pe cercetătorii actuali ai tehnicilor narative: Genette, Todorov, Ricoeur, Ricardou, Lintvelt sau a celor descriptive: Philippe Hamon, M.Raimond, J.-M.Adam sau A.Petitjeau; despre personaje scriu S.Battaglia, M.Zérafra, P.Lejeune - aceștia

lărgind sfera teoriei romanului, "insistând tot mai mult asupra naturii lingvistice a fenomenului literar și a dimensiunii sale analitice". O cercetătoare acerbă a genului, Marthe Robert mută sfera interpretărilor înspre teoriile lui Sigmund Freud și elaborează o autentică teorie psihianalitică privitoare la originea și evoluția genului în cunoscuta lucrare *Romanul începuturilor și începuturile romanului*.

Alături de roman, teoriile și abordările acestuia se diversifică tehnicile narative sub condeul și profunzimea teoreticienilor și criticilor, oferindu-ne o luxuriantă posibilitate de analiză și sinteză.

Citându-l pe reputatul teoretician Ion Vlad în concepția căruia "romanul rămâne o eternă povestire, verbul «a nara» devenind aproape sinonim cu a imagina o serie de lumi posibile", criticul Gheorghe Glodeanu se oprește în demersul său analitic și asupra studiilor lui Nicolae Manolescu consacrate romanului. Atenția autorului se îndreaptă asupra uneia din "cele mai originale studii autohtone" despre roman, *Arca lui Noe*, în care N.Manolescu realizează o panoramă tipologică și istorică a romanului românesc, criticul băimărean apropiind studiul lui Manolescu de lucrarea intitulată *Mimesis* semnată Erich Auerbach.

Finalul studiului îi aduce în atenție pe Radu G.Țeposu, Romul Munteanu și Liviu Petrescu, acesta din urmă investighează romanul perioadei postmoderne care stă sub semnul tăcerii și se orientează, cum pertinent observă criticul, "tot mai mult înspre formele reflexivității și ale plurisemantismului". Însăși noțiunea de *operă* este compromisă, aceasta cedând locul conceptului poststructuralist de *textualitate*. Narațiunea cronologică din romanul tradițional este înlocuită cu una non-lineară relevând "afinitățile pe care romanul postmodern le are pentru o paradigmă a pluralității și a fragmentarismului".

Fără a avea pretenția exhaustivității, criticul Gheorghe Glodeanu își încheie investigația cu mențiunea că aceasta rămâne deschisă tuturor provocărilor și a "celor mai spectaculoase metamorfoze". Scrisă cu acuritate, cartea realizează o sinteză a unei specii literare privită în toată ecloziunea ei de la impunerea modestă până la forma postmodernă aflată într-o continuă perfecționare.

Criticul insistă în acest studiu asupra scriitorilor și teoreticienilor francezi, probabil și datorită formației sale; pe alocuri sunt menționate opere aparținând literaturii engleze, în finalul investigației atenția se concentrează asupra teoreticienilor autohtoni; însă cercetarea se poate extinde, într-o amplă istorie a romanului și asupra altor literaturi aparținând universalității - ne referim aici la fundamentala literatură rusă care prin operele unor Dostoievski sau Tolstoi a atins apogeul investigației psihologice, înnoind formele românești; de asemenea se pot menționa literaturile germană și americană deopotrivă generoase atât la nivelul teoriilor cât și al operelor literare.

Desigur, criticul Gheorghe Glodeanu nu și-a propus realizarea unui proiect atât de amplu ce ar necesita o minuțioasă cercetare, însă acest studiu având un caracter teoretic dar și didactic vine în întâmpinarea celor care sunt interesați a-și face o părere despre o formă literară proteică și hegemonică printre celelalte specii aparținând literaturii.

Imelda CHINȚA

Caiete Silvane

Spectacolul receptării

Creație a deplinei maturități, HANU ANCUTEI (Cartea Românească, 1928) a atras atenția comentatorilor mai ales prin unitatea ei organică. Perpessicius vorbea, la apariție, de o "carte perfectă", lucrată în toate încheieturile. Faptul a părut surprinzător fiindcă, inițial, povestirile apăruseră în presa literară a timpului pe durata mai multor ani ("Iapa lui Vodă" în "Adevărul literar și artistic" iar celelalte în "Viața Românească"). Recitirea textului a întărit convingerea că această unitate este dată nu numai de locul și împrejurarea în care sunt rostite cele nouă povestiri, ci, îndeosebi, de rigorile unei structuri literare narrative - povestirea în ramă - ce se definește prin "prezența și alternanța naratorilor, întemeindu-se pe efectul și reacția auditoriului, pe valoarea și pe semnificațiile pilduitoare ale evenimentelor narate" (Ion Vlad, *Cărrile lui Mihail Sadoveanu*, Cluj, Dacia, 1981, p. 153). Valoroase și în sine, povestirile vor face dovada artei desăvârșite atunci când se vor lega "chemându-se una pe alta și realizând împreună un spectacol-epopee", în care pot fi descifrate elemente ale etosului românesc.

Într-un ceremonial narativ rafinat, eul naratorial aduce în prim plan un personaj - comisul Ioniță - care regizează această "feerie epică" (Perpessicius). Prezența scenică a acestuia are ceva din statutul (și... orgoliul) "protagonistului" și contrastează cu discreția primului. Răzășul de la Drăgănești, asumându-și rolul, va prilejui, mai întâi, "ieșirea la lumină" a celor dornici să povestească întâmplări din "trecute vremi". În al doilea rând, tacit, va impune tovarășilor de popas prin propria povestire și, mai ales, prin cea promisă ("o povestire mai strașnică și mai minunată decât cea cu iapa lui Vodă") o anumită condiție: să vorbească despre întâmplări "vrednice de mirare", pe măsura timpului ("o toamnă aurie, dintr-o depărtată vreme când...") și a locului ("hanul acela al Ancuței nu era han, - era cetate. Avea niște ziduri groase de ici până acolo și niște porți ferecate cum n-am văzut de zilele mele" - *Opere*, VIII, 464) care stau, deopotrivă, sub semnul mirabilului. La rândul-i, comisul Ioniță întreține prin gesturi o continuă mirare față de cele ce sunt povestite. Pe de o parte,

gesturile aduc a provocare, îndemnând la destăinuire ("Ochii comisului scăpără spre noi cu mare nedumerire" sau "și ne privea încrucișat și nedumerit, parcă atunci căzuse între noi" - VIII, 483), pe de altă parte, ele funcționează ca o recompensă ("Răzășul s-a arătat mirat de povestirea monahului și-a tăcut cu uimire o vreme" - VIII, 481). Tăcerea se dovedește a fi cea mai înaltă laudă...

Se confirmă deplin afirmația lui Ibrăileanu, făcută după lectura povestirii *Fântâna dintre plopi* - a doua în ordinea cronologică a apariției - potrivit căreia "Sadoveanu are puternică viziune a gesturilor, prin care personajele își vădesc mișcările sufletului lor. S-ar zice că această viziune îl tiranizează, că d-sa nu poate să nu vadă cum se comportă personajele care intră în scenă" (*Viața Românească*, nr. 1, ianuarie, 1923). Dacă uimirea comisului este sugerată, în mod deosebit, prin mișcările privirii, ceilalți (participanți la întâmplări sau numai ascultători) își trădează uimirea și altfel: "Cine-a făcut asemenea faptă? A țipat Ancuța pocnindu-și palmele", sau "astfel trăiesc unii fără grijă măcar că-s niște nevolnici... Și pe unde ajung spun niște minciuni, de stă lumea și se uită la dânșii cu gura căscată". Uneori, alături de expresia frazeologică ("moș Leonte își făcu cruce") apare sinonimul verbal ("Doamne ferește și apără! se cruci moș Leonte"). Încărcătura sugestivă a frazeologismelor subliniate (și a altora, sinonime, excerptate din alte creații sadoveniene a rămâne cu gura căscată, a clipi din ochi, a înălța sprâncenele, a rămâne cu ochii boldiți) este mai mare decât aceea a propozițiilor interogativ-exclamative prin care se exprimă, în mod obișnuit, mirarea. Sadoveanu simte această "scădere" a interogațiilor și le complințește cu o sintagmă care trădează resortul sufletesc (nerăbdarea, curiozitatea, uimirea) al celui care întreabă: "Cine-a fost, cum a fost și ce-a făcut? - întreabă cu ațătare comisul Ioniță" sau "Ce vorbești de balaur, frate? a întrebat cu tulburare comisul..." sau "Ce să fie? ne întreabă el cu ascuțită nedumerire". Aceste interogații au asupra auditoriului același efect "provocator" pe care îl au formulele mediane la care recurge rapsodul popular ce "zice" un

cântec bătrânesc.

În lumea sadoveniană, aceste atitudini și gesturi țin de o rânduială ce presupune cuviință a mișcărilor și cumpănire a vorbelor. În capitolul al X-lea din *Anii de ucenicie* (1944), Sadoveanu, vorbind despre "inițierea" în "tainele cunoașterilor vechi", amintește despre "educația gesturilor" ca semn al apartenenței la o colectivitate umană - cea răzeșească - închisă "cu severitate în disciplina datinilor": "fiecare zi, și fiecare ceas, și fiecare pas cuvine-se a le plini după datină" (*Opere*, XVI, 476). Împlinirea este adusă de înțelegerea valorii morale a gesturilor. De fapt, cei care povestesc găsesc în reacțiile celor care ascultă justificarea unor acte ce, abia acum, primind aprobarea, încredințarea sau întărirea altora, capătă valoare morală. Nu întâmplător toți așteaptă încuviințarea de la un răzeș, adică de la un om care n-a aparținut "altei lumi".

Prin apelul la eufemism, prin "tactul" cu care personajele (se) laudă sau (se) ironizează, prin elocvența actelor nonverbale, *Hanu Ancuței* prilejuiește cititorului nu numai întâlnirea cu "un exemplar uman aparținând unei lumi înzestrate cu multe cuceriri ale culturii sociale și morale" (T. Vianu), ci și un spectacol al receptării și trăirii evenimentului artistic.

Gheorghe MOGA

Legea imuabilă*

René Guénon

Învățăturile tuturor doctrinelor tradiționale sunt, s-a văzut, unanime în a afirma supremația spiritualului asupra temporalului și în a nu considera ca normală și legitimă decât o organizare socială în care această supremație este recunoscută și se traduce în relațiile celor două puteri corespondente acestor două domenii. Pe de altă parte, istoria arată limpede că ignorarea acestei ordini ierarhice antrenează pretutindeni și întotdeauna aceleași consecințe: dezechilibru social, confuzia funcțiunilor, dominația elementelor din ce în ce mai inferioare, și de aceea degenerescența intelectuală, uitarea principiilor transcendente mai întâi, apoi, din cădere în cădere, se ajunge la negarea oricărei cunoașteri veritabile. Trebuie de altfel să se remarce faptul că doctrina, care permite să se prevadă că lucrurile se vor întâmpla inevitabil astfel, nu are nevoie, în ea însăși, de o asemenea confirmare *a posteriori*; însă, dacă credem totuși că e nevoie să se insiste asupra ei, e pentru că, contemporanii noștri fiind sensibili mai ales la fapte în virtutea tendințelor și obișnuințelor lor mentale, vor găsi aici ceva care să-i incite să reflecteze serios, și poate chiar prin aceasta vor putea fi determinați să recunoască adevărul doctrinei. Dacă acest adevăr ar fi recunoscut, chiar de către o minoritate, acesta ar fi un rezultat de o importanță considerabilă, căci doar astfel poate începe o schimbare de orientare care să conducă la o restaurare a ordinii normale; și această restaurare, oricare ar fi mijloacele și modalitățile ei, se va produce în mod necesar mai devreme sau mai târziu; asupra acestui ultim punct mai trebuie să dăm câteva explicații.

Puterea temporală, am spus, privește lumea acțiunii și a schimbării; or schimbarea, nevându-și în ea însăși rațiunea sa suficientă¹, trebuie să primească de la un principiu superior legea sa, singura prin care ea se integrează în ordinea universală; dacă dimpotrivă se pretinde independentă de orice principiu superior, ea nu mai este, prin chiar acest fapt, decât dezordine pur și simplu. Dezordinea este, în fond, același lucru cu dezechilibrul și, în domeniul uman, ea se manifestă prin ceea ce se numește injustiție, căci există identitate între noțiunile de justiție, ordine, echilibru, armonie sau, mai precis, acestea nu sunt decât diversele aspecte ale unui singur și același lucru, considerat în moduri diferite și multiple conform domeniilor la care este aplicat². Or, conform doctrinei extrem-orientale, justiția este alcătuită din suma tuturor injustițiilor și, în ordinea totală, orice dezordine se compensează printr-o altă dezordine; iată de ce revoluția care a răsturnat regalitatea este în același timp consecința logică și pedeapsa (adică compensația) revoltei anterioare a aceleiași regalități împotriva autorității spirituale. Legea este negată din momentul în care se neagă principiul însuși din care ea emană; dar negatorii ei n-au putut s-o suprimă realmente, ea întorcându-se împotriva lor; astfel, dezordinea trebuie să intre finalmente în ordine, căreia nimic n-ar putea să i se opună decât în aparență și într-un mod cu totul iluzoriu.

Se va obiecta fără îndoială că revoluția, înlocuind puterea Kshatriyas-ilor (casta militară - *n.t.*) cu cea a castelor inferioare, nu este decât o agravare a dezordinii și, desigur, acest lucru e adevărat dacă nu se iau în considerare decât rezultatele imediate; însă tocmai această agravare împiedică dezordinea să se perpetueze indefinit. Dacă puterea temporală nu și-ar pierde

stabilitatea, prin chiar faptul că nu-și recunoaște subordonarea față de autoritatea spirituală, n-ar exista niciun motiv pentru ca dezordinea să înceteze, odată ce ea ar fi pătruns astfel în organizarea socială; dar a vorbi de stabilitatea dezordinii este o contradicție în termeni, de vreme ce ea nu este, dacă se poate spune așa, decât schimbarea redusă la ea însăși: asta ar însemna în definitiv a vrea să găsești imobilitatea în mișcare. De fiecare dată când dezordinea se accentuează, mișcarea se accelerează, căci se face un pas înainte în sensul schimbării pure și al "instantaneității"; de aceea, cum am spus mai sus, cu cât elementele sociale care o cauzează sunt de un ordin mai inferior, cu atât mai puțin durabilă este dominația lor. La fel ca tot ce nu are decât o existență negativă, dezordinea se distruge pe ea însăși; chiar în excesul ei se poate găsi remedii cazurilor celor mai disperate, pentru că rapiditatea crescătoare a schimbării va avea în mod necesar un sfârșit; n-au început mulți, astăzi, să simtă mai mult sau mai puțin confuz că lucrurile nu vor putea continua așa la nesfârșit? Chiar dacă în punctul în care se află lumea, o redresare nu este posibilă fără o catastrofă, este acesta un motiv suficient pentru a nu o lua în considerare în ciuda a orice și, dacă ar fi respinsă, n-ar fi aceasta încă o formă a uitării principiilor imuabile, care sunt dincolo de toate vicisitudinile "temporalului", și pe care, în consecință, nicio catastrofă n-ar putea să le afecteze? Spuneam înainte că umanitatea n-a fost niciodată mai departe de "Paradisul terestru" decât este actualmente; dar nu trebuie uitat totuși că sfârșitul unui ciclu coincide cu începutul unui alt ciclu; să ne raportăm de altfel la *Apocalips*, și se va vedea că la limita extremă a dezordinii, mergând până la aparenta aneantizare a "lumii exterioare", trebuie să aibă loc venirea "Ierusalimului ceresc", care va fi, pentru o nouă perioadă a istoriei umanității, analogul a ceea ce a fost "Paradisul terestru" pentru cea care va lua sfârșit în acel moment³. Identitatea caracterelor epocii moderne cu cele pe care doctrinele tradiționale le indică pentru faza finală din *Kali-Yuga*, ne permite să credem că această eventualitate ar putea să nu fie prea îndepărtată; și acesta ar fi, cu certitudine, după întunecarea prezentă, completul triumf al spiritualului⁴.

Dacă asemenea previziuni par prea hazardate, cum i se pot părea într-adevăr celui ce nu are suficiente date tradiționale pentru a le întemeia, se pot cel puțin aminti exemplele trecutului, care arată limpede că tot ce nu se sprijină decât pe contingent și tranzitoriu trece fatalmente, că întotdeauna dezordinea este îndepărtată și finalmente se restaurează ordinea, astfel încât, chiar dacă dezordinea pare uneori să triumfe, acest triumf n-ar putea fi decât pasager, și cu atât mai efemer cu cât dezordinea va fi mare. La fel va fi fără îndoială (mai devreme sau mai târziu, și poate mult mai devreme decât s-ar putea crede) în lumea occidentală, unde dezordinea, în toate domeniile, este actualmente dusă mai departe decât a fost vreodată undeva; și aici, ea trebuie să atingă sfârșitul; și chiar dacă, existând motive s-o credem, această dezordine ar trebui să se întindă pentru un timp la lumea întregă, acest lucru n-ar putea să ne modifice concluziile, căci n-ar fi decât confirmarea previziunilor indicate adineaori în ce privește sfârșitul unui ciclu istoric, iar restaurarea ordinii ar urma doar să aibă loc, în acest caz, pe o scară mult mai vastă decât în toate exemplele cunoscute, însă

din acest motiv ea n-ar putea fi decât incomparabil mai profundă și mai integrală, deoarece va merge până la acea întoarcerea la "starea primordială" despre care vorbesc toate tradițiile.⁵

De altfel, când ne situăm, cum facem noi, în punctul de vedere al realităților spirituale, se poate aștepta fără tulburare și oricât, căci acesta este, am spus-o, domeniul imuabilului și eternului; nerăbdarea febrilă, atât de caracteristică epocii noastre, dovedește că, în fond, contemporanii noștri se situează întotdeauna în punctul de vedere temporal, chiar când își închipuie că l-au depășit, și că, în ciuda pretențiilor unora în această privință, ei nu știu aproape deloc ce este spiritualitatea pură. În plus, chiar dintre cei ce se străduie să reacționeze împotriva "materialismului" modern, câți sunt capabili să conceapă această spiritualitate în afara oricărei forme speciale, mai ales a unei forme religioase, și să ajungă la principiile oricărei aplicații la circumstanțele contingente? Câți dintre cei ce pozează în apărători ai autorității spirituale bănuiesc ce poate fi această autoritate în stare pură? Cine dintre ei realizează realmente ce sunt funcțiunile esențiale ale acestei autorități și să nu se oprească la aparențe exterioare, reducând totul la simple chestiuni de rit (ale căror rațiuni profunde de altfel nu le înțeleg deloc) și chiar de "jurisprudență", care este ceva cu totul temporal? Câți dintre cei ce ar vrea să încerce o restaurare a intelectualității nu o coboară la nivelul unei simple "filozofii", înțeleasă de această dată în sensul obișnuit și "profan" al cuvântului? Câți înțeleg că, în esență și în profunzimea lor realitate, intelectualitatea și spiritualitatea nu sunt în mod absolut decât un singur și același lucru sub două nume diferite? Dintre cei care au păstrat, în ciuda oricărui obstacol, ceva din spiritul tradițional (și nu vorbim decât de aceștia, căci ei sunt singurii a căror gândire ar putea avea pentru noi o valoare oarecare), câți caută adevărul pentru el însuși, într-un mod cu totul dezinteresat, independent de orice preocupare sentimentală, de orice pasiune de partid sau de școală, de orice preocupare pentru dominare sau prozelitism? Dintre cei care, pentru a scăpa din haosul social în care se zbate lumea occidentală, înțeleg că trebuie, mai întâi, să denunțe vanitatea iluziilor "democratice" și "egalitare", câți au noțiunea unei ierarhii adevărate, bazată esențial pe diferențele inerente naturii proprii a ființelor umane și pe gradele de cunoaștere la care acestea au ajuns în mod efectiv? Dintre cei ce se declară adversari ai "individualismului", câți au conștiința unei realități transcendente în raport cu individuii? Am pus aceste întrebări deoarece ele vor permite, celor ce vor reflecta asupra lor, să găsească explicația inutilității anumitor eforturi, în ciuda excelentelor intenții de care sunt fără îndoială animați cei ce le întreprind, la fel explicația tuturor confuziilor și neînțelegerilor ce au loc zilnic în discuțiile la care am făcut aluzie în primele pagini ale acestei cărți.

Totuși, atât timp cât va subzista o autoritate spirituală constituită în mod regulat (necunoscută aproape întregii lumi și nici chiar propriilor săi reprezentanți, deși redusă la o umbră a ei înseși), această autoritate va avea întotdeauna partea cea mai bună, care nu i-ar putea fi luată⁶, pentru că există în ea ceva mai înalt decât posibilitățile pur umane, chiar slăbită sau adormită, ea întrupând încă "singurul lucru necesar", singurul netrecător. "Patiens quia aeterna", spune uneori autoritatea spirituală, și în mod foarte just, cu siguranță, nu pentru că vreuna din formele exterioare pe care ea le poate îmbrăca ar fi eternă, căci orice formă nu este decât contingentă și tranzitorie, ci pentru că, în ea însăși, în adevărata ei esență, ea participă la eternitatea

și imutabilitatea principiilor; și de aceea, în toate conflictele ce pun față în față puterea temporală cu autoritatea spirituală, putem fi siguri că, oricare ar putea fi aparențele, cea din urmă va avea întotdeauna ultimul cuvânt.

Traducere de Daniel HOBLEA

* Acest text constituie capitolul IX al volumului *Autoritate spirituală și putere temporală*, în curs de apariție la Editura Aion din Oradea (n.t.).

¹ Aceasta este, în mod propriu, însăși definiția contingentei.

² Toate aceste sensuri, la fel cel de "lege", sunt cuprinse în ceea ce doctrina hindusă desemnează prin cuvântul *dharma*; îndeplinirea de către fiecare ființă a funcțiunii potrivite propriei sale naturi, pe care se sprijină distincția castelor, este numită *swadharma*, și s-ar putea face o apropiere de ceea ce Dante, în textul citat și comentat în capitolul precedent, desemna ca "exercitarea virtuții proprii". - Vom trimite de asemenea, în această privință, la ceea ce am spus altundeva despre "justiție" considerată ca unul din atributele fundamentale ale "Regelii lumii" și despre raporturile sale cu "pacea".

³ Despre raporturile dintre "Paradisul terestru" și "Ierusalimul ceresc", vezi *Ezoterismul lui Dante* (trad. de Daniel Hoblea, Aion, Oradea, 2005), pp. 91-93.

⁴ Aceasta ar fi de asemenea, după anumite tradiții ale ezoterismului occidental legate de curentul căruia i-a aparținut Dante, adevărata realizare a "Sfântului Imperiu"; și, într-adevăr, umanitatea ar regăsi atunci "Paradisul terestru", ceea ce, de altfel, ar implica reunirea celor două puteri spirituale și temporală în principiul lor, acesta fiind din nou manifestat în mod vizibil precum era la origine.

⁵ Trebuie să se înțeleagă bine că restaurarea "stării primordiale" este posibilă întotdeauna pentru anumiți oameni, dar care nu constituie decât cazuri de excepție; e vorba aici de acea restaurare considerată pentru umanitatea luată în mod colectiv și în ansamblul său.

⁶ Ne gândim aici la relatarea evanghelică binecunoscută, în care Maria și Marta pot fi considerate efectiv ca simbolizând spiritualul și respectiv temporalul, în măsura în care ele corespund vieții contemplative și vieții active. - Conform Sf. Augustin (*Contra Faustum*, XX, 52-58), același simbolism se regăsește în cazul celor două soții ale lui Iacob: Lia (*laborans*) reprezintă viața activă, iar Rachel (*visum principium*) viața contemplativă. În plus, în "justiție" se rezumă toate virtuțile vieții active, pe când în "Pace" se realizează perfecțiunea vieții contemplative; și se regăsesc aici cele două atribute fundamentale ale lui Melchisedec, adică ale principiului comun al celor două puteri spirituale și temporală, care regizează domeniul vieții contemplative și respectiv pe cel al vieții active. Pe de altă parte, pentru Sf. Augustin în egală măsură (*Sermo XLIII de Verbis Isaiae*, c. 2), rațiunea este în vârful părții inferioare a sufletului (simțuri, memorie și cogitație), iar intelectul în vârful părții sale superioare (care cunoaște ideile eterne, adică rațiunile imuabile ale lucrurilor); primei îi aparține știința (a lucrurilor terestre și tranzitorii), secunde înțelepciunea (cunoașterea absolutului și a imuabilului); prima se raportează la viața activă, a doua la viața contemplativă. Această distincție echivalează celei între facultățile individuale și supra-individuale și între cele două ordini de cunoaștere ce le corespund; și se mai poate cita în acest sens următorul text al Sf. Toma D'Aquino: "Dicendum quod sicut *rationabiliter* procedere attribuitur *naturali philosophiae*, quia in ipsa observatur maxime modus rationis, ita *intellectualiter* procedere attribuitur *divinae scientiae*, eo quod in ipsa observatur maxime modus intellectus" (*In Boetium de Trinitate*, q. 6, art. 1, ad 3). S-a văzut înainte că, după Dante, puterea temporală se exercită conform "filozofiei" sau "științei" raționale, iar puterea spirituală conform "Revelației" sau "Înțelepciunii" supra-raționale, ceea ce corespunde foarte exact distincției între părțile inferioară și superioară ale sufletului.

Interviuri neconvenționale

- răspunde poetul și scriitorul **Constantin Predescu-Neacșu** -

Ștefan Doru Dăncuș: Cum vă simțiți ca mare scriitor?

Constantin Predescu-Neacșu: *Ca scriitor mă consider mai întâi un om responsabil, un posibil model pentru unii care doresc să realizeze ceva chiar și atunci când nu mai există nici o speranță.*

Datorită vremurilor potrivnice, am debutat târziu ca poet. Am sperat însă, am stăruit și în bună parte m-am realizat. Rămâne ca în anii ce vor urma să pot spune "în scris" o parte din esența vieții noastre, să transmit multe din preocupările omului, din visele sale, din speranțele lui.

Lucrând în învățământ și fiind profesor de științe exacte (fizică-chimie) undeva la țară (Lungulețu, Dâmbovița), văd lumea de acolo și îi trăiesc din plin tensiunea. Azi am ca elevii copiii elevilor mei de ieri. Poate ceva din interiorul omului de la țară mă ajută să transpun partea sensibilă a vieții în versuri. Ca poet transpui uneori ceea ce văd și alții dar nu au darul de-a propune aspecte semnificative, de-a înțelege înțelepciunea omului simplu.

Ștefan Doru Dăncuș: Câți bani câștigați din această activitate?

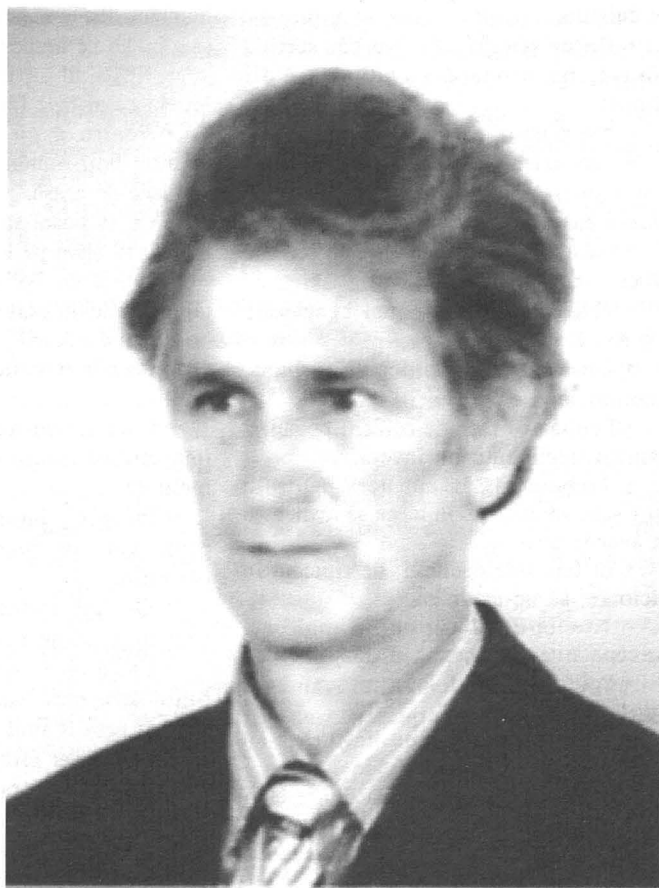
Constantin Predescu-Neacșu: *Nu am câștigat. Pot spune că am pierdut bani, dar potrivit legii conservării energiei, se compensează - câștigând în timp altceva în loc de bani: încrederea unora, prețuirea altora. Poate va veni timpul să câștig și bani.*

Ștefan Doru Dăncuș: Ce diferență e între scriitorul român și cel din America?

Constantin Predescu-Neacșu: *Diferența ar putea fi mentalitatea celor două popoare, trecutul lor, experiența fiecăruia și multe altele: gradul de cultură, de civilizație. Partea materială poate fi luată și ea în calcul dar nu este esențială. Și unul, și altul descriu natura, omul, preocupările cotidiene, senzaționalul vieții.*

Ștefan Doru Dăncuș: Cine va câștiga, internetul ori cartea tipărită?

Constantin Predescu-Neacșu: *Cred că ambele vor conlucra mult timp. Probabil că până la urmă, internetul se va detașa și va câștiga cursa. Ca student la fizică-chimie, prin anii 1970, aveam cursuri de electronică cu tuburi electronice și cu semiconductoare (diode, tranzistori) destul de promițătoare.*

În mai puțin de o jumătate de secol, primele sunt obiecte de muzeu. S-ar putea ca în timp, să deținem fiecare în casa noastră câte o minibibliotecă stocată și în orice moment să o putem accesa, fără a ne deplasa la bibliotecile de acum.

Ștefan Doru Dăncuș: Cum vă legitimați ca scriitor în fața lui Dumnezeu?

Constantin Predescu-Neacșu: *Prin ceea ce las în urma mea. Cărțile scrise vor deveni bunuri comune. Valoarea și măiestria scrierilor te legitimează și după...*

Ștefan Doru Dăncuș: Continuați acest început: VREAU SĂ SPUN CĂ...

Constantin Predescu-Neacșu: *...nimic din ceea ce facem pe pământ nu luăm cu noi, totul este lăsat aici. Uneori apar dispute chiar pe bunurile rămase. Scriitorul poate fi uitat sau trecut la alții, dar el merge dincolo cu gândul că a contribuit și el la pietruirea drumului civilizației planetare.*

Ștefan Doru Dăncuș: Autograf pentru cititorii revistei "Caiete Silvane".

Constantin Predescu-Neacșu: *Cititorilor revistei "Caiete Silvane", toată stima și considerația culturală din partea mea.*

Aforisme

- Dacă aștepti prea mult să se întâmple ceva, nu se întâmplă nimic.
- Literatura proastă creează o critică de calitate.
- De ce poezia? Pentru că, scriind poezie, nu e neapărat nevoie să fii tâmpit.
- Am și eu o manie: mania mea.
- Societatea nu progresează deoarece acum avem posibilitatea să citim orice despre ea.
- Dacă tot n-ai câștigat nici un premiu, de ce n-ai participat?!
- Să fii englez și să ai și umor englezesc e o risipă.
- Dacă nu primim nici un răspuns, improvizăm.
- Politica se face de oameni bogați și oameni inteligenți; nu invers.
- Trebuie să sărăcim țara pentru a nu-i veni vreunui străin ideea să răvnească la averile noastre.
- În fața înțelepciunii, ne ridicăm în picioare; să ne-nchinăm.
- Atunci când cartea nu mai este percepută ca un început, e sfârșitul.
- Poliția română folosește clarvăzători miopi.
- Cei doi oameni de cultură s-au întâlnit și au discutat, evident, despre cultură; despre cultura unuia dintre ei.
- Am trimis tuturor prietenilor cele mai bune urări; pe cele mai adevărate le-am pus într-un sertar.
- Mi s-a spus că, pentru a putea fi citat, trebuie să-mi dau obștescul sfârșit.
- Guvernul și-a dublat fondul de rezervă din fondul de rezervă bugetară de anul viitor.
- Moare pădurea, murim și noi, dar noi murim înaintea pădurii.
- În viață, e ca în teatru. Când viața începe să pută, mergem la teatru.
- Într-o lume atât de încărcată de realism, nu poți ști cum este omul în realitate.
- Înainte de '89, nu se trăia mai bine; se trăia mai puțin.
- Românii sunt niște negri de un alb foarte greu de definit.
- Miliardarii români își ascund bogăția în spatele sărăciei noastre.
- Ne-am zis așa: dacă mor, medicii rămân fără pacienți.
- Componenta Parlamentului ne demonstrează că până și spermatozoizii pot avea simțul umorului.
- Orgoliul îl face pe om ca, atunci când are o idee bună, să n-o facă publică.
- O femeie deșteaptă este mai periculoasă ca un bărbat prost.
- Prostul citește pe ascuns.

- Paradoxal, oricât de mulți proști ar muri, prostia rămâne întreagă.
- Pentru a avea ce aduna, trebuie să muncim din greu, să-i facem pe bogătași să aibă ce ne arunca.
- Neștiind să faci nimic, stai și te întrebi ce-ai face fără bani.
- Pentru a nu respecta drepturile omului, hoț, românul așteaptă ca acesta să plece de acasă.
- Ca să poată să ne ajute Dumnezeu, trebuie să stăm pe loc.
- După ce își vând zarzavaturile, țărânii redevin oameni.
- Conducătorii cred că trebuie să se raporteze la nevoile proprii chiar și în public.
- Dacă facem realitatea un vis, avem impresia că putem transforma visele în realitate.
- Începând din acest an, elevii vor fi promovați în funcție de rezultatele părinților.
- O viață întreagă, a tot înjurat la comuniști; că nu l-au primit între ei.
- Ca să nu se spună că mințim, vom folosi doar neadevăruri.
- Și proștii sunt oameni, dar unii nu sunt nici măcar proști.
- 99% transpirație și 1% inspirație nu mai reprezintă cheia succesului. Folosind 99% inspirație și 1% transpirație, românii consumă mult mai puțină apă.
- Numai nebunii se înconjoară de proști.
- Dictatorul a murit, dar nu ne-a folosit la nimic.
- Plictiseala este singurul mod de a-ți petrece viața până la ceea ce crezi că s-ar putea întâmpla.
- Trebuie să întindem o mână celor care solicită aderarea la Uniunea Europeană; să ne dea ceva.
- Englezii au mare încredere în statul englez. Nu e adevărat; și românii au încredere în statul englez.
- Chiar dacă toate paginile revistei se vor umple de publicitate, voi păstra o pagină de editoriale.
- Avem foarte puțini judecători în raport cu nevoile lor.
- Cine mai îndrăznește să creadă că ne aflăm în fața unei prăpășii să facă un pas în față!
- E greu de înțeles cum un creier bolnav poate adăposti păsărele sănătoase.
- Cei cinci români, care au plecat să cucerească Everestul, au ajuns la București.

- Vindem haine "second hand", acum, și într-o nouă prezentare!
- Pentru că de la tine nu mă așteptam la nimic, nu mă așteptam la una ca asta de la tine.
- Pe dracu', legalizarea prostituției! E vorba de legalizarea prostituției voastre.
- Prostul degeaba se înconjoară de oameni deștepți.
- Românii se simt bine oriunde; au urcat chiar și pe Everest.
- Nu se sinucide nimeni fără un scop.
- Pentru a-ți păstra inteligența, îți trebuie multă forță.
- Firmele cu cel puțin 100 de angajați sunt obligate să angajeze o persoană cu handicap. Eu știu că o firmă cu 100 de handicapați e obligată să angajeze o persoană normală.
- Au dreptate proștii: inteligența e o prostie.
- Bogătașul se întreabă ce se poate face cu banii, iar parvenitul se întreabă ce s-ar face fără bani.
- Dumnezeu îți dă, dar nu îți spune de ce.
- Considerăm că nu puteți fi optimiști decât dacă sunteți flămânzi.
- Ca să se poată înscrie în procentul de 1 % al oamenilor deștepți, omul inteligent se înconjoară de procentul de 99 % proști.
- Cum să nu mai existe un partid al celor mulți?! Uitați-vă la mine, ce mult sunt!
- Și când se pune problema să mai uităm câte ceva, orgoliosul este tot primul.
- Guvernării s-au gândit ca impozitul celor cu ferestre spre est să fie mai mic.
- Suntem mincinoși chiar și prin faptul că nu vrem să credem adevărul.
- Paradoxal, la viața grea nu se renunță așa ușor.
- Doar carierişti mai luptă pentru o viață mai bună.
- Când poporul nu vrea nimic de la el, președintele este providențial.
- Tare mi-e teamă că nu ne mai temem de nimic.
- Această lege prevede ca minim 10% din populația țării să fie handicapată.
- Văzându-se cu cine votează, femeilor li s-a dat drept de vot.
- E mai bună sărăcia; pentru ea, nu trebuie să muncești.
- Iubirea este cel mai frumos resentiment.

Victor MARTIN

Malaxorul de cărți și reviste culturale

• Am primit la redacție nr. 129-130/2008 al revistei de științe politice și teorie politică **"Sfera politicii"**, director Stelian Tănase. De urmărit. Și pe www.sferapoliticii.ro

• La Editura "Caiete Silvane" a Centrului Culturii Tradiționale Sălaj a apărut o nouă carte semnată de soții Grigorie și Maria Croitoru: **"Meșteșug și artă populară în satul Aluniș (text și fotografii ilustrative)"**. În Cuvânt înainte, autorii precizează că lucrarea de față tratează meșteșugurile și arta populară din satul Aluniș și "chiar dacă acestea nu se deosebesc, - sau nu se deosebesc prea mult - de cele ale zonei etnografice din care face parte satul, e bine să fie consemnate, să fie immortalizate în scris și în imagini fotografice pentru cei care vor veni după noi, pentru istorici, căci etnografia rămâne și astăzi legata organic de istorie". **"Meșteșug și artă populară în satul Aluniș"** este a patra carte a soților Croitoru care apare la Editura "Caiete Silvane". Precedentele trei apariții sunt: "Pe unde umblă doru - folclor literar din satul Aluniș" (2004); "Nume de oameni, nume de animale, nume de locuri în satul Aluniș" (2005) și "Obiceiul de a chiui și chiuiturile din satul Aluniș, județul Sălaj" (2007).

• Am primit la redacție și nr. 2 al revistei **"Caietele Oradiei"**, revistă de cultură editată de ASTRA - Despărțământul Oradea, cu sprijinul Consiliului Județean Bihor. Editorial Mircea Popa Papiu, "Dez-alfabetizarea": "Cauzele pentru care dez-alfabetizarea populației ia proporții sunt numeroase și țin de urmările degingoladei unei societăți care nu se mai ia în seamă pe sine".

• Am primit și următoarele cărți: Dragoș Cusiuc, **"Centre de olărie în Bucovina"**, Consiliul Județean Suceava, Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Suceava, Editura Mușatinii, Suceava, 2006; Dumitru Oniga, **"Urme, lacrimi, sânge, morminte"**, Editura Lidana, Suceava, 2007; Ion Drăgășanul, **"Fenomenul Raiffeisen în Bucovina"**, Editura Mușatinii, Suceava, 2008; Ion Drăgășanul, **"Vechi colinde**

bucovinene", Editura Mușatinii, Suceava, 2007, Consiliul Județean Suceava, Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Suceava; Mircea Motrici, **"Libertatea visului"**, Editura Mușatinii, Suceava, 2008.

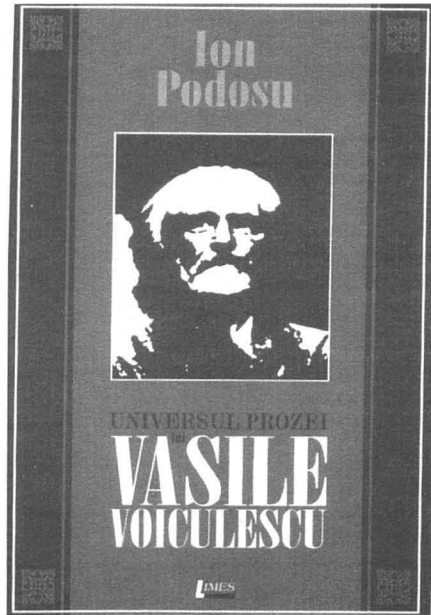
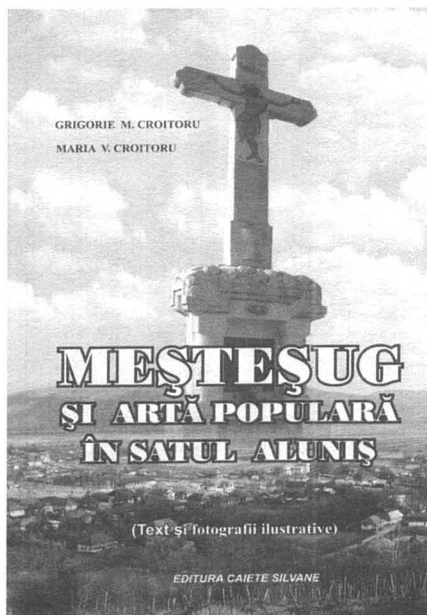
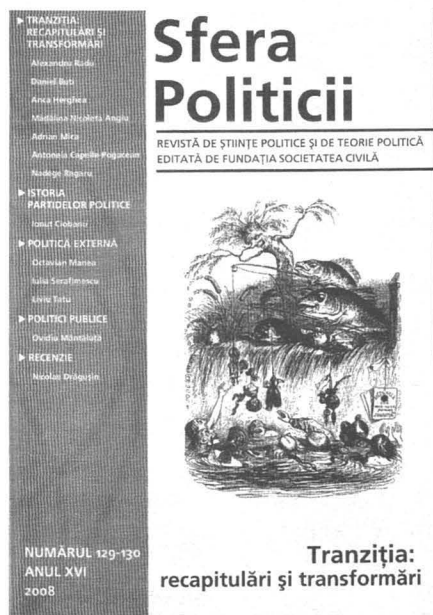
• **"Nord Literar"**, nr. 4 (59), aprilie, 2008. Poeme de George Vulturescu: "Puneți urechea pe/șirurile de versuri/ precum copiii pe șinele de cale ferată./Auzi sunetul de locomotivă/uruitul prelung?/ Prin cele mai bune versuri/ vine moartea/ a ta, a cititorului".

• **Orizont**, nr. 4 (1507), 25 aprilie 2008. **Petre Stoica:** "Senzational tip, **Arghezi!** Se scula dimineata, la o ora așa mai igienică, pleca în oraș la procese. Tot timpul avea procese. Pleca în mașina lui, că avea mașină. Mașina lui personală. Și venea la prânz acasă, mânca, dormea o oră, după-ai se ocupa de agricultură. Asta era pasiunea lui. Seara zicea: «Ia să văd, proștii ce știu?». Din proști nu-i scotea, da îi iubea teribil pe Mitzura și Barutu. Îi culca și după-aceea îl așteptau 12 cești de cafea acoperite cu un prosop din fir de cânepă. Până dimineata bea. Spre dimineata mai rămăneau două, trei cești, dintre care una era a lui Papa Luca. Dormea câte o oră dimineata și după-masă. Avea oase de cioban".

• **Singur**, serie nouă, nr. 2, mai 2008. **Paraziții. Mesaj pentru Europa:** "Nu suntem ciori nu stăm în corturi/ Facem eforturi să ne elevăm/ și nu cântăm pe străzi în Viena la acordeon/ Noi nu cerșim cu handicapu la vedere să facem avere (...)"... Riscant mesaj.

• **Mircea A. Tămaș, "Simbolismul ciclurilor cosmice și sfârșitul lumii"**, Editura Aion, Oradea, 2008. Redactori: Daniel Hoblea și Mihnea Căpruță. "Nu este nici o îndoială că sfârșitul lumii va veni. Semnele vremurilor sunt peste tot. Iar certitudinea este de aceeași natură cu certitudinea că fiecare om este muritor. Trebuie să fii cu adevărat rău confuzat să crezi că e normal ca omul să moară, dar lumea ar trebui să existe veșnic" (p.8).

• **Gheorghe Ilea la ARCADE 24, Între alb și negru.**

Catalog editat cu sprijinul Primăriei municipiului Bistrița, Consiliului Local Bistrița, Consiliului Județean Bistrița-Năsăud și Centrului Județean pentru Cultură Bistrița-Năsăud. Editor: Uniunea Artiștilor Plastici/Bistrița. Oliv Mircea: "Pictorul Gheorghe Ilea încearcă și reușește să surprindă în pictura zugravului de acum mai bine de două veacuri o etică a clipei împreună cu **sentimentul tragic al Prezenței și al Timpului Sacru** așa cum ele se regăsesc în programul iconografic al bisericii de la Păușa redat astăzi integral".

• **Gheorghe Ilea - PĂUȘA.** "Păușa este un sat din județul Sălaj, la 5 km de Românași, pe drumul spre Ciucea. Românași se află pe șoseaua Zalău-Cluj, la 19 km de Zalău și la 66 km de Cluj. În Păușa se află biserica de lemn construită în 1730 și pictată de Ioan Pop din Românași în 1800. A fost pictată și în exterior, iar partea de sus mai păstrează încă fragmente de pictură. Lucrarea de față se numește Păușa. Ea redă în mărime naturală peretele exterior al bisericii pe laturile de Sud, Sud-Est, Est și Nord-Est. Lucrarea a fost realizată la Păușa în luna iulie 2007 și este alcătuită din 11 pânze. Tehnica este tempera ou-ulei pe pânză și are dimensiunea de 200/1660 cm. Păușa face parte din proiectul «DOCUMENT» care își propune să arate frumusețea vechilor biserici de lemn". Sponsorii și partenerii proiectului DOCUMENT: Primăria Municipiului Zalău, Uzina Electrică Zalău, SC Silvania SA, DCCPCN Sălaj.

• **Verso, nr. 36-37, mai 2008.** "Mai e de spus că garile prin care a trecut Trenul Regal au fost pline de oameni, tineri și bătrâni. Am auzit, din întâmplare, o discuție pe peron, la Vatra Dornei: «Eu am venit să văd cu ochii mei măcar un scriitor viu, în carne și oase!» - spunea o tânără într-un grup de prietene. Martor și el la discuție, prozatorul Ioan Groșan a comentat: «Scriitorul atrage interesul ca toate speciile pe cale de dispariție. Dar suntem o specie aristocrată!» A oftat, privind la cartea ce o avea în mână și apoi spre Trenul Regal". Text nesemnat, pe prima pagină a revistei.

• **Citadela, nr. 2-3 (5-6), martie - iunie 2008, Satu Mare.**

Editorial Felician Pop, "Cărți fără pădure": "Dacă printr-un miracol, toate cărțile proaste s-ar întrupa în arborii care au fost sacrificați pentru tipărirea acestora, probabil că lumea în care trăim ar fi mult mai sănătoasă. Dezechilibrul nu este doar unul ecologic ci de multe ori, axiologic. Criteriul cantitativ, rămas în vigoare și la Uniunea Scriitorilor, pare să-l înlocuiască la modul cel mai tehnic posibil, pe cel al valorii".

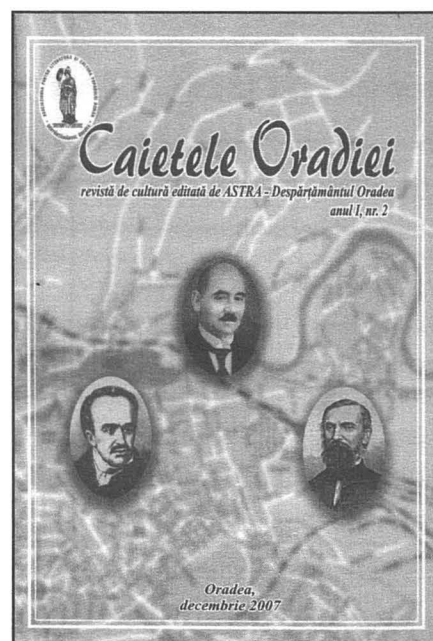
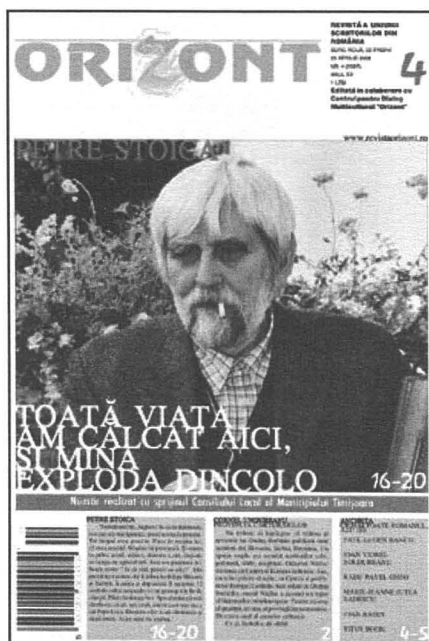
• **Familia, nr. 3, martie 2008. Ana Blandiana:** "...Și am continuat să rîd, aproape cu lacrimi, privind băbuțele care rîdeau și ele ascunzându-și cu mâinile crăpate și muncite gurile știrbe, un tablou care spunea mai mult decât orice lege morală sub cerul înstelat deasupra noastră..."

• **Tomis, mai 2008. Eliza Zdru:** "Dacă i se pot reproșa anumite lucruri lui (Orson) Well(e)s, i se poate sigur recunoaște calitatea de *auteur*". Ciudat, în paginile cu pricina Mr. Orson e când Welles, când Wells. Se mai întâmplă. Și la case mai mari.

• **Ion Burnar, Tratat de aristologie, Editura Proema, Baia Mare, 2007.** O antologie de autor reușită. A unui poet despre care Monica Lovinescu a rostit în 1983, la Radio Europa Liberă, următoarele fraze: "...Ion Burnar scrie o poezie modernă cu un plug de lemn bine înfipt în marea poezie românească. Și aceasta pentru că metaforizează viforos, undeva prin Munții Maramureșului și nu pe bulevardele Capitalei, sărutând șalvării Comitetului Central".

• **Ion Podosu, Universul prozei lui Vasile Voiculescu, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2007.** "Fiind un mitograf, Voiculescu ne prezintă mitul fie sub o formă desacralizată, fie sub una profană, golit de substanța primară, originară. De aceea, unele fapte și întâmplări ori fenomene insolite, greu explicabile, atmosfera fabuloasă, sunt supuse de autoră, în unele cazuri, unui proces demistificator, prin inserarea unor ipoteze sau teze științifice cu vădită intenție de a se da o explicație rațională, fapt ce determină tenta didacticistă a unor povestiri".

Daniel SĂUCA

ROMÂNIA

INSTITUȚIA PREFECTULUI JUDEȚULUI SĂLAJ

Se acordă

DIPLOMA DE EXCELENȚĂ

colectivului redacțional al revistei „CAIETE SILVANE”
pentru merite deosebite în promovarea
culturii sălăjene.

ZALĂU
16 mai 2008

Dr. ANDREI BARBU TODEA,
Prefectul Județului Sălaj

REVISTA

SINGUR

DIPLOMA

Se acordă această distincție revistei „CAIETE SILVANE”
din Zalău (Sălaj), pentru ținuta grafică de excepție și pentru valoarea
textelor publicate de la înființare până acum.

Înmănată cu ocazia Zilelor revistei „Caiete Silvane” – mai, 2008.

Coordonator general al
Editurii „SINGUR”,
Ștefan Doru Dăncuș

